

БЕЛЕЖНИЦА

Часопис за библиотекарство, књижевност и културу
Година 13, 2011, број 23

ISSN 1451-2378 = Бележница
Издаје два пута годишње

ИЗДАВАЧ

Народна библиотека Бор
19210 Бор
Моше Пијаде 19

За издавача

Весна Тешовић

Главни и одговорни уредник

Ана Јанковић

Телефон: 030/458-120

E-mail: nbbor@open.telekom.rs

Редакција

Слађана Ђурђекановић Мирић

Јелена Радовановић Kückler

Милен Миливојевић

Бранислав Димитријевић

Драгица Радетић

Виолета Стојменовић

Горан Миленковић

Драган Стојменовић

Лектура и коректура

Виолета Стојменовић

Припрема и прелом

Александар Живуловић

Дизајн корица

Новица Станковић

Штампа

Терција, Бор

Тираж

300 примерака

Табле

Бележница је илустрована сликама Снежане Чукић из Бора

На корицама

„Ремова кућа на Козини“, 70 x 50 cm; Снежана Чукић

БЕЛЕЖНИЦА

Часопис за библиотекарство, књижевност и културу
Година 13, 2011, број 23

РЕЧ ЗАБЕЛЕЖЕНА

Горан Миленковић БИБЛИОТЕКА КАО ИЗБОР И КАО СВЕТ	5
--	---

ЖИВОТ БИБЛИОТЕКЕ

Горан Миленковић О БИБЛИОТЕКАРСТВУ, ИДЕОЛОГИЈИ И ПОЛИТИЦИ	9
ПТИЦА, КЊИГА, ДРХТАЈ	12
Милица Матијевић ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ И БИБЛИОТЕКЕ	18
Милорад Грбовић РАДИОНИЦА „ТРАНСПАРЕНТНОСТ, ДОБРО УПРАВЉАЊЕ И БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ“	26
Милица Цветковић ПРОЈЕКАТ „ТРАНСПАРЕНТНОСТ, ДОБРО УПРАВЉАЊЕ И БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ“ БДС-а И ИФЛА-е	28
Мирољуб Стојановић ПРВА КОНФЕРЕНЦИЈА „LIVE FORUM SISTEM ADMINISTRATORA COBISS.NET“ (LFSA)	33
Срђан Славнић АРГУМЕНТИ ЗА НЕОПХОДНОСТ РЕВИЗИЈЕ НАЦИОНАЛНИХ КАТАЛОШКИХ ПРАВИЛА	36
Ана Гвозденовић ЈУБИЛАРНИ ДВАДЕСЕТИ ЖИЧКИ ДУХОВНИ САБОР „ПРЕОБРАЖЕЊЕ“	43
Жакина Николић БИБЛИОБУСОМ ДО СВАКОГ ЧИТАОЦА	47
Беба Станковић Татјана Живковић Оливер Стокић ФОНД ПУБЛИКАЦИЈА ОД ПОСЕБНОГ ЗНАЧАЈА У НЕ „ИЛИЈА М. ПЕТРОВИЋ“	49
Каја Панчић Миленковић ЧОВЕК ЈЕ СВЕ ОНО ШТО ЈЕ ПРОЧИТАО	52
Горан Миленковић БИБЛИОТЕКАР – НАУКА, ОЗБИЉНОСТ, ОТМЕНОСТ	55
Драгица Радетић 18. БРОЈ ЧИТАЛИШТА.	58
Драган Мрдаковић MONS AUREUS.	63

ШТА СЕ ДЕШАВА

Весна Тешовић РОМАН О „СУДНИЧАРСКИМ СТРАСТИМА И НАПАСТИМА“	65
Драги Тасић „ЖУНКЕЉИ И ГИГИЊЕРИ“ (ОДЛОМАК).	69

Драган Стојменовић ПРОШЛОСТ ОД СТАКЛА	71
---	----

КЊИГЕ, КЊИЖЕВНОСТ

Бранислав Димитријевић ИЗ НЕОБЈАВЉЕНОГ ЦИКЛУСА „БРОД“	73
Италио Калвино ЗАШТО ЧИТАТИ КЛАСИКЕ (ПРЕВЕЛА ВИОЛЕТА СТОЈМЕНИОВИЋ)	77

НА НАШОЈ СТАЗИ

Драгица Радетић ЖИВОТ ЈЕ ЈЕДИНО ШТО ИМАМ, А НИ ОН НЕ ПРИПАДА МЕНИ.	85
Стеван Молнар ЛЕКАРИ У БОРСКИМ ЛОГОРИМА	97

ПРИКАЗИ, ЧИТАЊА, РАСВЕТАЉЕЊА

Димитрије Ђорђевић НЕОРЕАЛИЗАМ У ИТАЛИЈАНСКОМ ФИЛМУ И КЊИЖЕВНОСТИ	101
Соња Ђоровић КАД ОГЛЕДАЛО ИСКРИВИ СТВАРНОСТ.	106
Маријана Николајевић ПРОВОКАЦИЈА У УЛОЗИ КАТАРЗЕ	108
Штефан Маус МАДМОАЗЕЛ ОД 100.000 ВОЛТИ (ПРЕВЕЛА ЈЕЛЕНА РАДОВАНОВИЋ)	112

ИЗБОР БЕЛЕЖНИЦЕ

Драган Стојменовић ДЕЈАН ВУКИЋЕВИЋ: ЗАВИЧАЈНИ ФОНДОВИ.	117
Ана Јанковић РЕКВИЈЕМ ЗА ЈЕДНУ МЛАДОСТ	120
„МОЈЕ ЈЕ ДЕТЕ СРПСКА ИНДУСТРИЈА“ (ЂОРЂЕ ВАЈФЕРТ)	123

СТВАРИ КОЈЕ СУ ПРОШЛЕ

Радиша Драгићевић ГРЕТА МИНХ, МАЈКА БЕЗ ПОРОДА.	125
--	-----

ЛЕТОПИС	129
----------------------	-----

БЕЛЕШКА

Слађана Ђурђекановић Мирић СЛИКАРСТВО СНЕЖАНЕ ЧУКИЋ	133
Мирослав Пеликан НЕКОЛИКО РИЈЕЧИ О СЛИКАРСТВУ СНЕЖАНЕ ЧУКИЋ	135

Упутство ауторима	137
--------------------------------	-----

Фрида 2, 40 x 50 см, акрил

Реч забележена

Горан Миленковић, Народна библиотека Бор

Библиотека као избор и као свет

Текст казује – како књиге спајају људе. И да су библиотеке нешто лепо што имамо и што делимо са људима целог света. У нашој култури, међутим, естрадизована политика гази преко тих чињеница. Она говори о спектаклу и себи, више него о култури самој. Ја не критикујем нити одређене институције, нити одређене појединце. Покушао сам тек да размишљам о одређеном начину говорења и вредновања у јавности. Такође сам покушао да кажем да преко јавних библиотека незадовољни појединци или друштвене групе могу имати реални додир са светом и из малих и неразвијених средина као што је борска.

Када живите у граду Бору, када живите у малом граду Бору, граду који је град рудара, инжењера, радника, администрације, који није ни замишљен, нити је у историји својега живота икада био крупна тачка културе, и када увиђајући ту чињеницу мислите о томе да можда имате жељу и потребу за нечим што је заправо немогуће, онда имате проблем. Град се нити сме, нити може силовати, а трезвеност и поштовање реалности чува нас од меланхолије. Оно што је овде, за разлику од неких других градова, а можда и само једног, немогуће, сасвим разумљиво немогуће, то је избор. Не мислим на то да је немогуће преклапање између неког програма у градском музеју и градској библиотеци. Мислим на то да је немогуће преклапање концерата двају гитариста, рецимо. Или немогуће је истовремено постојање десет позоришних представа. И још, можда је и могуће да се у малом граду Бору преклопе две позоришне представе, али није могуће да то буде у сталној непрекидности, у дугом времену.

Мудрост савременог живота и учење гледањем на страну може нас довести у стање плодне атмосфере скромности и мобилности. Педесет километара, то није много, нити је то тридесет или седамдесет. А једном или два пута у месецу није много ни две стотине четрдесет шест. Тако позориште, опера, балет, хорско певање, цез, предавање, трибина или нешто друго постају, на одређен начин, део нашег живота. У том случају се, наравно, пристаје на трошење времена и трошење новца. Али, ако је потреба заиста потреба, онда жељу ништа неће спречити да се бар понекад оствари. Постоји начин да немогуће постане могуће. Све друго је илузија – град Бор никада неће бити Београд, још мање Москва или Беч. Ми ту немамо избора.

Један избор, ипак, у апстрактном смислу заједнички је грађанима и Рима, и Стразбура, и Лондона, и Малмеа, и Братиславе, и Бора, а даје га – библиотека. У сваком од наведених градова постоји, без икакве сумње, истовремена могућност избора између нпр. Канта, Черчила, Расела, Вилијамса и Ека. Док се музеји разликују по томе што у једном увек можете видети Веласкеза и Шилеа, а у другом увек можете видети макету бачије, али не и Веласкеза, библиотеке се стапају у заједничком статусу огромног податног света који је заједничким богатством усмерен на све људе. Друго, музеји се, за разлику од библиотека, и не труде да буду заједнички, већ лични и своји. Да су библиотеке музеји, као што нису, сваки град би имао свога Рембранта. Наравно, не ради се овде само о последицама типографије, већ и о утицају једног заједничког укуса на вредновање. Моју књигу нећете наћи у Барселони, али ће Тагоре сасвим поуздано бити читан у свим библиотекама, па и у Бору. Он је заједнички украс овога нашега света.

При свему овоме, библиотеци се у нашој јавности уобичајено придаје другостепени значај. Добро, људи све мање читају, јавне личности тешко изговарају реч „библиотека“ и „књига“, и нема се времена за дуге излете у речи ако то није политички искористиво. Али, неко ипак мора да поставља вредности, неко о њима мора да говори, да их поставља и подупире. И када се те вредности поставе, на различите начине, библиотека са свим својим богатствима и са свим својим универсализмом увек буде негде испод. Наши политичари, рекох, ретко употребљавају књигу као предмет разговора. Могуће је, каткад, видети блиц емисије типа „шта чита председница скупштине“. Али, у разговору, у речима које с намером изговарају ти људи, књиге нема. Нема је ни као објекта, ни као фарбе којом су речи обојене. Зато се никада и не помиње то да ми имамо исто благо као и грађани Париза, да ми са њима заиста нешто делимо, да ми читамо исте речи, и да исте речи на нама остављају свој траг. Српски политичари, занемарујући српске библиотеке у покушају обликовања плебса, себе су представили као локалне анафалбете чији је врховна вредност медијске природе, а основна потреба опијање свести и потчињавање слуђене јавности. А за то је књига неподесна, спора, застарела.

У маломе граду Бору, годинама, култура је популистичко-егзибиционистичка. Оно о чему се говори, иако се новац улаже и у штошта друго у култури, јесу догађаји у којима учествује неки колектив и у којима се показује нека моћ. Говорити и користити, такође, насупротив употребљавању, јако је популарно. Тако се нпр. користи градски биоскоп, управо он се користи као политички предмет, а не нешто што може да се употреби у своју примарну сврху. Ко не види да се у граду Бору увече више људи (и то је колектив) окупи у посластичарама него у биоскопу, тај ће бити љут што ја ово пишем. Биоскоп није успех публике, које нема, а филмска култура на нивоу колектива у овом смислу готово да не постоји. Али, политичари ће увек ис-

користити прилику да покажу свој наводни успех. У свој тој страсти за брзим политичким поенима путем довођења људи у тренутну чулну екстазу, свакако су се постављале некакве вредности. Читање, споро гледање, слике и књиге, потиснути су, а издигнути су тзв. програми и дешавања. Врло лако да се приметити да су као фаворити локалних култ-реформатора, новинара и колумниста извучени они „догађаји“ који претпостављају публику и некога са оне друге стране, а потом свакако новац и организатора. Дакле, атрактивност, новац, управљање, моћ, маса и репрезентација (медији). Успоставља се, приде, и историја политичке моћи, па се рачуна на различита времена – пре нас, пре оних који су били, и тако даље. Знак моћи, концерт је постао златна жила локалног политичког живота, и ноћна мора појединих људи који о култури мисле или у њој раде. Библиотека, музеј, збирке, артефакти, књиге, фотографије, скулптуре, све је то остало иза јавног говора. О избору који нуди библиотека да не говоримо. Програми овога типа постали су и својеврсни знак успешности рада институција или уопште рада. Када нема атрибута – атрактивности, новца, управљања, моћи, масе и репрезентације, онда се ништа не дешава. И нико ништа не ради. Предмет политичког говора никада не може бити читаоничка лампа, или опрема за испитивање археолошких локалитета. Не може то бити Берtrand Расел, нити књига песама Лазе Костића, нити цитатна база, нити судбина анонимног корисника литературе из области атомске физике. То је зато што предмет политичког говора у овом смислу никада не бива оно „ја“, већ само „ми“. Индивидуално образовање и испуњеност после прочитане књиге немерљиви су актуелним политичким мерилима. А све што је немерљиво, то је небитно.

Када је култура егзибиционистичка, онда њен темељ мора да трпи. А један темељ, рецимо, јесте сакупљање, обрађивање, чување и презентовање библиотечке грађе и музеалија, посебно из домена избора о којем сам причао, и посебно из домена локалних посебности, онога у чему се разликујемо од других. Када су институције са неактуелним политичким концептом и које су имуне на финансијске спектакле остале ван вреле тачке на којој се ломила и калила политичка моћ, кренуле су да бледе, пропадају и да бивају заборављене и прескакране. Без новца да се развијају и богате, без идеја и пажње, без љубави и посвећености, кренуло се у животарење. Читава српска култура оличена у институцијама којима управља друштво, јесте једно велико животарење. Ако некада одете у Барселону, не будите лењи, погледајте Музеј науке у том граду, па ћете видети колико је музеј у граду Бору остао иза атрактивности која се, у складу са временом, морала да појави у традиционалним облицима рада у култури. Само, тамо музеј није натеран да ћути док поред њега неко прави концерте. Са новцем који је у граду Бору потрошен на свакојакне непотребне ствари, могао је Музеј рударства и металургије одавно да

постане позната европска атракција, извор огромног новца и један од ретких блиставих симбола града. Али, политичари мисле другачије, они мисле на краће, и немају времена за скупе и непотребне експерименте који ће се завршити тада када они неће више бити ту да се резултатима својег поверења подиче.

Просто, поглед људи који управљају српском културом и животом уопште, био је превасходно усмерен на Мадону, Октоберфест, Кан и Егзит. А не и на музеје и библиотеке. У Словачкој сам, у библиотеци у Банској Бистрици, улазио на одељење периодике и стручне књиге са назувкама на ногама, као у хируршку салу. А у борску библиотеку, изнад које се свакога дана све више рони трошна и тешка бетонска табла, улазим са плашљивим погледом ка горе. Али чак и кад финансије дођу на ниво који је подношљив, јавни говор ће заобићи библиотеке и музеје. Као да се претпоставља – да је време у њима стало, да тамо раде замрзнути људи, и да се у књигама не могу наћи бисери за будућност. Као да се рачуна на кловнове, глумце, еристичаре, голе демонстраторе нагона, а не на знања, способности, образовање и културу.

Човека формира случајна реч у продавници, камоли плитка политичка мантра, опаки језик без смисла. Хтео сам да напишем овај уводни текст да бих вас замолио да погледате можда неким другачијим погледом на оно што заједно чувамо у нашем рударском граду. У неком смислу, ми смо свет. Ми нисмо онај добар, развијен, уређен и срећан свет нити по баналности, нити по злоупотребама, нити по броју политичара учлањених у библиотеку. Ми нисмо свет по идеји да се политички бремените појаве третирају као узор култури. Али, понегде, где се градило годинама, ван буке и ван пролазних страсти, јесмо. У граду у којем од културе не зависи ништа осим квалитета живота његових грађана, бити свет јесте реткост. Имати избор још већа.

Чинило ми се потребним да вам то кажем.

Сан леййње ноћи, 70 x 60 см, акрилик

Живот библиотеке

Горан Миленковић, Народна библиотека Бор

О библиотекарству, идеологији и политици: о Седмом међународном сусрету библиотекара слависта у Сарајеву (17–21. април 2011)

После сагледања представљања југоисточне Европе збиркама западноевропских и северноамеричких библиотека, тематизовања славистичких колекција и расправа о њиховој будућности, након теоретисања о библиотекарству и уметности његовога савременог уређења, питањима финансирања библиотека и питањима политике библиотечног кадра, те неизбежних тема корисника библиотека и односа библиотекара и знања, библиотекарски су на Седмим међународним сусретима библиотекара слависта у Сарајеву имали прилику да јавно размишљају о односу библиотекарства и идеологије, односно политике. Но, будући да је ово прво представљање ICSL-a (International Convention of Slavic Librarian in Sarajevo) у овом часопису, потребно је претходно рећи и пар речи о првој идеји и основним намерама организатора скупа. Скуп је покренут 2005. године са намером да омогући директан и непосредан контакт босанскохерцеговачких библиотекара са колегама у окружењу, да покрене разматрања одређених проблема и појава везаних за библиотечку професију, да подстакне размену публикација између библиотека (посебно славистичких департмана) и да пружи увид у издаваштво Босне и Херцеговине, будући да је скуп истовремен са Сајмом књига у Сарајеву. На том путу су се као организатори нашли: Фондација „Кемал Бакаршић“ из Сарајева, C.E.E.O.L (Central and Eastern European Online Library) – Франкфурт на Мајни, Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву и издавач University Press из Сарајева, а као суорганизатори „Медијацентар“ Сарајево, БАМ (Асоцијација информацијских стручњака, библиотекара, архивиста и музеолога), Национална и универзитетска библиотека Босне и Херцеговине и Трговинско-књижарско друштво „Шахинпашић“ из Сарајева. Другим речима, они највиђенији, најпрофесионалнији, најорганизованији и најупућенији на књигу, библиотеке, информације и комуникацију, латили су се озбиљног и захтевног посла окупљања библиотекара и усмеравања ка заједничким темама и актуелним проблемима. Тако је и живот библиотеке и библиотекара у окриљу идеолошких и политичких система препознат као озбиљна заједничка тема за све библиоте-

каре слависте. На конференцију су дошли библиотекари из Босне и Херцеговине, Словеније, Хрватске, Црне Горе, Србије, Мађарске, Немачке...

Идеологија и политика се, и када нису именоване, подразумевају. Овом приликом биле су посматране непосредно, из близине – као појам, као традиција, као проблем, као стварност и као живот. Као заједнички именитељи конференцијских излагања условно се могу издвојити следећи тематски сегменти: цензура (Хелена Јанежич, Љубљана, „Између цензуре, аутоцензуре и здравог разума (1945–1991)“, Золтан Бада, Будимпешта, „Од цензуре свемоћних власти до тржишног поимања културе: нека искуства библиотекарства и јавне сфере у Мађарској“), Цвета Костов, Наташа Васиљевић, Вука Јеремић, Београд, „Евалуација, селекција, и интелектуална својина као нови простори цензуре у информатичкој ери“), етика библиотекарства (Феђа Куленовић, Сарајево, „Embedded Librarian: читање за UBUNTU или сљепо за почетнике“, Ермин Лагумџија, Сарајево, „Слободни софтвер као заједничко добро“), библиотека легислатива и библиотечки систем под утицајем политике (Беба Е. Рашидовић, Сарајево, „Ноћна мора или нешто горе – будућност високошколских библиотека Босне и Херцеговине у свијетлу документа *Минимални стандарди и нормативи у високом образовању БиХ*“, Зорица Ђокић, Нови Сад, „Declaration, Through the Accreditation, to Everyday Practice“), теорија библиотекарства у идеолошком контексту (Марио Хиберт, Сарајево, „Дерегулирање етичности: библиотекарство између професионализације и парапрофесионализације“, Горан Миленковић, Бор, „Птица, књига, дрхтај: критика идеологије као самоконституисање библиотечке свести“, Кемал Лојо, „Библиотекарство између професионализације и идеологизације“, Инес Кадић, „Стереотипи и предрасуде посјетитеља Бошњачког института – Фондација Адилла Зулфикарпашића“), ауторска права (Беа Клоц, Франфурт на Мајни, „On the Advantage and Disadvantage of Digitalization for Life“), антиполитичка пракса у библиотекама, пракса повећања у актуелну библиотечку идеологију, антиидеолошки активизам, итд.

Претпостављам да је из наведених наслова обраћања библиотекара могуће наслутити да су сусрети у Сарајеву 2011. године омогућили да се проблеми односа библиотекарства и идеологије, односно политике, сагледају и широко, и дубоко, и отворено, на теоријски утемељен и образложен начин. Оно што је нужно нагласити, док се сложен доживљај сарајевских сусрета због простора предвиђеног за овај приказ своди у низ закључака, следеће је: ICSL је озбиљна регионална струковна манифестација, која успева да креативно и осмишљено окупи библиотекаре из суседних донедавно раздвојених култура и сукобљених државно-политичких система; озбиљан је такође ниво конференцијских излагања, субјективно посматрано пре свега због стручног и интелектуалног положаја библиотекара који долазе претежно из централ-

них, националних и универзитетских библиотека, са катедри за библиотекарство и компаративну књижевност, и из специјализованих института и институција чији су битни делови библиотечке збирке и фондови, а битан начин понашања јавно утицање и широк и дејствен друштвени активизам; на овом нивоу постоји јасна свест библиотекара о животу унутар идеологије и унутар политике; у таквој ситуацији библиотекари држе плодну равнотежу уколико имају у виду чињеницу да се струка налази у сталном изабирању између идеологија и њихових расветљења; опет крајње субјективно, највреднија конференцијска саопштења (Марио Хиберт, Беа Клоц, Феђа Куленовић, Инес Кадих...) јасно показују немирење са актуелном догматиком коју стварају струковни идеолошки центри, интелигентно усмерење ка сопственим решењима, теоријску и стварносну способност пројектовања и проналажења у изходним тачкама библиотечке савремености; у тим тренуцима библиотечка свест постаје креација и уздизање над глумим животарењем обојеним сокацима струке, постаје заобилажење, грађење и утемељење; конференцијски говор, како се чуло и видело, уздиже се у регистру и усмерава ка отвореној и подстицајној расправи, утемељеном и непопустљивом разговарању који тежи ка плодном и функционалном струковном сукобу; поља која су обухватила саопштења (историја библиотекарства и друштвена историја, библиотечка географија, библиотечки системи и њихове јединице, идеолошко окружење, правна околина) опомињу на захтеве, очекивања, опасности, идеолошка раскршћа и могуће заблуде које представљају, између осталог, и прошлост и будућност свакодневног живота библиотека; библиотекарство, закључује се у најбољим радовима, није ван идеологије, ни када је необуздано самопохвално, ни када је наводно чисто од свега, од прошлости и свакојаким утицаја, ни када је дело темељних закона, смерница и убеђења.

Седми међународни сусрети библиотекара слависта искоришћени су за квалитетно разговарање, учење и упознавање са идејама и њиховим плодовима. Овом лепом уозбиљењу свакако нису штетили нити отворена и срдачна душа града, нити сазнање да библиотекарство треба да служи животу, а не обрнуто, што се осећало у расположеној непосредности и спонтаном духу домаћина. Године 2012, у истом тону, библиотекари ће причати о људским правима, библиотекарству и активизму.

Горан Миленковић, Народна библиотека Бор

Птица, књига, дрхтај: критика идеологије као самоконституисање библиотечке свести*

Сажетак:

У двама радовима библиотекара из Бора, видео-акцији „Пренос мошћинију интјровертине ијинице“ и зборнику „ИЗНАДРЕАЛИЗМА Ване Бор“, посвећенима српском и европском надреалистички Ванетиу Бору, исход слојева утилитарној, едукативној и просветицијелској конститиуише се библиотечка свест кроз деконструкцију идеологије. Ови документи у подземним слојевима показују и подвлаче: чинове изградње и разградње, концептне дестабилизације и репрезентације, истовремено поверења и неповерења у моћ и дејство дела историјских авангарди. Време у којем се конститиуише акти алтернативне библиотечке свести је историјско, смисао ирича у којима се она најусиљеније реализује је у ојклону и дрхтају; њен основни положај је у теоријској неутралности и меланхолији. Посвојање овакве алтернативне библиотечке свести конституисано је избором тако да представља рез, убод, рану у телу традиционалних оптимистичких библиотечких пракси.

Кључне речи: Стеван Живадиновић – Ване Бор, библиотека, идеологија, надреализам

С првом намером да буде „живљени спомендан“ а не тек „учена реминисценција“, како је подвлачио немачки компаратиста Ернст Роберт Курцијус пишући на једном месту о римском песнику Вергилију, библиотека у граду Бору обележила је пре пар година век од рођења надреалисте Ванета Живадиновића Бора. Живљење, које је, међутим, у овом случају подразумевало враћање сенки и коначности тако да постану део живота, имало је своју сложену тежину. Један део те тежине односио се на чињеницу да је реактуелизација једне појаве, њено оживљавање – заправо њена репрезентација, изнова представљање њено неком новом причом. Репрезентација је, дакле, новином носила знак извесне разлике. Још је Платонов Сократ својем саговорнику Кратилу приговарао да слика о Кратилу и сам Кратил само у стању апсурда могу бити иста појава.¹ Некаква разлика у односу на оно што је било и трајало као Ване Бор нужно је морала да буде увучена, на неки, или још боље, неке начине, у живљење, те да у њима слика и пројекција досегну свој смисао. Разлика је, међутим, постојала не само у дистанци према предмету, него су и они који имају жељу да репрезентују међу собом били различити у својем

* Рад представљен на Седмом међународном сусрету библиотекара слависта у Сарајеву (17–21. април 2011).

¹ „У сваком случају би био смешан, Кратиле, третман којим би од стране речи биле изложене оне ствари које су тим речима означене ако би у свему све њима било слично“, у: Платон, *О језику и сазнању* (Београд: Рад, 1977), стр. 48.

сличењу. Та се друга разлика могла видети у квалитетима жеља којима су располагале различите репрезентацијске свести. У редовима који следе покушаћу да покажем како и колико се у репрезентовању света алтернативна библиотечка свест могла удаљити од институционалне и јавне библиотечке свести, опточене усмерењима, законима, идеологијом, културом и политичким идеалима, и на који начин се алтернативна свест у том процесу заправо конституише. Основна методолошка поставка од које полази овај осврт јесте та да је најбољи начин да се утврди има ли у нечему идеологије – *ипоређење узаслојних њерада једне истје љриче*.

Ване Бор је рођен у Бору, малој рударској чаршији, почетком 20. века. Потом, Ване Бор је нестao. Потписник „Позиције надреализма“, коаутор *Анђи-зига*, аутор чувеног писма Далију из 1932. године, експериментатор у области фотографије и фотограма, теоретичар надреализма и његов критичар, сарадник у надреалистичким ревијама и алманасима, песник надреалистичке револуције, сликар, еволуциониста, аутор надреалистичких филмова, творац омиричких докумената, аутоматских текстова, асамблажа, чудна и занимљива личност, познаник и пријатељ Бретонов, Арагонов, Десносов, Далијев... постао је у једном тренутку ћутање и празнина. Усред великога рата, Ване Бор је побегао, уз помоћ своје своје мајке, која је имала богате акције код „Lloyda“, из разрушеног Београда. Љотићевци се у београдској *Новој борби* питају зашто је он уопште жив. А када је преко Черчиловог сина стигао писмо са вешћу да је Бор успео да се почетком августа 1944. домогне тла Енглеске, Коча Поповић, Титов генерал и будући члан југословенске владе, забележиће: „Грозни љигавац и подлац.“ Одбачен од обеју идеолошких страна, Ване Бор је на острву изабрао усамљеничку анонимност и надградио жестоку посвећеност надреализму и уметности. Тако је постао неискористив у политичком смислу, а поготово у идеолошком. Сви његови надреалистички савременици, заправо сви они који су преживели сабљу партије, постали су деца нове идеологије. Српски, односно југословенски надреалисти после рата постали су модернисти. Надреализам се, тачније онај његов део који није прошао идеолошку метаморфозу, није превише помињао. Међуратни модернисти такође нису помињани. Постојала је једна авангарда, и њени судионици постали су амбасадори, племениташи и лауреати. Никаква пројекција, све до 1990. године, није рачунала са Ванетом Бором – он и његово дело остали су далеко од стварности родне земље и њених интересовања. Тек тада је културноисторијски нагон попуњавања лакуна у уметничком каноу успео да врати, макар изложбено-симболично, Ванета Бора у културну свест. Умро је 1993. године, у Оксфорду; није се никада вратио у град у којем је рођен, чије је име понео у Европу културе, нити у земљу која га је прво омрзла, а потом заборавила и одбацила. Треба рећи да је, поред поменутих, још једна озбиљна чињеница одржала статус Ванета Бора у стању ћутања

и таме, посебно у граду у којем је рођен – није се знало, јер такође није било искористљиво у било ком смислу – шта са Ванетовим надреализмом и његовом уметношћу, шта са надреализмом уопште. У култури грађеној под налогом идеологије, ученој да не мисли преко својих ограда рада, реалности, радничког морала, није се знало како било какво помињање историјских авангарди, колажа, акустичких ескперимената, ониричке документације и жена-птица може да користи социјалистичком колективитету. Прича о Ванету Бору била је, заправо, одсуство приче, непостојање односа – *нишџа* којим се култура обрађала својој прошлости.

Тако је, стицајем околности, репрезентација *несџало* кретала од оживљавања *мрџво*, које је било мртво док је још било живо. Нарав библиотеке свести која је накнадно покушала да врати Ванета Бора у постојање била је утилитаристичка и пуна умереног оптимизма. Формални оквири овога неутралног одушевљења били су у неповредивости коју даје масивно усмеравања склоност ка пописивању и обезбеђивању знања. Сједињено, то је обухватало реторику понављања (требало је понављањем мртвог имена постићи увећање материје свести) и идеологију пописивања и доступности. Друго, свест нове културе желела је да буде, као тачка, одељак, струја, покрет, супстанца и слично, признати део дугог текућег времена велике европске културе. Када је изабирала, њен избор је ишао ка таквом препознавању, себе у другоме, и другог у себи. Треће, она је хтела да Ване Бор постане део живота – да постане део традицијске свести, део идентитета, део понашања, стилска ознака. Али оно другачије, које би хтело да се удаљи од наводне институционалне неутралности која превазилази грешке крајности претходних идеологија, у овом стању смештало се не *јорег*, него *исјод* јавног лица законима и идеалима обликоване библиотечке свести. Смештало се, заправо, у сам темељ, боље рећи мета-темељ репрезентације као апстрактне појаве. Оно је неутралност сматрало немогућом, па је стога покушало да прикаже како се та неутралност у репрезентацији нужно показује као нешто идеолошко. Оно је хтело да делује изван себе, негацијом себе, јер би оно само, као неутралност-изнад-неутралности, било ауторитет без покрића. Оно је хтело да оно „живети“ буде оклопљено густим слојем неизвесности, апсурда и случаја. Коначно, оно је одушевљење припадања желело да задржи на трезвеној дистанци и ублажи или укине моћ фикционализовања уметникове личности.

Разграђивање идеолошког, његовог наводно неутралног става, догодило се у унутрашњости двају радова иза којих су као аутори стајали библиотекари. Први рад о Ванету Бору је акцију спаљивања интровертне птице, настале по мотивима са неких Борових слика, визуелизовао тако што је приказао грађење, конструисање, оформљење скулптуре-птице од стране уметника, а потом и њено кретање, њену употребу, њено деформисање, њен расап и њен ко-

начни нестанак у пламену.² Концепт рада рачунао је на готову чулну аналогију између материјала – носеће конструкције, боје, форме, елементарних енергија, са једне стране – и приче, структуре, значења, са друге – на њихову елементарност, особину да могу да се мешају и стварају посебна значења, на њихову употребљивост. У посебним сценама приказан је ветар који носи лелујаву материју покривке, вода која се мрешка у бакарној скулптури и ремети јасне одразе, чују се гласови који се преплићу, мешају и саодређују. Рад је тако, испод онога да је био сведочанство једног реанимацијског напора, једне реактуелизације, живи доказ једног несталога живота – био и лелујави и дрхтећи документ свести која сумња, која трага, обилази, скрива, не верује, која сумња у себе и предмет своје жеље, која има знање о конструисању стварности, о њеној нестабилности.

У другом раду, зборнику који је заправо скуп посебних текстова посвећених животу и делу Ванета Бора, разградња је постављена тако што је изабран *модус* којим ће бити *јоворено*: о уметнику, његовом делу, надреализму, авангарди, уметности уопште.³ Тај *начин јовора* прво је депатетизовао личност уметника: он је, становник анонимног оксфордског старачког дома, приказан као „сенка“ некадашњег корпулентног мушкарца, „биљка“ коју сваки појачани напор може ишчупати из корена; његов глас је, гротескним превидом кустошкиње из Београда, остао неархивиран; његов акустички апарат, мала направа од жице и папира којом је појачавао вредност концертног записа Стравинског, није чинила никакав бољитак, кустоси су лагали Ванета Бора да га не би увредили; на његовом лицу истицао се нос, искривљен у страну и очигледно више пута ломљен; његова кожа била је пергаментна кожа старца, али његове очи биле су невероватно живе и радознале; живот у земљи из које је избегао показао се као надреалистички у мери коју једва досежу уметникови цртежи и чланци у езотеричним часописима; али, није било могуће избрисати његове колаже, који су подсећали на Макса Ернста, нити његове слике, на којима су приказане алге у ветру; нити његов живот, који је, наизглед, био меланхолично осенчен интерпретативном веродостојношћу, субверзивно усмереном ка идеализацији и злоупотреби људске пролазности. Потом, гледано је у Ванетове фотограме и фотомонтаже. Показало се да је уметник одбацио једну од кључних надреалистичких доктрина – аутоматизам – одлазећи у конструкцију, планирање, регулисан експеримент са светлошћу и предметима остављеним на фотографској плочи. При томе, градио је серије фото-предмета, улазећи у режирање статичких визуелних стварности, у стоп-трик и квазикинематографске структуре. Потом, Боров поглед на феномен жеље тумачен је такође интересовањем реконструктивног теоријског типа: у жељу је Бор, ван Фројда, убацивао дијалектику и надреалистички смисао, доконструисао је. Даље, Боров „записани сан“ је заправо унапред комента-

² Акција „Пренос моштију интровертне птице“ (Народна библиотека Бор, 2009) настала је по идеји библиотекара Драгана Стојменовића и вајара Милана Стошића. Скулптуру интровертне птице направио је Милан Стошић. Видео-рад, као документ којим се презентује акција, потписује Драган Стојменовић.

³ Зборник IZНАДРЕАЛИЗМА Ване Бог (Народна библиотека Бор, 2009) уредили су Горан Миленковић и Виолета Стојменовић. Књига садржи текстове Милете Продановића, Миланке Тодић, Јелене Новаковић, Горана Миленковића, Зорана Тодоровића и Дејана Грбе.

рисан и унапред конструисан „онирички документ“. Покушај симулације садржине сна носи знак конструисања, дијалектичке свезе теорије и снова. Један посебан део групног рада односи се управо на проблеме репрезентације, дате у смислу израде и употребе уметничке документације као посредника и репрезента уметничког дела, а други на истовременост стварања и подривања илузија стварности и на проблеме перцепције и свести у смислу њихове употребе у уметничким радовима. Тражени су, дакле, управо они елементи дела Ванета Бора и управо оне цртице из његовог живота, који би запречили свако уопштавање, свако апстраховање, сваку фикционализацију, сваку немотивисаност у употребљавању, сваку неаргументовану једноставност. Заједнички елементи – *изградња* пре тела, *конструкција* пре представе, *процес* пре чина – доминантни су у оваквом читању и при оваквој репрезентацији.

Реактуелизација личности и дела Ванета Бора и његово враћање у културну свест заједнице били су обележени едукативним набојем осветљавања тамних места културе и уметности. Ово просветљавање, међутим, било је едукативно и у смислу ослобађања знања од свезнања, од илузија, од самозаборава, сталним подсећањем да се знање и свест конструишу и да нису дати унапред. Пописивати, то делује тако безазлено, тако очаравајуће безинтересно. Па ипак, управо то пописивање дугује несвесном фантазму – *идеји да је све искористииво и уиошребљиво*. Оно посредује у структурирању конкретних односа прикривајући оно неподношљиво и немогуће, чинећи их могућим, уз дозу фантазмагорије.⁴ Оно избегава предмет, чинећи од сваког предмета фантастични објекат, тако да сви предмети личе један на други и свима је суштина обележена истом фантазијом. Најпознатија посластичара у Венецији, сва кључна дешавања у вези са 1968. годином, Пушкин или говор Томаса Мана на церемонији добијања Нобелове награде, то је за такво деловање исто. Насупрот оптимистичкој визији да је могуће низати мноштво различитог тако да буде разумевано као једно или више једнога, мелахнолично негирање овако упрошћеног мноштва конкретизује сваки од појединих објеката и даје му или извлачи из њега посебну, конкретну, видљиву вредност – *вредности са њоследицом*. Тако је, показало се, надреалиста Ване Бор прилично незгодан грађанин, са својим схватањем морала, историје, маште, жеље, друштва, револуције – тешко да ће поједини његови надреалистички искази красити зидове учионица или библиотека својом тешко или немогуће употребљивом ексклузивношћу. Зато је идеја „живљеног спомендана“, поменута с почетка текста, носила, поред општих едукативних и образовних вредности, и скривенију, унутарњу боју удаљености, несигурности, опрезности, сумње, критике идеолошког на мета-нивоима, ироничног и мелахноличног. Овај акт алтернативне библиотечке свести смештен је, као што је речено, испод првог утилитарног слоја: они нису у стању рата, али то јесте ожиљак који на извесном нивоу

4 Slavoj Žižek, Sublimni objekt ideologije (Zagreb: Arkzin, 2002), 71.

осветљава њихов међусобни однос. Библиотечка свест је, према томе, сложено вишегласје, у којем делује вишеструки коректор – у исти мах позива се на општу корист која је унапред дата законом и политичким идеалима, и усмерава се на конкретно и његову контекстуализацију, на разграђивање општег у смеру његове истинитости. Смисао у оваквом стању ствари остаје негде између – и изграђен и неизграђен, и наговештен и изговорен, и видљив и невидљив. А идеологију библиотекарство третира амбивалентно, у исти мах је подупирући и негирајући. Прича мора да постоји, и сумња у њу мора да добије место одмах поред тога поверења.

Милица Матијевић, Библиотека „Димитрије Туцовић“, Лазаревац

Односи с јавношћу и библиотеке

Библиотеке су организације чији је рад окренут најширој јавности. Њихов задатак је да своје услуге учине доступним најширим слојевима становништва. Предуслов покривености најшире јавности услугама библиотеке је креирање и неговање повољних односа с јавношћу. Неопходно је формирање слике о значају библиотеке и корисности њених услуга за друштвену заједницу код свих становника.

Препознајући потребу примене активности односа с јавношћу, библиотека израђује план односа с јавношћу у облику писаног документа. План приказује ресурсе библиотеке, услуге које библиотека пружа на основу тих ресурса и библиотечке програме. План може садржавати начине коришћења медија у промотивне сврхе, припрему информативних памфлета, пропагирање посебних услуга као што су радионице са децом са посебним потребама или план активности за попуњавање фондова у складу са потребама заједнице.

Делокруг односа с јавношћу у једној јавној библиотеци је веома широк. Он обухвата пре свега односе са *унутрашњом јавношћу*. Запослени, волонтери, синдикат, радници на одржавању, сарадници разних профила – прва су и најважнија циљна група. Нормално функционисање свих делатности у оквиру једне библиотеке постиже се и тиме што се унутрашња јавност потпуно и благовремено информише о свим, за њихов рад значајним, чињеницама. На тај начин постиже се консензус о многим питањима од значаја за редован рад библиотеке, али и за задатке и делатности који захтевају додатни ангажман. Благовремено и потпуно информисање унутрашње јавности повећава и комуникационе капацитете библиотеке у односима са спољашњом јавношћу. Ако су сви запослени детаљно информисани о сегментима пословања за који постоји потреба да јавност што више сазна, онда они индиректно својим деловањем, формално и неформално, учествују у информисању јавности и носе позитивну слику о унутрашњој организацији пословања у библиотеци.

„Порука коју библиотека као организација шаље у јавност проистиче из укупног деловања свих запослених. Но, чињеница да сви запослени својом активношћу утичу на слику библиотеке у њеном окружењу, и потреба да се односима библиотека с јавношћу баве професионалци нису супротстављене категорије, нити одговорности које се међусобно искључују.“¹

¹ Гордана Стокић Симончић, „Best practice u 22 priče“: komunikacija, kultura organizacije, odnosi biblioteka s javnošću, (Pančevo: Gradska biblioteka; Novo Sarajevo: Matična biblioteka, 2009), 237

Према Лизи Волф у америчком библиотекарству „постоје два различита мишљења о томе какв треба да буде профил менаџера за односе с јавношћу у библиотекама. Прва школа заступа мишљење да он треба да буде професионални библиотекар, јер само такав може адекватно да представи јавности ставове, услуге и програме библиотеке. Друга школа заступа мишљење да је за менаџера за односе са јавношћу најважније да има образовање из односа са јавношћу, комунологије или новинарства. Али сви се слажу у томе да он мора бити академски образован, имати способност успешног комуницирања са људима најразличитијих профила, да је динамичан, креативан и да разуме и подржава вредности своје библиотеке.² Особа која обавља послове односа с јавношћу у библиотеци мора да гаји професионалну страст према услугама и програмима библиотеке и њеној улози у друштвеној заједници. Такође, мора бити способна да ту своју страст пренесе на окружење у циљу анимирања волонтера, добијања подршке запослених и остваривања задатих циљева.³

У делатности сваке јавне библиотеке комуникација са спољашњом јавношћу је један од најважнијих задатака.

Однос с јавношћу је процес којем је циљ да створи позитивне ставове или промени негативне у позитивне и оствари разумевање кроз ширење знања. То је непрекидно деловање које подупиरे или коригује маркетиншке активности библиотеке, управља угледом и перцепцијом библиотеке.

Редовне делатности јавне библиотеке нису посебно атрактивне за друштвену заједницу, а неке од активности и услуга прекривене су велом тајне чак и за дугогодишње кориснике.

Ефикасни односи с јавношћу омогућују успостављање и одржавање међусобног разумевања између организације и њених јавности.

Односи са јавношћу су увек комуникација библиотеке са корисницима и средином. Комуникација почиње истраживањем јавног мњења и ставова корисника о самој библиотеци (њеној целокупној делатности, структури фондова, начину пласирања услуга, цени услуга и сл.). Утврђивањем тих ставова библиотека може прилагођавати свој рад потребама заједнице, али и своје активности на унапређењу односа с јавношћу.

Библиотека мора на адекватан начин дефинисати кључне поруке и канале комуникације. Поруке треба да осликавају право пословање библиотеке и да представе њене реалне услуге и програме. Јако је важно да порука стигне до, или да комуницира са одговарајућом циљном групом.

Увек на почетку процеса потребно је да се питамо шта желимо да „објавимо“ и колико та порука рефлектује реалну ситуацију. Такође, она мора да изражава ставове запослених. Уколико је порука нејасна, она неће наћи пут до јавности или ће довести до ситуација које уназађују односе с јавношћу.

² Lisa A. Wolfe, *Library Public Relations, Promotions and Communications: A How-to-Do-It-Manual* (New York: Neal – Schuman Publishers, Inc, 2005), 13.

³ Ibid, 15.

Награда „Џон Котон Дејна“

Једна од најпожељнијих и најпрестижнијих награда Америчког удружења библиотека (ALA) која се додељује од 1946. године је Награда „Џон Котон Дејна“. Награда спада у надлежност LAMA-е, одељења ALA-е, које прати рад различитих врста библиотека како би изабрала библиотеке које се истичу у напорима усмереним ка односима с јавношћу.

Награда „Џон Котон Дејна“ установљена је 1946. године на конференцији ALA-е. Названа је по Џону Котону Дејни (1856–1929), библиотекару који је своју каријеру започео у Денверу 1889, а завршио је у Њујорку 1929. У међувремену, био је једна од кључних фигура у ери у којој је политика напретка мотивисала и иноваторе у модерном библиотекарству. Дејна је веровао, заједно са другима, у периоду познатом као Ера напретка у америчкој историји, да библиотеке могу и треба да играју водећу улогу у стварању демократске културе и друштва једнакости. Дејна је схватио да јавне библиотеке треба да се поистовете са обичним грађанима и постану културни центри заједнице, светнионик који привлачи грађане заинтересоване да се образују и развију у одговорне особе спремне да доносе одлуке у демократском друштву. Његови погледи су, у многим видовима, били револуционарни у свету библиотекарства. Веровао је да је библиотека 19. века складиште, рустична зграда у којој се гомилају књиге и настоје да се сачувају од масовне употребе. Старе библиотеке су једноставно биле складишта блага са библиотекарима као главним чуварима. Књиге је требало љубоморно чувати, а могли су их користити само малобројни, одабрани. Библиотеке двадесетог века, модерне библиотеке, широм отварају врата свима, охрабрујући их да уђу и придруже се у стварању културног центра заједнице. Установио је начин како да од библиотека створимо демократске установе и одговоран је за многе иновације које су данашњи стандарди библиотечких услуга. Окончао је рад са неприступачним фондом у ком библиотекарима могу надгледати (и предлагати) које књиге корисници потражују. Уместо тога, грађани имају отворен приступ фонду и могу сами изабрати штиво за себе. Када се једном нађу међу полицама, читаоци лако могу пронаћи и преузети књиге. Да би подстакao читање, поједноставио је поступак учлањивања и продужио радно време библиотеке, како би задовољио потребе запослених суграђана. Повећао је број књига у Јавној библиотеци у Денверу са 2.000 на 23.000 за четири године и најављивао њихову набавку.

Многи библиотекарима сматрали су да деца нису спремна за коришћење библиотеке. Нека чекају – био је општи став. Дејна је у деци видео равноправне чланове библиотечке заједнице и дочекао их је широко раширених руку. Створио је прво дече одељење при јавној библиотеци у земљи, испуњено одговарајућим намештајем и садржајима.

Штапао је први детаљан библиотечки информатор како би омогућио суграђанима лакши приступ корисним информацијама. Мапе су омогућавале грађанима да пронађу излаз на ауто путеве, тролејбуске станице, снабдевање водом, ватрогасне и полицијске станице и гласачка места. Библиотечки информатор није информисао грађане само о књигама приступним у библиотеку, већ је садржавао и друге корисне информације за које је Дејна сматрао да треба да буду доступне свим грађанима. Повећао је куповину белетристике (на зграђавање традиционалних читалаца) да допре до оних, који, попут деце, нису били добродошли у библиотеке. Дејна је веровао да се главни изазов библиотека налази у домену односа с јавношћу. Под његовим утицајем библиотеке су снажно развиле потребне програме окренуте образовању и информисању јавности и повећале квалитет међусобних односа. Што више људи је знало за библиотеку, више ју је користило. Што су више користили библиотеку, више су је подржавали.

Дејнини интелектуални напори у пракси су значили демократизацију библиотеке укидањем баријера. Нестале су препреке попут металних ограда и капија. Нестала су и непотребна правила и непријатељско расположење запослених. Он се залагао за управљачки стил који негује експериментисање и стално тестирање претпоставки, да види да ли су одрживе. Али, он је такође био пионир у ономе што ми данас називамо односи с јавношћу, маркетинг и друге промотивне активности. Био је рани практичар процене потреба, одређивања циљне групе, постављања циљева, планирања и евалуације која би могла бити мерљива. Видео је учинак у бројкама, али и у задовољству корисника. Уколико би се читаоцима допала услуга, он би се

потрудио и да други сазнају о томе. Додавао је нове услуге, попут формирања специјализоване дечије библиотеке или пословне библиотеке – постарао се да свима пружи могућност учења. Користио је билтене, брошуре, постере, флајере, изложбе, најаве у новинама, говор и посебне догађаје да промовише дешавања у библиотеци и подстакне коришћење библиотеке. Позивао је библиотекаре да боље разумеју своје институције из перспективе корисника – да се ставе у положај стварних и потенцијалних корисника. Био је ентузијаста. Једном је рекао: „За више од двадесет година открио сам да остављам своју библиотеку са жаљењем ма како дуг био радни дан, и враћам јој се увек са одушевљењем.“

Једноставно речено, Џон Котон Дејна унео је револуцију у америчке јавне библиотеке.

Када су ALA и компанија „Bilson Publishing“ установили награду за односе с јавношћу у библиотекама, назвали су је по првом библиотекару који је користио односе с јавношћу да „објави“ своје активности. Од самог почетка конкурс за Награду „Џон Котон Дејна“ је поставио строге стандарде за избор победника. Карактер награде се мало мењао током година, мада су критеријуми усклађивани да би се прилагодили појави нових техника.

Према Гордани Стокић Симончић, награда се додељује „за изванредне успехе у домену односа библиотека с јавношћу. Било да је реч о успостављању партнерства у локалној средини, промоцији читања, фандрејзинг кампањи, прослави значајне годишњице, промоцији библиотеке као културног центра, серији предавања или новим електронским услугама, сваке године десетак америчких библиотека свих типова понесе ово угледно признање.“

Награда се састоји од дипломе и новчаног износа. Све пријаве се подједнако разматрају, без обзира на величину библиотеке.

Могућност присуствовања чајанки поводом доделе Награде „Џон Котон Дејна“ је најдрагоценија позивница коју библиотекар у САД може пожелети.

За поруку коју шаљемо у јавност није довољно да буде јасно речена и привлачна. Она мора да говори истину о политици пословања библиотеке, њеним услугама, програмима и амбијенту у којем се све то одвија. Ако понудимо неку услугу, онда треба да се потрудимо да је заиста и пружимо. У супротном, губимо углед и корисници постају неповрељиви према нашим напорима да успоставимо сарадњу.

Најважнија циљна група сваке јавне библиотеке су њени корисници, активни и потенцијални. Критична тачка сваке библиотеке је кориснички пулт. Ту је експонираност највећа. Од рада човека за пултом веома много зависи каква ће бити слика коју јавност има о библиотеци. Библиотекар у позајмном одељењу има низ обавеза од којих су најважније:

- професионалан и отворен приступ сваком кориснику (љубазан и стручан);
- упознавање свих корисника са ресурсима, услугама и програмима библиотеке (не наметљиви савети како користити фондове и остале услуге);
- праћење потреба корисника и обликовање ресурса, услуга и програма у складу са њима;
- сарадња са свим потенцијалним корисницима, упознавање са политиком рада библиотеке и придобијање за њу;

– утврђивање степена информисаности корисника, методом интервјуа, о раду библиотеке;

– сарадања са другим службама у оквиру библиотеке на изради библиотечког информатора, организовању сати у којима се корисници упознају са радом библиотеке и слично.

Подручје активности односа с јавношћу библиотеке је велико. Оно обухвата сарадњу са локалном самоуправом, финансијским сектором, произвођачима рачунарске опреме, издавачима, медијима, невладиним организацијама, стручном јавношћу, волонтерима.

О угледу библиотеке потребно је да се старају сви, јер је библиотека установа од посебног друштвеног значаја. Код нас су библиотеке још увек маргинализоване институције и напори који се улажу у побољшање њиховог статуса далеко су од потребних. Ни саме библиотеке не спроводе планску, континуирану, институционалну промоцију. Активности на промоцији су углавном спонтане, често инициране потребама спољашње јавности или медија и стога не утичу битно на поправљање имиџа библиотеке у заједници.

Свесна своје образовне, културне и информационе улоге, библиотека мора улагати много више напора да свој рад учини видљивим свим члановима заједнице, да јој буду наклоњени и да користе њене ресурсе, услуге и програме. Библиотека мора непрекидно тражити нове механизме и средства своје промоције. Сарадња са медијима важан је део тих активности.

Односи са медијима морају бити професионални. Канали комуникације морају бити стално отворени и мора постојати општа стратегија односа с медијима, али и стратегија приступа новинарима као поједницима. Треба стално имати на уму да:

- када разговармо са новинарима, ми разговарамо са циљном групом;
- у разговору се треба држати кључне поруке;
- треба увек говорити истину;
- треба бити припремљен за разговор;
- не треба очекивати да све што кажемо буде објављено, зато важне ствари треба поновити више пута;
- не постоји незванична изјава, све се снима.

За запослене у библиотекама је посебно значајно да изграде партнерске односе са медијима и схвате њихову потребу да имају квалитетан садржај актуелних информација. Новинари су наши сарадници у креирању позитивне слике и добре воље.⁴

Односи библиотека с јавношћу могу се успешно унапредити субвенционисаним ценама услуга (као што су породичне чланарине, бесплатне чланске карте за децу до одређеног узраста, бесплатне чланске карте за најстарије кориснике итд.), радним временом које одго-

4 American Library Association, „Media Relation“, www.ala.org/ala/pio/mediarelationsa/mediarelations.htm (преузето 17. 9. 2010).

вара специфичним групама корисника (летње радно време, радно време читаонице стручног одељења), бесплатним приступом интернету (временски ограничено и са заштитом), али и редовним представљањем извештаја о раду на интернет порталу библиотеке, као и представљање специјализованих фондова и услуга на штампаним каталозима, трибина и књижевних програма на флајерима и сл.

У нашем библиотекарству не постоји традиција волонтерског рада и укључивања суграђана на тај начин у активности односа с јавношћу. Волонтери који раде у нашим библиотекама су, у највећем броју случајева, дипломирани студенти у очекивању запосеља. Њихова енергија и знање драгоцени су за рад библиотеке. Они, међутим, нису волонтери у правом смислу те речи и њихов рад заједница не сматра непристрасним у односу на библиотеку.

Библиотеке данас могу знатно подићи свој углед у заједници хуманитарном делатношћу и сарадњом са невладиним сектором.

Библиотеке у односима с јавношћу могу користити и средства као што су: оглашавање на билбордима, награђивање највернијих читалаца, припремљене информације за мас-медије, штампани материјал са мотивима из библиотеке (блокчићи, букмаркери, разгледнице), огласне табле са библиотечким плакатима у главној улици, итд. Такође се могу употребити пригодни датуми за организовање посебних програма и услуга (нпр. градска слава за прикупљање старих фотографија и разгледница за завичајно одељење или Светски дан књиге за промоцију читања на отвореном или у градским установама и сл.). Могућности су неограничене. Њихова реализација зависи од капацитета и мотивације сваке библиотеке.

Односи с јавношћу и библиотека „Димитрије Туцовић“ у Лазаревцу – на примеру Фестивала хумора за децу

Основни циљ PR активности је формирање позитивног става јавности или поправљање негативне перцепције библиотеке и њених услуга. Ове активности се могу разврстати у неколико група ако се као критеријум узме коме се библиотека обраћа. Циљна јавност којој се обраћа библиотека „Димитрије Туцовић“ веома је широка и разнородна.

Најважнија циљна група библиотеке су њени активни и потенцијални корисници. У својој изјави о мисији, библиотека „Димитрије Туцовић“ истиче да је посвећена књигама и деци. Деца су апострофирана као једна од најважнијих циљних група и сегмент корисника којима је библиотека посебно посвећена. Фестивал хумора за децу, манифестација коју библиотека организује од 1989. године изванредна је могућност да се библиотека у најбољем светлу представи својим најмлађим суграђанима као главној циљној групи. Фестивал библиотеку

претвара у једно заиста чаробно место сусрета. У току Фестивала додељују се награде, организују изложбе, одржавају се програми за најмлађе (кликеријада, маскенбал, ревија дечијих драмских група). Организују се представљања књига за децу у основним школама на подручју целе општине, као и сусрети деце и писаца, ликовне радионице, радионице за децу са посебним потребама. Сваке године програм Фестивала уврсти неку новину, као што је школа цртаног филма, израда оригами фигурица праћена предавањем о Јапану, школа стрипа, радионица за прављење змајева...

Фестивал настоји да оствари сарадњу са свим живим дечијим писцима у Србији и окружењу. Сваке године њих десет и више гостују у Лазаревцу, друже се са децом, али и са библиотекарима из целе Србије, који долазе да испрате стручни део програма. На тај начин успоставља се круг сарадње и разумевања са овом циљном групом која је један од најважнијих сарадника библиотеке на промоцији књиге и читања.

По природи посла, једна од најважнијих циљних група сваке библиотеке су издавачи. Контакти са издавачима своде се на контакте на Сајму књига, јер је набавка у библиотеци централизована и обављају је градска и републичка Комисија за откуп књига. Фестивал је за библиотеку „Димитрије Туцовић“ одлична прилика да се унапреде односи са издавачима. На Фестивалу је у кратком временском року присутан велики број писаца за децу и библиотекара, тако да се издавачи радо појављују на Фестивалу, организују продајне изложбе књига и дају поклоне у књигама. Фестивал додељује награду за књигу са највише хумора и хуманости објављену између два фестивала, „Сребрно Гашино перо“. У жирију су библиотекар, награда је новчана тако да је то довољан разлог да издавачи унапреде своје односе са библиотеком шаљући бесплатне примерке књига на конкурс за ову награду.

Програме Фестивала прати и велики број библиотекара из библиотека широм Србије. Библиотека „Димитрије Туцовић“ настоји да што већи број колега укључи у програм Фестивала. Неки од њих учествују на литерарном и ликовном конкурс са радовима полазника својих радионица. Неки се налазе у жирију за „Сребрно Гашино перо“. Неки имају изложбе својих радова, представљање књига, радионице. Неки излажу на стручном скупу. Неки су чланови жирија за маскенбал. Неки су капитени екипа за кликеријаду. Сви заједно дошли су да уче и да пренесу своја искуства другима.

Фестивал својом укупном делатношћу унапређује имиџ библиотеке и знатно поправља њен статус код локалне управе. У току Фестивала Лазаревац посети велики број људи са стране (према извештају за 2009. годину само број одраслих учесника и деце, као и награђених са стране, био је 783). Програми који се одвијају на отвореном измаме велики број суграђана (у

току Фестивала програмима присуствује више од 10 000 наших суграђана). Све то доприноси позитивној атмосфери, али и слива одређени приход у градску касу, јер у току тих дана сви више троше. Градски челници радо долазе на поједине програме Фестивала, јер им је то прилика за личну промоцију, али и да сретну неке друге важне креаторе јавног мњења.

Фестивал је и кулминација сарадње дечијег одељења библиотеке са школама и просветним радницима. Тако велика манифестација не би могла да се реализује без њихове потпоре, која је опет резултат добре припреме плана заједничких активности које се уз обострано уважавање реализују у току целе године (бесплатан упис ђака првака, часови у библиотеци, изложбе радова ученика основних школа, књижевни матинеи за основце, најразличитије радионице, али и представљање школа пре уписа првака, бесплатне чланске карте за учитељице првака, бесплатна припрема материјала за рад школских секција и сл.).

Финансијски сектор је такође сегмент циљне јавности којем се библиотека редовно обраћа својим PR активностима. Један од примарних циљева је унапредити однос са привредним организацијама, банкама, сектором мале привреде. Библиотека им се обраћа са захтевом за помоћ у реализовању услуга и програма, али и нуди своју помоћ.

У току Фестивала, али и у току целе године, библиотека се укључује у разне хуманитарне и донаторске акције (продајне изложбе радова деце са посебним потребама, као суиздавач књига локалних аутора и сл.) чиме подиже углед у локалној средини.

Фестивал хумора за децу има своју маскоту. То је Гаша чији се лик налази на целокупном рекламном материјалу Фестивала. Аутор је Слободан Станишић, дечији песник и цртач стрипа. Фестивал има и свој Проглас, који је 1990. године написао Алек Маријано.

Фестивал хумора за децу је прави пример да је библиотека само део заједнице и да би заједница имала позитивну слику и користила библиотечке услуге и ресурсе, библиотека мора да се приближи заједници и пође јој у сусрет.

Милорад Грбовић, Народна библиотека „Доситеј Новаковић“, Неготин

Радионица „Транспарентност, добро управљање и борба против корупције“

Гете институт, Београд, 4. фебруар 2011.

Библиотекарско друштво Србије одржало је радионицу „Транспарентност, добро управљање и борба против корупције“ у Гете институту, 4. фебруара 2011. године. Радионицу је водила др Барбара Џонс, директор АЛА канцеларије за интелектуалне слободе, уз сарадњу Весне Црногорац, секретара БДС-а и Бетине Раднер из Гете института.

У радионици је учествовало 12 библиотекара из Србије: Марина Неђић (Библиотека града Београда), Милица Стевановић (Народна библиотека Крушевац), Нина Божовић (Народна библиотека Бор), Љиљана Косијер (Градска библиотека Нови Сад), Жаклина Николић (Центар за културу Кладово), Милорад Грбовић (Народна библиотека Неготин), Јован Динчић (Народна библиотека Пирот), Даниела Скоковић (Народна библиотека Пожега), Милинка Пантић (Народна библиотека Крагујевац), Милица Цветковић (Библиотека Матице српске), Весна Ињац (Народна библиотека Србије) и Јасна Кунић (Центар за информационе ресурсе Амбасаде САД). Као гост – презентер, учествовала је Гордана Шуњеварић, помоћник генералног секретара Повереништва за информације од јавног значаја, која је одржала предавање о Закону о слободном приступу информацијама од јавног значаја и укратко представила рад Повереништва. Циљ радионице био је да се учесници обуче за тренере који ће даље обучавати библиотекаре и кориснике у својим установама. За све учеснике радионице припремљен је и приручник и остали пратећи материјали, а сви заинтересовани могу преузети презентацију др Барбаре Џонс са сајта Библиотекарског друштва Србије на адреси: <http://bds.rs/Download20.html>

Овом радионицом започета је реализација пројекта Библиотекарског друштва Србије (БДС), под истим називом, који је ИФЛА прихватила, на конкурс 2010. године. Пројекат, чији су аутори Весна Црногорац (БДС) и Милица Цветковић (БМС), заснива се на начелима ИФЛА Манифеста о антикорупцији. Једна од припремних активности пројекта била је и превод и издање Манифеста на српском језику. Пројекат се реализује у седам јавних библиотека из целе Србије. После радионице у Гете институту, одржане су и трибине у библиотекама – учесницама пројекта: у Библиотеци града Београда 5. априла, Градској библиотеци у Новом

Живот библиотеке _____

Саду 7. априла, Народној библиотеци у Крушевцу 19. априла, Народној библиотеци у Пожаревцу 28. априла и Народној библиотеци у Нишу 10. маја. Циљ ових трибина је да се библиотека јавност у Србији информише о проблему корупције, подржи борба против корупције и прошири мрежа учесника у пројекту. Предвиђено је да партнерске организације јавним библиотекама буду организације цивилног друштва (НВО) за борбу против корупције. Пратећа активност пројекта је и кампања за транспарентност, чији је циљ подизање свести свих грађана о корупцији и начинима борбе против ње.

Милица Цветковић, Библиотека Матице српске, Нови Сад

Пројекат „Транспарентност, добро управљање и борба против корупције“¹ Библиотекарског друштва Србије и ИФЛА-е

Како дефинисати корупцију?

Водећа међународна невладина организација *Transparency International (TI)*, чија је мисија да окупи релевантне учеснике из владе, цивилног друштва, медија и пословне људе како би лоцирали и анализирали одговорност за корупцију на свим нивоима, у циљу сузбијања исте, и која редовно објављује Индекс перцепције корупције (CPI)², даје следећу оперативну дефиницију корупције:

Злоупотреба поверене моћи зарад личне користи.

Који су услови за корупцију?

„Корупција цвета тамо где искушење коегзистира са попустљивошћу. Корумпирана пракса цвета тамо где недостају институционални надзори власти, тамо где је доношење одлука нејасно и где су људи због огромне неједнакости у расподели богатства осуђени да живе у сиромаштву. Чак и тамо где су политичке, економске, правне и друштвене институције добро уређене, корупција је изненађујуће жива и здрава.“³

Раширеност корупције

Transparency International сваке године објављује Индекс перцепције корупције (CPI) који рангира земље по степену у којем је корупција заступљена међу политичарима и јавним функционерима. У питању је сложен индекс који користи податке у вези са корупцијом из стручних и пословних истраживања спроведених од стране разних независних и реномираних институција, а одражавајући ставове из целог света, ту укључујући и ставове стручњака који живе у земљама које се вреднују.

CPI за 2008, нпр., рангира 180 земаља на скали од 0 (потпуна корупција) до 10 (без корупције). Данска, Нови Зеланд и Шведска деле највишу оцену 9,3, одмах затим следи

¹ Transparency, Good Governance and Freedom from Corruption

² Corruption Perceptions Index

³ IFLA/FAIFE workshop material on Transparency, Good Governance and Freedom from Corruption

Сингапур са 9,2. На самом крају је Сомалија са 1,0, док је Србија је на 85. месту са оценом 3,4.⁴

На први поглед се чини да Индекс перцепције корупције потврђује стереотипно становиште да је корупција претежно проблем југа. Док су скандинавске земље у врху табеле, већина подсахарске Африке је на дну исте. Ипак, не само да би било потпуно погрешно додати такав закључак, него би то било и контрапродуктивно. Индекс перцепције корупције нема за циљ да супротстави север и југ, већ је замишљен као средство за подизање свести о овом проблему и промовисање квалитетнијег управљања.

Корупција је проблем севера колико и југа, док су добро установљене провере и контроле те које чине разлику у пропорцији. Људи су корумпирани онолико колико им систем дозвољава да то буду, за шта у новим демократијама на југу и истоку постоји већа вероватноћа, с обзиром на то да су административне и политичке институције у тим земљама још увек слабо плаћене и углавном мале, што доводи званичнике у искушење да „допуњују“ своја примања. У диктаторским системима с друге стране, ове институције нису ништа друго до продужетак корумпиране праксе власти.

Табела Индекс перцепције корупције (CPI) за 2008. годину

 TRANSPARENCY INTERNATIONAL						
This table provides the 2008 Corruption Perceptions Index. For information on data and methodology please consult the press release and the methodology paper at www.transparency.org or www.ICGG.org						
Country Rank	Country / Territory	CPI 2008 Score	Surveys Used	Standard Deviation	High-Low Range	Confidence range
1	Denmark	9.3	6	0.2	8.9 - 9.6	9.1 - 9.4
1	New Zealand	9.3	6	0.2	8.9 - 9.6	9.2 - 9.5
1	Sweden	9.3	6	0.1	9.1 - 9.4	9.2 - 9.4
4	Singapore	9.2	9	0.3	8.4 - 9.6	9.0 - 9.3
5	Finland	9.0	6	0.8	7.5 - 9.4	8.4 - 9.4
5	Switzerland	9.0	6	0.4	8.5 - 9.4	8.7 - 9.2
7	Iceland	8.9	5	0.9	7.3 - 9.5	8.1 - 9.4
7	Netherlands	8.9	6	0.5	8.0 - 9.4	8.5 - 9.1
9	Australia	8.7	8	0.7	7.2 - 9.4	8.2 - 9.1
9	Canada	8.7	6	0.5	8.0 - 9.4	8.4 - 9.1
11	Luxembourg	8.3	6	0.8	7.3 - 9.2	7.8 - 8.8
12	Austria	8.1	6	0.8	7.3 - 8.9	7.6 - 8.6
12	Hong Kong	8.1	8	1.0	6.3 - 9.3	7.5 - 8.6
14	Germany	7.9	6	0.6	7.3 - 8.5	7.5 - 8.2
14	Norway	7.9	6	0.6	7.3 - 8.9	7.5 - 8.3
16	Ireland	7.7	6	0.3	7.3 - 8.0	7.5 - 7.9
16	United Kingdom	7.7	6	0.7	6.6 - 8.4	7.2 - 8.1
18	Belgium	7.3	6	0.2	7.1 - 7.6	7.2 - 7.4
18	Japan	7.3	8	0.5	6.3 - 8.1	7.0 - 7.6
18	USA	7.3	8	0.9	5.3 - 8.2	6.7 - 7.7
21	Saint Lucia	7.1	3	0.4	6.6 - 7.5	6.6 - 7.3
22	Barbados	7.0	4	0.5	6.3 - 7.5	6.5 - 7.3
23	Chile	6.9	7	0.5	5.9 - 7.6	6.5 - 7.2
23	France	6.9	6	0.7	5.9 - 7.7	6.5 - 7.3
23	Uruguay	6.9	5	0.5	6.4 - 7.5	6.5 - 7.2
26	Slovenia	6.7	8	0.5	6.1 - 7.5	6.5 - 7.0
27	Estonia	6.6	8	0.7	5.3 - 7.2	6.2 - 6.9
28	Qatar	6.5	4	0.9	5.3 - 7.5	5.6 - 7.0
28	Saint Vincent and the Grenadines	6.5	3	1.5	4.7 - 7.5	4.7 - 7.3
28	Spain	6.5	6	1.0	4.6 - 7.3	5.7 - 6.9
31	Cyprus	6.4	3	0.8	5.9 - 7.3	5.9 - 6.8

4 2010. године Србија је била на 78. месту, са оценом 3,5

Како се борити против корупције?

Антикорупцијски програми широм света подразумевају различите елементе борбе као што су

- административна и институционална реформа;
- законске санкције;
- стварање регулаторних система.

Како би били ефикаснији, они се ослањају на транспарентност, која се дефинише као принцип који омогућава онима који утичу на административне одлуке, учествују у пословним трансакцијама или се пак баве добротворним радом да знају како основне чињенице и бројке, тако и механизме и процесе.

Сунце је најбоље средство за дезинфекцију, рекао је судија Луј Д. Брандајс (Louis Dembitz Brandeis).

Доношењем правних аката, као и оснивањем институција за борбу против корупције, као што су Савет за борбу против корупције, који је тело Владе РС и Агенција за борбу против корупције, која је парламентарни орган, Србија такође улаже извесне напоре у борби против ове штетне појаве савременог друштва која оставља више него озбиљне последице на тек установљене темеље демократије.

Ипак деловање како јавног, тако и приватног сектора, требало би да буде изложено општој контроли, али ко ће то спровести у дело?

- Демократски представници;
- Регулаторна тела;
- Невладине организације попут *Transparency International*;
- Информационе установе као што су библиотеке?

Државе са развијеном демократијом и чвршћим механизмима одбране од корупције него што је то случај у нашој земљи, све чешће се у овој борби ослањају на учешће цивилног сектора и такзованих независних регулаторних тела.

Библиотеке су у самој својој суштини институције транспарентности, посвећене стварању на располагање најпрецизнијих и најнеприсуднијих образовних, научних, техничких и социјално релевантних информација свакоме. Информативна грађа и ресурси које обезбеђују библиотеке и информациони сервиси доприносе добром управљању проширивањем знања грађана и обогативањем њихових дискусија и дебата. Библиотеке и информациони сервиси треба да прошире своју мисију тако што ће постати активније компоненти у добром управљању и борби против корупције. Нарочито моју обављају значајну улогу у информисању грађана о њиховим правима. (IFLA Манифест о Транспарентности, добром управљању и борби против корупције)

Корупција ствара препреке научном раду и спречава стварање друштва знања, самим тим спречавајући развој тог истог друштва, стварајући услове тајновитости и свеопштег незнања. Зато су библиотеке те од којих се очекује да, као вечни чувари мудрости и знања, одиграју значајну улогу у информисању грађана о њиховим правима и дужностима, проширујући на тај начин своју делатност.

С тим у вези Библиотекарско друштво Србије је, свесно озбиљних последица корупције у готово свим сферама друштвеног живота, а сматрајући да библиотеке и информационе службе треба да прошире своју делатност, како би постале активнији учесници у квалитетном управљању, поднело ИФЛА-и пројекат под називом *Транспарентности, добро управљање и борба против корупције*⁵, који је она одобрила за 2010/2011. годину.

Главни циљ овог пројекта јесте подршка реализацији прокламованих начела ИФЛА Манифеста о антикорупцији. Пројекат се састоји у спровођењу бројних активности промовисања и обезбеђивања слободног приступа информацијама и слободе изражавања, у намери да се подигне свест грађана о проблему корупције, као и о начинима борбе против исте. Улога библиотекара се мења од чувара информација до саветника о информацијама.

У сарадњи са ИФЛА-ом, Библиотекарско друштво Србије, почев од децембра 2010. године, ради на спровођењу радионица са циљем да библиотечку јавност у Србији информише о проблему корупције како би увећали мрежу учесника. Истовремено се ради на иницирању учешћа нових експерата, као и на контактирању релевантних агенција ради остваривања званичног партнерства.

У пројекту учествује седам јавних библиотека у седам градова Србије, које имају своје тимове за обављање активности у сваком од ових градова, а у сарадњи са локалном партнерском агенцијом (Агенције цивилног друштва за борбу против корупције). Идеја је да у пројекту учествују и истакнуте јавне личности, изабране на основу својих вештина и знања.

Дана 4. фебруара 2011. године, одржана је прва радионица „Транспарентност и антикорупција у библиотекама“, коју је водила Барбара М. Џонс (Barbara M. Jones), директор Канцеларије за интелектуалну слободу при Америчком удружењу библиотекара (ALA – The American Library Association), а уз подршку Амбасаде САД-а у Србији.

Током кампање, планирано је да следеће активности буду спровођене у свим јавним библиотекама учесницама у пројекту и у овој иницијалној радионици:

- Прикупљање информативног материјала владиних организација, нарочито оних које се односе на грађанска права и дужности, уз настојање да се те информације учине разумљивијим за кориснике (путем сажетака, регистара, помоћи при претраживању итд.).

⁵ Аутори пројекта су Весна Црногорац, Секретар БДС и Милица Цветковић, Председник Комисије са међународну сарадњу БДС

- Обука библиотекара и корисника у коришћењу ове врсте информација, које ће грађанима бити од помоћи при остваривању сопствених права и могућности.
- Подизање грађанске свести о праву на приступ информацијама (кроз плакате и друге облике оглашавања).
- Креирање или сарадња на креирању антикорупцијских портала који нуде линкове према службеним изворима, антикорупцијским невладиним организацијама, итд.
- Пружање подршке постојећим и будућим грађанским саветовалиштима у организацији антикорупцијских невладиних организација, на начин да им се пруже потребне информације, техничка подршка путем базе података и др.

До сада је одржано и неколико трибина у библиотекама учесницама у пројекту, на којима су, између осталих, учествовали и представници Агенције за борбу против корупције, Повереника за информације од јавног значаја, Транспарентности Србија, омбудсмани, итд. Секретар БДС-а Весна Црногорац је одржала и предавања у готово свим „америчким корнерима” у Србији.

Једна од обавеза Друштва у овом пројекту било је и превођење ИФЛА-иног материјала *Транспарентности, добро управљање и борба против корупције* на српски језик, укључујући и материјал за радионице, као и *Манифест*. Превод *Манифеста* је дистрибуиран у штампаној форми свим јавним, високошколским, специјалним и школским библиотекама у Србији.

ЛИТЕРАТУРА:

1. IFLA Manifesto on Transparency, Good Governance and. Freedom from Corruption
2. IFLA/FAIFE workshop material on Transparency, Good Governance and Freedom from Corruption. <http://www.ifla.org/files/faife/publications/learnmat/Transparency-workshop-manual-en.pdf> (retrieved February 20th 2011)
3. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results
4. <http://www.wobbing.eu/index.php?country=11>

Мирољуб Стојановић, Народна библиотека Србије

Прва конференција „Live forum sistem administratora COBISS.net“ (LFSA)

Народна библиотека Србије, 15. новембар 2010.

Средином новембра 2010. године, у просторијама Народне библиотеке Србије, одржана је прва конференција „Live forum sistem administratora COBISS.net“ (LFSA), под називом „Виртуелно окружење програмске опреме библиотечког информационог система COBISS“.

У оквиру Народне библиотеке Србије, одељење Виртуелна библиотека Србије, бави се информационим технологијама у библиотечарству кроз систем COBISS. Ово одељење пружа подршку библиотекама у увођењу и вођењу библиотечког пословања као и информатичку подршку у поменутој области.

Како је књига синоним за знање и образовање, а знање и образовање су будућност наше земље, наша обавеза је да књига или информација о њој буду у сваком тренутку доступне свима. У ери високих интернет технологија, употреба електронских каталога постаје значајна карика да би се та доступност обезбедила. Систем администратори као носиоци техничке подршке су ту да заједно са осталима у библиотечкој делатности обезбеде непрекидну доступност двадесет четири сата дневно.

Библиотечки Информациони систем COBISS је опште познат у свету. У балканском региону, осим Србије, чланице система су Словенија (као творац COBISS-a), Македонија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, а ускоро ће бити и Бугарска.

Половином прошле године, 15. маја, систем администратори националних COBISS центара, сусрели су се у оквиру едукативног семинара о имплементацији нове верзије COBISS3. Том приликом, одлучили су да оснују Live forum sistem administratora COBISS.net – LFSA.

Из оснивачког акта се види да су: „[...] током реализације пројекта Tempus, систем администратори националних COBISS центара (Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Македонија) имали прилику да се по први пут нађу на окупу, упознају и да размијене искуства и идеје о раду система COBISS, што се показало веома продуктивно. Током заједничке обуке која се изводила у оквиру припрема за имплементацију експерименталне фазе COBISS3, дошли смо до закључка да би, у будућности, било пожељно чешће окупљање систем админист-

ратора. Ово предлагемо у циљу даље едукације, размјене искустава, информисања о току имплементације нових технологија. На овај начин би тежили ка ефикаснијем раду и подизању квалитета услуге националних COBISS центара, према библиотекама чланицама система на виши ниво.”

Сваки од поменутих националних COBISS центара има одређених, мање или више сличних, проблема у раду и разрешава их самостално. Заједно, саветовањем и консултацијама, дошло би се до унапређења и бржег развоја IS COBISS, као и побољшања регионалне међудржавне сарадње у овој области.

Ово је била основна идеја којом су се систем администратори водили приликом покретања овог форума.

Конференција је трајала два дана. Први дан је био општег карактера, док су другог дана присутни били само учесници из националних центара COBISS. Присутно је било осамдесет учесника из четрдесет установа (библиотеке), тридесет пет чланица система COBISS и гостујућих учесника из пет установа.

Из националних COBISS центара било је дванаест учесника: по четири из Словеније и Србије, три из Македоније, по један из Црне Горе и Босне и Херцеговине. Било је 10 предавача.

Првог дана одржана су следећа тематска предавања:

1. **Arrow ECS**, Vmware – виртуелизација серверске и десктоп инфраструктуре
2. **HP** – Улога хардвера у виртуелном окружењу
3. **DIGIT** подршка – јединствена подршка за целокупну инфраструктуру
4. **Министарство финансија, Управа за ТРЕЗОР** – Употреба oracle DB и APP сервера на HP-UX
5. **CPU ICT Consulting & Services**, Windows server 2008 – преглед
6. **SCAN IT d.o.o.**, Документ скенери, улога и карактеристике
7. **VUCOMM**, Модерни видео надзор за библиотеке
8. **RCUB**, Академска мрежа Србије и Народна Библиотека Србије – поглед у напред.

Другог дана одржана су предавања:

- **IZUM**, IZUM као инфраструктурни сервис COBISS.net центрима и технологија која се употребљава;
- **IZUM**, Разлози за употребу виртуелних сервера и виртуелизације сервера;
- **IZUM**, Поглед у будућност развоја COBISS.net центра.

На основу рекације учесника након конференције, констатовано је да је конференција постигла свој циљ, како тематски током предавања, тако и високим нивоом организације.

Учесници конференције били су из установа библиотека чланица COBISS-а, систем администратори који у својим срединама немају тако често прилику да чују и да дискутују о трендовима у ИТ сектору. На овај начин им је омогућено да упознају новости и планове за будућност у оквиру програмске опреме COBISS и преласка на COBISS3, што ће умногоме олакшати саму имплементацију нове програмске опреме.

На конференцији је предложено и одлучено следеће:

1. Свака следећа конференција биће одржана у неком другом националном COBISS центру

1.1. Термини одржавања биће накнадно одређени

1.2. Место одржавања биће накнадно одређено

1.3. Теме конференција ће бити одређиване према потребама програмске опреме COBISS и трендова у интернет технологији

2. Предложено је да конференција буде укључена у календар COBISS конференција, тј. да се у оквиру COBISS конференције одреди термин и начин одржавања конференције LFSA

3. Предложено је да се портал www.lfsa.vbs.rs због међудржавног карактера постави у домен COBISS.net

4. Планирано је да се поред овог портала или у оквиру портала отвори Online forum LFSA на интернету

4.1. Отворити могућност дискусија

4.2. Отворити могућност онлајн едукације

4.3. Заједнички предложити наредне теме за едукацију и уврстити их у календар образовања.

Срђан Славнић, Народна библиотека Србије, Београд

Аргументи за неопходност ревизије националних каталожних правила

Увод

Национална каталожна правила су појам који се релативно често користи, иако без јединствено усвојене дефиниције. Каталогна правила се и сама односе на скуп међународних стандарда и опште прихваћених начела. Како сваки језик и писмо имају своје специфичности, на међународне стандарде и прихваћена правила надограђује се и слој условљен правописом, граматику и стилом одређеног језика. Често и преко тога, национална каталожна правила су условљена и могућностима библиотечко-информационих система у којима се имплементирају.

Национална каталожна правила у Србији, иако постављена на квалитетну основу у време свог дефинисања, данас постају у великој мери застарела и у својим теоријским принципима и практичним решењима.

Опште је прихваћено, иако нигде није експлицитно дефинисано, да национална каталожна правила или – још боље речено – националну каталожну праксу чине:

- *Правилник и приручник за израду абecedних каталога* (Део 1 и 2) Еве Вероне и друга путства и приручници;

- пракса националне библиотеке (Народне библиотеке Србије), усаглашена са обрадом Библиотеке Матице српске и Универзитетском библиотеком „Светозар Марковић“ и

- карактеристике кооперативног онлајн система COBISS.

Од времена кад су та правила успостављена (1970. година) и прихваћена као „југословенска правила“, промениле су се скоро све темељне претпоставке:

- измењени су стандарди на чијој основи су постављена правила;

- „југословенска правила“ немају оправдање у складу са оштрим раздвајањем српског и хрватског језика, некад јединствено прихваћеног као српско-хрватски, ни са појавом „нових“ језика – бошњачког и црногорског;

- каталози су скоро у потпуности прешли у облик библиографских база података;

– типологија библиографске грађе (или сада библиографских извора) је знатно измењена и проширена.

Са тако уздржаним темељима, проблеме који се јављају у националној каталошкој пракси све теже је исправити *ad hoc* решењима, и све се више види потреба за редефинисањем, то јест за формирањем српских националних каталошких правила.

Законска основа и матичне функције

Нова национална каталошка правила требало би да буду успостављена и дефинисана на основу законске регулативе.

Закон о библиотечној делатности (Службени Гласник РС. бр. 34/94, 101/2005) даје те могућности кроз Матичне функције (Члан 26.). Нови Закон о библиотечно-информационој делатности, не мењајући суштину, наводи матичне функције:

Члан 35.

(Матичне функције)

Матичне функције у библиотечно-информационој делатности јесу:

1. развој библиотечно-информационе делатности и њених служби;
2. вођење регистара библиотека и других матичних евиденција;
3. вођење централних евиденција библиотечке грађе;
4. пружање стручне помоћи и инструкторски рад са запосленим у библиотекама;
5. надзор над стручним радом библиотека;
6. формирање и одржавање завичајне збирке и других збирки библиотечке грађе у градским и општинским библиотекама;
7. старање о стручном образовању и непрекидном професионалном усавршавању стручњака за библиотекарство и информатику;
8. праћење стања и проучавање потреба и услова рада у библиотекама;
9. предлагање мера за унапређење рада и развој библиотека.

Народна библиотека Србије обавља матичне функције за све јавне библиотеке.

Матичне функције за библиотеке на универзитетима, факултетима и научним установама обављају одређене универзитетске библиотеке.

Народна библиотека Србије, као национална библиотека, морала би да се нађе у улози покретача једног таквог пројекта, али пројекат тог обима и важности, као што је доношење нових националних каталошких правила, мора да ангажује све меродавне институције. Ту би, осим матичних библиотека, морао да буде укључен Универзитет, библиотечка друштва и велики број стручњака из разних области библиотечарства и информатике.

Нова национална каталошка правила морала би да се позабаве следећим начелним проблемима:

- избором и прихватањем одговарајућих међународних стандарда;
- великим практичним проблемима проистеклим из коришћења два равноправна писма;
- систематским и темељним преласком са логике лисних каталога на логику информацио-них система;
- усаглашавањем обраде за различите типове библиотечке грађе;
- успостављањем таквог система каталошких правила који, осим што мора да одговори на све данашње проблеме каталогизације, мора да буде довољно флексибилан да одговори на брзе промене које носи информатичко друштво у коме се налазимо.

Избор међународних стандарда

Поштовање међународних стандарда је увек било опредељење Народне библиотеке Србије и свих осталих институција укључених у послове библиотечке каталогизације. Међутим, ситуација није тако једноставна колико изгледа на први поглед.

У овом тренутку нема сумње да је основа *Међународни стандардни библиографски опис : (ISBD)* и његова последње верзија *Уводно обједињено издање*. Таква одлука би била рационална, јер је IFLA-ина¹ колекција стандарда до сада коришћена и важећа каталошка правила су рађена у складу са њима. Међутим, талас информатичке револуције доноси са западним технологијама и продор западних каталошких правила као што су Англо-америчка каталошка правила².

Англо-америчка каталошка правила сигурно могу у много чему послужити као узор за српска национална каталошка правила, али су усклађена са Чикаго стилем³. Уз ISBD и Чикаго стил данас постоји још велики број међународно признатих стандарда. Уз све користи праћења нових тенденција, треба водити рачуна о томе да би нагли заокрети у тако базичним принципима могли имати реперкусија на све постојеће каталоге и библиографске базе код нас, а исто тако и на цео нови циклус коплетне обуке библиотечарско-информатичарских кадрова који већ раде на пословима каталогизације.

1 The International Federation of Library Associations and Institutions – Међународна федерација библиотечарских удружења и институција
2 AACR – Anglo-American Cataloging Rules
3 The Chicago Manual of Style

Нажалост, питање избора стандарда које треба прихватити као основу нових националних каталошких правила се ту не завршава. Без сумње опште прихватање библиографских база података, као нужни корак у потпуној замени лисних каталога, намеће и избор нове колекције стандарда за формате машински читљивих записа, као што су MARC⁴ или Z39.50 за клијент-сервер протоколе.

Као што сам горе напоменуо, решења за нова каталошка правила мораће да се траже заједничким снагама библиотекара и информатичара са великим међусобним уважавањем.

4 MACHiNE-Readable Cataloging – Машински читљива каталогизација

Питање језика и писма

Питање језика и писма намеће велике теоријске и практичне проблеме. Српски језик се наравно не доводи у питање, као ни све технички расположиве могућности симултаног (аутоматског, машинског) превођења на енглески, као тренутно водећи језик међународне комуникације, и све друге светске језике.

Прави проблем представља, у другим контекстима благодет, коришћења два писма. Иако је ћирилица званично писмо српског језика, закон дозвољава и употребу латинице у скоро свим случајевима.

Могу се грубо издвојити две струје: присталице латинице са тежњом да буду што ближи западним токовима европских интеграција и опште прихваћене научно-стручне терминологије, и национално опредељене присталице ћирилице. Оба става се могу посматрати и са уважавањем, али често и са ниподаштавањем супротног становишта. Занемерујући овај други став, може се грубо генерализовати да аутори и издавачи из области природних и техничких наука инклинирају ка употреби латинице. Велики број појмова савремене науке и технике је преузет из „западног света“ и често губе своју тачност неадекватним транскрипцијама и транслитерацијама. Уз то постоји пракса истраживача, научника и техничара да из таквих штива користе сирове податке (обично дате у латиничном контексту) без уласка у теоријска објашњења. Друга група су аутори и издавачи из области друштвених наука и белетристике, који чешће употребљавају ћирилицу. То је наравно груба генерализација која само показује да је заступљеност оба писма веома велика.

Теоријски је то наравно позитивно, али у пракси се дешава да се, стриктним придржавањем ISBD стандарда у једном CIP⁵ запису, у само неколико редова више пута мења писмо из ћирилице у латиницу и обрнуто.

5 Cataloging in Publication – Каталогизација у публикацији

Колико је тај проблем сложен може се видети и на примеру Едиције „Техничке науке – уџбеници“ издавача Факултета техничких наука из Новог Сада. У жељи да са једне стране одговоре националном интересу и да објављују на ћирилици и оне публикације које су писане латини-

цом из осећаја потребе аутора и уредника за адекватним изражавањем у научно-техничкој теримологији, имају корице, насловну страну, прелиминарне стране и колофон на ћирилицу.

Решење, чини се, лежи у међусобном уважавању и коришћењу оба писма, опредељујући се у сваком запису, у зависности од контекста садржаја, за једно, доследно употребљено од почетка до краја, и максимализовањем техничких могућности савремених база да аутоматски пребацују записе из једног писма у друго.

Прелазак са логике лисних каталога на логику информационих система

Прелазак са логике лисних каталога на логику информационих система је често коришће на синтагма која нажалост фигурира само на површини. Каталогска правила Еве Вероне, која су још увек основ, у потпуности су окренута ка лисном каталогу. То је тема честих дискусија и половичних решења. Проблем додатно отежава оштра поларизација – у нашој пракси – стручњака из области библиокарства и из области информатике и програмирања. У теорији ситуација би требало да се поправља профилем нових стручњака образованих са спојем знања обе бласти, али у пракси, стручни профили су и даље веома поларизовани.

Овај комплексни проблем је ипак могуће рашчланити на неке елементарније принципе. Уместо концентрације на финални прозвод – запис (некада листић) – потребно је концентрисати се на поља (подручја описа) са уважавањем програмског становишта – дефинисање класе података и библиографског – тачност описа. Добро конципирано, то би омогућило да у датој библиографској бази као крајњем циљу, буде омогућено тренутно бирање формата исписа (као традиционални листић или припремљен у неком другом стилу, на пример Чикаго или АРА). У прилог томе, данас постоје бројни програми на интернету, који омогућавају конверзију библиографских записа из једног стила у други. Прави проблем своди се на добро структурирање података који се уносе и разрешавање претходних, начелних, проблема стандарда и писма.

Друга битна ставка у промени логике лисног каталога на логику информационих система је благ прелазак тежишта доминатног податка са ауторства на идентификаторе извора. То наравно не умањује важност ауторства, већ усмерава на једнозначно одређивање публикације или извора. А само приказивање записа о неком извору може бити потпуно или делимично, сортирано према било ком критеријуму, укључујући и ауторство.

Усаглашавање обраде за различите типове библиотечке грађе

Досадашња правила каталогизације су се формирала у складу са различитим стандардима и према различитим специфичним својствима сваког типа библиотечке грађе. То је функцио-

нисало и даље функционише, али са упливом дигиталне технологије и експанзије електронских извора, како по броју публикација тако и по разноликости типова, проблеми у практичној обради се знатно увећавају. Нови ISBD, *Уводно обједињено издање*, пружа добру основу за разрешавање ове групе проблема. Сада се један јединствени стандард односи на све типове библиографске грађе или извора, и то у великој мери усклађен са логиком аутоматизованих база података. То чини на тај начин што више пажње посвећује појединим аспектима описа (садржају, врсти носиоца и начину излагања – периодичности).

Итегрисање те логике у национална каталожка правила је веома битно, јер сада у обједињеним библиографским базама података лако је приметити неусаглашеност обраде између различитих типова грађе, чак и кад су релативно усаглашени записи унутар појединог типа грађе.

Додатно, електронски извори су веома погодни за брзо и лако трансформисање из једног облика у други (CD-публикација, web-сајт, презентација у локалној мрежи) и то често чине у потпуности или делимично. Осим проблема ауторских права, који у сваком случају мора бити интегрални део решења, често се јавља и проблем замене метаподатака за изворне подетке, на пример уношењем линкова ка деловима извора изван самог извора. Иако проблем селекције библиографске грађе као набавне политике и обавезног примерка није интегрални део проблема везаних за национална каталожка правила, мора се прихватити све чвршћа веза појединих наизглед одвојених делова библиотечко-информационих система једне земље у целини.

Закључак

Основе на којима су изграђена национална каталожка правила су темељно измењене револуцијом у информационим и телекомуникационим технологијама. Нова национална правила се морају формирати на новим темељима уз усаглашавање напора свих релевантних установа задужених и заинтересованих за напредак у тој области.

Потребно је уложити велики напор како би се у исто време прихватиле све промене које носи развој информационо-комуникационе технологије и задржале несумњиве вредности постојећих националних каталога. У том циљу неопходно је учешће и чврста сарадња у великој мери поларизованих профила стручњака из области библиотекарства и информатике.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Anglo-American Cataloging Rules (2nd ed.). Ottawa: Canadian Library Association; Chicago: American Library Association, 2002.

2. Јанчић, Светлана. „Национална каталожка правила“. Гласник Народне библиотеке Србије 5, 1, (2003): 9–24. Доступно и на: http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=55 (преузето 1. 7. 2010).
3. Međunarodni standardni bibliografski opis : (ISBD) : po preporukama Radne grupe za ISBD odobrio Stalni odbor Sekcije IFLA-e za katalogizaciju. Uvodno objedinjeno izd. Prevela sa engleskog Ana Savić. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009.
4. Nacrt Zakona o bibliotečko-informacionoj delatnosti. Dostupno preko: http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=391 (preuzeto 1. 7. 2010).
5. Правила за каталогизацију. Београд: Друштво библиотекара НРС, 1957.
6. Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1, Odrednice i redalice. Zagreb: Društvo bibliotekara Hrvatske, 1970.
7. Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2, Kataložni opis. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.
8. „Закон о библиотечној делатности“. Службени Гласник РС. бр. 34/94, 101/2005. Доступно преко: http://zajednica.nb.rs/files/propisi/zakon_o_biblioteckoj_delatnosti.pdf (преузето 1. 7. 2010).

Ана Гвозденовић, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево

Библиотека као организатор књижевних манифестација Јубиларни двадесети Жички духовни сабор „Преображење“

Народна библиотека „Стефан Првовенчани“ у Краљеву препознатљива је по својој издавачкој и пропагандној делатности. У краљевачкој библиотеци годишње се организује око 350 програма за децу и одрасле, дакле, готово један програм дневно.

Ипак извесно је да је „Жички духовни сабор – Преображење“ најважнија манифестација чији је организатор краљевачка библиотека. Ова манифестација се организује већ пуне две деценије и свакако је најзначајнија културна манифестација Краљева и једна од најважнијих књижевних у Србији. Започела је иницијативом песника Књижевног клуба Краљево 1991. године, да би већ наредне године прерасла у градску манифестацију. Данас су њени организатори Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Народни музеј Краљево и Књижевни клуб Краљево, финансира се средствима Министарства културе Републике Србије и Града Краљева, а председник Организационог одбора је, по функцији, градоначелник Краљева.

Манифестација се већ својим називом везује за манастир Жичу и традицију српске духовности, а првих година су је пратили научни скупови који су допринели новом сагледавању историје, архитектуре, уметности манастира, као и прошлости Краљева.

Данас се манифестација држи око песничке награде „Жичка хрисовуља“, која се додељује за „понирање у дубине нашег песничког наслеђа и допринос савременој српској поезији“, а њени садржаји су се с годинама пречистили и данас су строго дефинисани и добро профилисани.

Досадашњи добитници награде били су наши најзначајнији песници који се својом поезијом ослањају на жичку духовност, али истовремено значајно проширују опсеге савременог српског пенаштва: Добрица Ерић, Милутин Петровић, Миодраг Павловић, Љубомир Симовић, Иван В. Лалић, Милосав Тешић, Бранислав Петровић, Стеван Раичковић, Алек Вукадиновић, Матија Бећковић, Борислав Радовић, Рајко Петров Ного, Милован Данојлић, Мирован Максимовић, Злата Коцић, Ђорђо Сладоје, Новица Тадић, Братислав Милановић, Петар Пајић. Ове године, на Спасовдан, жири је саопштио одлуку да је „Жичка хрисовуља“ 2011.

додељена песнику Ивану Негришорцу – „за савремени песнички израз посвећеног духовног трагања и препознавања“.

Највећи део саборских програма посвећен је управо добитнику. Програм „Вече с добитником“ први је књижевни програм Сабора и замишљен је тако да добитник сâм говори своје стихове и на тај начин се представи најширој читалачкој публици. Добитник за овај програм бира управо оне своје песме које најбоље комуницирају са публиком и на тај начин упознаје наше суграђане са својим делом.

Сутрадан се пак његова поезија *нуди* зналцима, истраживачима и тумачима писане речи. У читаоници библиотеке организујемо научно-критички скуп о делу добитника. Уредник скупа, као и зборника који се на основу радова саопштених на скупу објављује, већ годинама је др Драган Хамовић. Скупом су председавали неки од наших најзначајнијих проучавалаца савремене српске поезије: академик Милосав Тешић, проф. др Радивоје Микић, проф. др Александар Јовановић, а на скупу учествују и историчари и теоретичари књижевности, лингвисти, антрополози, књижевни критичари. Јасна је намера уредника да се стваралачки опус добитника расветли са различитих аспеката и да се чују нова, могућа читања.

Добитнику је посвећена и изложба која се организује у некој од краљевачких галерија или у самој библиотеци. На тај начин такође настојимо да нашим суграђанима представимо добитника, а истовремено и да ствараоцу приредимо својеврстан омаж. Понекад изложбу прати и каталог који такође остаје као допринос грађи о песнику.

Трећег дана Сабора, најчешће у музеју, организујемо програм „Преображење, песници“, који окупља ствараоце различитих генерација и песничких опредељења. Овај програм, занимљиво је, увек карактерише изузетно добра посећеност.

Централни догађај Сабора је уручење „Жичке хрисовуље“ лауреату, на сам дан Преображења Господњег, 19. августа, у Трпезарији манастира Жиче. Председник Организационог одбора уручује награду добитнику, а о поезији лауреата говоре председик жирија и неко од познавалаца дела добитника. Награђени песник скупу се обраћа беседом која, некад друштвено-ангажована, некад поетичка, увек представља посебан и драгоцен дар бројним Краљевчанима који се тог дана окупе у Жичи, али и свеколикој српској књижевности. Управо зато, а у част јубилеја манифестације, намеравамо да у једној књизи, радни наслов је *Песници у Жичи*, објавимо све досадашње беседе.

Награда која се додељује песнику пре свега је симболична и чине је, поред скромног новчаног износа, повеља и икона на пергаменту, рад краљевачаког уметника мр Слободана Луковића.

„Драинчеви дани“ у Прокупљу и библиотеке

Од 23. до 27. маја у Прокупљу су одржани 42. традиционални „Драинчеви дани“, манифестација са бројним културним програмима, посвећена песнику Радету Драинцу. У оквиру манифестације додељује се награда за поезију, која носи Драинчево име. Овогодишњи добитник је новосадски песник Иван Негришорац, који је такође добио и Награду „Жичка хрисовуља“, на 20. „Жичком духовном сабору – Преображење“, одржаном 2011. године у Краљеву.

Организатори манифестација „Драинчеви дани“, која се одржава у свим општинама Топличког округа, посветили су један дан и библиотекама, те је у Народној библиотеци „Раде Драинац“ у Прокупљу одржан разговор на тему „Библиотеке – организатори књижевних манифестација“. Своје ангажовање на овом плану, осим домаћина, представиле су Народна библиотека „Стефан Првовенчани“ из Краљева (Ана Гвозденовић, презентација „Библиотека – организатор књижевних манифестација“, где је било речи о целокупној програмској активности библиотеке са нагласком на едукативним програмима, а затим и о манифестацији „Жички духовни сабор – Преображење“), Народна библиотека Србије (Саша Илић – Издавачка делатност НБС) и Народна библиотека Бор (Ана Јанковић, презентација „Функција изнад судбине – кратка историја Награде ‘Књига године’ Народне библиотеке Бор“ – о конкурс за најбољу књигу завичајног аутора, који Народна библиотека Бор расписује 16 година и који је последњих година у великој кризи).

Многе библиотеке су одавно преоријентисане на активно учешће у животу своје локалне заједнице, свака на свој начин и у складу са сопственим могућностима и локалним специфичностима и – што је најбитније – одавно више нису само места где се прикупља, чува и даје на коришћење библиотечка грађа. Зато је ово била добра прилика за размену искустава, и добрих и лоших, једна уистину добро замишљена идеја, те стога чуди то што се мало јавних библиотека одазвало овом позиву, а и оне које су првобитно најавиле свој долазак – нису дошле.

Идеја прокупачке библиотеке требало је да буде добра прилика да се пронађу заједничка мишљења, јединствени ставови, подударне тачке у раду свих или већине јавних библиотека, да се укаже на разлике, на добре примере из праксе. Баш као и на многим другим скуповима који се организују у већим градовима и где учествују и тзв. „велике“ библиотеке које и те како имају шта да представе. Све ово говори о нама самим, о двоструким аршинима којима се руководимо и који нас опредељују где се „вреди“ представити, а где не, а што све спутава да се остваре закључци многих великих и посећених скупова библиотекара – да само заједничким снагама можемо остварити подједнак развој библиотекарства и као делатности и као науке – свуда и у свим градовима и библиотекама – и оним великим и оним малим – и да једино тако можемо заштитити и сопствену професију и на прави начин се, у пракси, а не само теоријски, заложити за њен бољи статус.

Уредник Бележнице

У оквиру манифестације организују се и други, пратећи садржаји. Отварање Сабора је најчешће повезано са отварањем неке значајне изложбе у музеју, а неретко се приређује и одговарајуће предавање у вези са изложбом или промоција неке књиге или капиталног издања.

Да бисмо гостима пружили прилику и за предах, организујемо тзв. незваничне садржаје, какав је коктел добродошлице или излет до неког оближњег споменика културе, цркве брвнаре или манастира.

Међутим, ту није крај приче. Сматрамо да је пројекат завршен тек када наредне године из штампе изађе зборник о добитнику и када се у некој од београдских дворана (најчешће Римској дворани Библиотеке града Београда) представи зборник и најави нова манифестација. Зборник чине текстови о поезији лауреата, који су се током преображењских дана чули у Краљеву, а прати га и био-библиографија, значајан подстицај за све будуће истраживаче.

Говорећи о Жичком духовном сабору, морамо поменути још неке чињенице. Најпре, препознатљиву ликовну опрему нашег суграђанина, професора на ФИЛУМ-у у Крагујевцу, Драгана Пешића, који својим радом даје немерљив допринос нашој манифестацији.

Затим, ту је и добра сарадња са медијима, како локалним тако и дописништвима престоличких кућа (РТС, Радио Београд, дневна штампа: *Вечерње новости*, *Политика*, *Блиц*...); наравно, разумевање ресорног министарства и локалне самоуправе, и труд и залагање свих запослених у библиотеци, музеју, чланова Књижевног клуба, који Сабор доживљавају као свој и настоје да, колико је могуће, учине да све протекне како треба.

Жаклина Николић, Центар за културу Кладово

Библиобусом до сваког читаоца

Центар за културу Кладово, установа културе поливалентног типа, у оквиру својих програмских активности обједињава рад библиотечке, издавачке, књижевно-трибинске, филмске, ликовно-излагачке, позоришне, музичке, аматерске и професионалне сценске делатности.

И поред дуге традиције читалаштва некадашњег Среза кључког (1873), потом оснивања прве књижнице и читаоница у Кладову (1947), па до данашњег дана, библиотека и даље није самостална општинска установа. Та чињеница не представља проблем да се сегменту библиотечке делатности приступи са највише пажње и посвећености свих запослених у данашњем Центру за културу.

Поред редовних активности библиотеке, након дугогодишње сарадње у области интеркултурног дијалога, нашег Центра и Департмана Вандеја из западног дела Француске, добили смо вредну донацију: библиобус – савремену мобилну библиотеку на точковима. На тај начин, употпунили смо додатни садржај наше програмске делатности, у виду ангажовања библиобуса који обилази насеља општине Кладово, у којима немамо ниједан огранак библиотеке.

Наша нова покретна библиотека је специјално адаптирано возило (камион марке „Ивеко“), опремљено полицама са књигама и другом грађом на простору од 20м². Намењен је за превоз и издавање књига у удаљеним местима и руралним срединама, уз стручну помоћ библиотекара.

На подручју општине Кладово налазе се 23 насеља (око 25.000 становника), 10 броје до 1.000 становника. Библиобус организивно обилази насеља од септембра 2010. Према унапред утврђеном распореду, за сада једном месечно, обилазимо шест већих (Текија, Нови Сип, Ртково, Корбово, Подвршка, Брза Паланка), а планирамо још 4 насеља за обилазак. Корисници су нам првенствено деца, и то школског узраста, има одраслих – преко 60 година старости – који библиобус виде као атракцију, што је и разлог да га увек срдечно дочекају.

Први обилазак библиобуса обухватао је сва насеља. Потом смо направили ефикаснију маршруту, ону која би обухватила насеља која имају потенцијалне кориснике. Прва виђења са мештанима су била право изненађење, и за њих и за нас. Дочекивали су нас свуда са великим интересовањем и радошћу. Деца из приградског насеља Костол, дочекали су нас питањем; да ли смо довели Деда Мраза? Старији мештани су питали; да ли се нешто продаје или су то кре-

нули политички избори и може ли неко да им измери крвни притисак? Ненавикнути на посете и пажњу, износили су нам послужење и позивали нас у своје домове.

Срдачан дочек у сваком насељу. Убрзо смо схватили да је библиобус много више од понуде књига. Разговор и пажња, брига и посвећеност, мештанима ових села значи више од свега. Судбина наших „гастарбајерских села“ је тужна, јер су велике модерне куће празне, школе такође. Највећа „гулжа“ је у центру села, обично поред једине продавнице прехрабраних производа, где се окупи до десетак старијих мештана, па уз чашицу разговора пребиру углавном само по прошлим временима. Дечија граја се чује из малог броја школских дворишта. У Љубичевцу школу похађа 1 ученик, у Милутиновацу 2, у Вајузи 12, у Рткову 24 ...

За сада библиобус има 300 корисника, учлањивање је експериментално и у првој години бесплатно за узраст до 14 година. На полице стаје до 5000 књига. Библиобусну службу води библиотекар Митар Јокић и организатор програма (*уједно и возач*) Михајло Васиљевић. Остали запослени свесрдно помажу у свакој ситуацији.

Увелико радимо на попуни потребног књижног фонда за библиобус. Циљ нам је да будемо доступни што већем броју корисника, да развијемо културу читања и стварања читалачких навика, без обзира на удаљеност, број мештана у насељу или имовинску ситуацију истих.

Ступили смо у контакт и размењујемо искуства са колегама из градова који већ имају развијену мрежу и методологију рада библиобусне службе. У Србији, то су библиотека у Пријеполу (<http://www.infobus.rs/srp/>) и библиотека у Алексинцу (<http://www.aleksinac.net/kultura/>). Из региона – колеге из Копривнице (<http://www.knjiznica-koprivnica.hr> (Хрватска)) и Марибора (<http://www.mb.sik.si/> (Словенија)).

Први заједнички скуп библиобуса из Србије биће организован у Јагодини, од 22. до 24. јуна 2011., на петом годишњем стручно-научном скупу Заједнице матичних библиотека Србије. То ће бити прилика да сви сазнамо нешто више о могућностима покретних библиотека и можда започнемо ново поглавље у развоју библиотечке делатности ван седишта народних библиотека.

Беба Станковић; Татјана Живковић; Оливер Стокић,
Народна библиотека „Илија М. Петровић“, Пожаревац

Фонд публикација од посебног значаја у Народној библиотеци „Илија М. Петровић“

Пожаревац је град богате културне традиције: прва основна школа датира још из давне 1733. године; први нахијски суд у Србији основан је 1821. године; прва Војна академија у Србији – 1837. године; болница – 1832, гимназија – 1862; прве позоришне представе Пожаревљани су гледали пре више од 150 година, а прве припреме за отварање Читалишта отпочеле су у априлу 1846. године, када „Друштво тежеће за напредак народњег просвештенија“ упућује молбу Министарству просвете да се отвори читалиште у Пожаревцу. Одобрење стиже 11. маја исте године, а свој потпис на документ, тако важан и значајан за пожаревачки крај, ставља Јован Стерија Поповић. Читалиште је отворено 14. јануара 1847. године беседама Мојсеја Живојновића, учитеља, драмског писца и писара начелства Округа пожаревачког и председника суда Јована Туцаковића. Тиме започиње богата историја пожаревачког читалишта, о чему сведочи богата архивска грађа.

Пожаревачко подручје је од давнина давало значајне људе који су постали део наше културне историје. У њему су рођени или стварали: Павле Савић, Миливоје Живановић, Жанка Стокић, Милена Павловић – Барили, Ђура Јакшић... Културној историји овог подручја припада и значајан број старих и ретких књига, новина, листова и часописа.

Полазећи од основних начела Закона о библиотечној делатности, као што су прикупљање, обрада, чување и давање на коришћење библиотечке грађе, општих критеријума Закона о културним добрима (члан 5), по којима културно добро од изузетног значаја мора да има посебан значај за друштвени, историјски и културни развој, да сведочи о пресудним историјским догађајима и личностима, да представља јединствене примере стваралаштва свог времена, да врши или је вршило велики утицај на развој друштва, културе, технике и науке или да има изузетну уметничку вредност, и од раније утврђених посебних критеријума за вредновање старе и ретке књиге од изузетног значаја, као што су: време настанка рукописа односно година штампања књиге, периодике и другог библиотечног материјала; врста књиге, периодике и др. библиотечног материјала (рукописи писани руком или штампани), реткост књиге, периодике и другог библиотечног

материјала, значај односног добра за проучавање историје, књижевности, права, културе, језика, писмености, орнаментике, палеографије, иконографије, као и писмо и језик на коме је настало, односно штампано, јавила се потреба да у Народној библиотеци „Илија М. Петровић“ у Пожаревцу на основу изложених критеријума и ближег приступа конкретном тумачењу проширимо листу добара која нису обухваћена наведеним законом, али која представљају важан део културног наслеђа за град Пожаревац и према којима треба изграђивати посебан однос у погледу њихове заштите и коришћења.

Основна идеја је да фонд књига које нису старе и ретке по најстрожем критеријуму (до 1867), нити су штампане у време балканских, Првог и Другог светског рата (већ су потенцијално старе и ретке) физички издвојимо, сигнирамо као посебан фонд и у циљу трајне заштите – дигитализујемо.

Овом приликом треба истаћи да је након бугарске окупације 1916. године целокупан фонд тадашње Читаонице био уништен, а највреднија издања су однета у Софију, тако да се набавка књига у периоду до Другог светског рата, углавном сводила на поклон из већине приватних библиотека виђенијих Пожареваца: Михаила Ј. Миладиновића, дугогодишњег директора Гимназије и председника Читаонице, Стојана Јовановића Рибарца, адвоката и познатог политичара, Митрофана Рајића, епископа браничевског, Петра Кириловића, бившег секретара општине, Милана Дескашева, судије пожаревачког суда, Ђорђа Наумовића, штампара. У библиотеци у Пожаревцу се налазе и књиге из приватних библиотека Глише Павишевића, секретара азнадара на двору кнеза Милоша у Пожаревцу, Петра Шљивића, практиканта Окружног суда, Јована П. Јеличића, адвоката, проте Милана С Бранковића, Антонија Ј. Бајлонија, индустријалца, Бранислава А. Николајевића, трговца, и других угледних Пожареваца, које су чиниле окосницу тадашњег фонда библиотеке, од којих је један део по утврђеним критеријумима прерастао у фонд старе и ретке књиге.

Остатак тог вредног фонда налази се у полицама основног и посебних одељења библиотеке у Пожаревцу. Обичај завештавања (али не у виду легата, тестамената и др. облика завештања) и поклањања књига је настављен и након Другог светског рата. Тако се фонд попуњавао из приватних збирки познатих Пожареваца: судије Војислава Живковића, али и библиотека које су престале да раде – сеоских књижница, библиотека МИП-а, Центра за марксистичке студије, све до суграђана савременика: Мирослава Степановића, Томислава Јевремовића и других, до актуелног градоначелника Миодрага Микија Милосављевића.

Залагањем стручних радника, као и локане власти, стекли су се услови да се тај део фонда књига од значајних издавача, као што су: „Српска књижевна задруга“, „Народна просвета“, „На-

родно дело“, итд, као и значајнијих аутора, издвоји као посебан фонд и самим тим омогући да се сачува као покретно културно добро од посебног значаја за библиотеку и град Пожаревац.

Од ВБС центра Народне библиотеке Србије затражиће се „локацијски подаци“ како би се уз аутоматизовану обраду библиографских података фонд укључио у јединствени Библиотечко-информациони систем Србије.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Народна библиотека „Илија М. Петровић“ : 1847–2007. Пожаревац, 2007.
2. Живковић, Татјана. Каталог књига у Народној библиотеци „Илија М. Петровић“. Св. 2, 1868–1918, Пожаревац, 1998.
3. Станковић, Беба. „Завичајни фонд у новом простору“. Панчевачко читалиште 2, 2 (2003), 45.
4. Закон о библиотечкој делатности. Службени гласник РС, 34 (1994).
5. Закон о културним добрима, Службени гласник РС, 71 (1994).
6. Предлог одлуке о утврђивању старе и ретке књиге од изузетног значаја, са листом старе и ретке књиге – редни број 1. до 1068. Скупштина Републике Србије, Београд, 31. 10 1990, 633–5754.

Каја Панчић Миленковић, Пирот

Портрет Човек је све оно што је прочитао

Директорка Народне библиотеке Пирот Надица Костић први је дипломирани библиотекар информатичар у свом граду. Дипломирала је на Филолошком факултету у Београду и за послала се у струци, најпре у школској библиотеци ОШ „Душан Радовић“, а од 2000. године у Народној библиотеци Пирот. Осам година била је руководиоца Матичне службе, а после десет година радног искуства, у марту 2009. године, именована је за директора Народне библиотеке.

Библиотекарство није случајно уписала. Као дете, од својих књига, које је уредно *инвентарисала* и *сигнирала*, направила је своју личну библиотеку и учланила другарице које су морале да се придржавају врло строгих правила. Сусрет са библиотеком у предузећу „Први мај“ памти и данас, иако је члан ове библиотеке постала пре више од три деценије, захваљујући пре свега библиотекаркама Зори и Дивни и књигама какве је ретко која библиотека, поготово библиотека у једном предузећу, поседовала. Касније, током студија, уколико потребну литературу не би пронашла у градској или семинарској библиотеци, дешавало би јој се да их нађе у „Првомајској“, која је данас, нажалост, у врло лошем стању. Жали што је брига за очување књижног фонда ове библиотеке изостала и што, услед приватизације „Првог маја“, пиротској библиотеци није омогућено да нешто учини да спасе овај драгоцен фонд.

Иако Катедра за библиотекарство и информатику постоји на Филолошком факултету у Београду 20 година, па је преко 350 студената већ стекло звање дипломираног библиотекара информатичара (што је мање од половине у односу на укупан број уписаних), многи од њих не раде у библиотекама јер се на место библиотекара у нашим библиотекама запошљавају из најразличитијих струка, па у том погледу, због недовољне законске уређености, делује да Катедра за библиотекарство није у потпуности оправдала своју функцију. На основу сопственог и искуства својих колега, Надица Костић сматра да су дипломирани библиотекари информатичари, који су имали среће да се после завршеног факултета запосле у струци, углавном задовољни својим статусом. Посао је динамичан, креативан, професионални изазов велики, пристојно је плаћен. Она сама у Библиотеци прошла је кроз све службе у склопу обуке за пола-

гање стручног испита, а најдуже је радила на месту руководиоца Матичне службе, осам година. Истиче да ниједног тренутка није имала проблем с тим да ли је посао који обавља вреднован у складу са стручном спремом, нити је, за разлику од неких својих колега у другим библиотекама, била незадовољна одговорностима које су јој поверене.

Иако у Србији, генерално, још не постоји јасна свест о потреби професионализације библиотечко-информационе делатности, охрабрује, по мишљењу директорке пиротске библиотеке, податак да је све више дипломираних библиотекара који заузимају менаџерске позиције. У обављању посла сада би јој добро дошло да је током студија имала и предмете који су уведени пре десетак година – Однос библиотека с јавношћу и Процеси управљања у библиотекама. Можда би избегла неспоразуме, расправе са колегама, иако и то сматра саставним делом посла, али, с друге стране, да није тимског рада не би било ни нових програма и услуга, какви су „Читалачка значка“, фестивал стрипа, разноврсне креативне радионице, дигитализација, Библиотека на Фејсбуку. Колегама дугује захвалност и за ангажовање на пројектима са којима је пиротска библиотека већ успешно аплицирала – пројекат дигитализације завичајног фонда, међународни стручни скуп, „Читалачка значка“. На овогодишњем конкурс Министарства културе, на којем је Библиотека конкурисала са два пројекта – радионицом говорне културе и дечјим интернет кутком, за пројекат електронске читаонице на дечјем одељењу „Брже се учи, лепше се ствара у друштву књига и рачунара“, Народној библиотеци Пирот је одобрено 419.000 динара (укупна вредност пројекта је преко пола милиона). То је и круна вишегодишњих напора пиротских библиотекара да библиотеку и њене услуге приближе данашњим генерацијама, које због *заузећности* интернетом, све мање имају времена за читање. Народна библиотека Пирот је и ранијих година, спорадично, организовала програме намењене деци и омладини, али се последњих година просто наметнула потреба да се и тзв. *нег* генерацији приближе књига и читање, библиотека, уколико се не жели да се остане без и ово мало корисника, јер ретко која библиотека данас није суочена са проблемом опадања чланства. Много младих људи је први пут крочило у библиотеку учествујући, рецимо, на стрип радионицама и трибинама. Све те предузете акције резултирале су осетним повећањем броја чланова на дечјем одељењу, јер их је у 2010. години било за 170 више у односу на 2009. годину.

Иако не постоји реална перцепција о значају библиотекара и библиотекарства у нашој земљи, чињеница је да се свест људи мења и да се улози библиотека у друштву данас полања много више пажње него некад. За пиротску библиотеку је битно да се, радећи на пројектима и сарађујући са другим установама културе у окружењу, школама, медијима, локалном самоуправом, невладиним организацијама, интензивније укључила у функциони-

сање локалне заједнице, а да притом није жртвовала своју самосталност. Без обзира на услове који су у већини библиотека далеко од стандардних, широк је спектар услуга које једна јавна библиотека пружа: поред основне – позајмице књига, ту су и информационе услуге, међубиблиотечка позајмица, књижевни програми, издавачка делатност.

Квалитету рада и услуга Народне библиотеке Пирот допринеће и све изгледније коначно решавање просторних проблема. Оно што би сигурно највише обрадовало пиротске библиотекаре и све оне привржене библиотеци је да најстарија установа културе у граду ускоро реши свој *йодсѿианарски* статус у Дому Војске и добије сопствени кров над главом. Без испуњења елементарних услова, попут читаонице намењене искључиво учењу, која неће истовремено опслуживати и читаоце дневне штампе, нити ће уједно служити као сала за јавне скупове, библиотека тешко може да *закживи* као пожељно место за (доживотно) учење, истраживачки рад, место где се срећу људи и идеје.

Горан Миленковић, Народна библиотека Бор

Библиоџекар – наука, озбиљност, отменост

Библиоџекар: часопис за теорију и праксу библиоџекарства (год. LII, св. 1–4, 2010, стр 254)

Мада историја српске библиотечке периодике бележи читав низ часописа чији је издавач нека библиотечка асоцијација (*Инфоџека*, *Заједница библиоџека*, *Сусрећ библиоџрафа*, итд.), по значају, трајању и утицају посебно се међу њима издаваја часопис *Библиоџекар*. *Библиоџекар* је, заправо, био и остао најбитније часописно оруђе српских библиотекара у покушају да се библиотечка струка у Србији заснује као модерна, научно утемељена и поштована дисциплина. У времену од 1948. године до данас (уз десетак година невољне паузе од 1997. до 2006. године), часопис је био одређиван као „орган“, „часопис“ и „гласило“, од тога два пута „часопис за теорију и праксу библиоџекарства“ – последњи се поднаслов може видети и у четвороброју објављеном у 2010. години. Издавач часописа је Библиоџекарско друштво Србије (наследник Друштва библиотекара Србије и Савеза библиотечких радника Србије), а главни уредник броја о којем ћу овом приликом посебно писати био је Жељко Вучковић, професор савременог библиоџекарства на Педагошком факултету у Сомбору и доскора први човек најбитније српске библиоџекарске асоцијације. Година 2010. међутим донела је једну битну новину – одлуком (сада већ непостојећег) државног Министарства науке, *Библиоџекар* је добио статус научног часописа. Поред препорученог АРА формата цитирања, и сталне рубрике у том смислу учврстиће структуру и лик публикације: „Хроника“, „Прикази“, „Документи“ и, посебно, „Истраживања“ и „Огледи“ као тег који пресудно претеже на страну научности и методологичности, требало би да дефинишу пут развоја часописа у годинама које долазе. Будући да би наука требало да буде универзална, а не посебна делатност (у смислу националног означавања), требало би очекивати и то да часопис, украшен и отежан новим епитетом, отвори своје странице и дозове и стручњаке са стране и тако постигне значај и име у најширем библиотечком свету (у последње време један од бројева *Библиоџекара*, онај посвећен Десанки Стаматовић, из 2007. године, ишао је унеколико у том правцу). Наравно, уобичајени ниво озбиљности, заснованости, разложности, савремености прилога подразумева се, а уредник га у уводнику препознаје под појмом традицијом освештане „отмености“.

Уз формалну (рубрике) и *стилу*сну ознаку (научни часопис), *Библиоџекар* у 2010. години донео је низ прилога који се односе на теорију и праксу библиоџекарства. Поменућу, ипак,

место простог навођења, оне који су мени били посебно читљиви, у целини или због неких својих специфичних и занимљивих детаља. У рубрици „Истраживања“ Вука Јеремић писала је о јачању партнерства између академских библиотека и факултета – њихов заједнички циљ требало би, између осталог, да буде унапређење наставно-научног процеса. Стога ауторка посебно говори о „репозиторијумима научних информација“, централизованим базама које пружају могућност најквалитетнијег и најискористивијег приступа екстералном (заједничком, натпојединачном) знању. Предуслов за постојање репозиторијума је култура у којој се цени знање и поштују се они који то знање поседују. Као место где репозиторијуми настају, академске библиотеке требало би да буду чинилац деловања универзитета као образовно-научне институције. Потом, о предметној класификацији публикација из области костографије писала је Нађа Стојковић, библиотекарка Народне библиотеке Србије, приложивши мини-тезаурис са основним дескрипторима. Библиотекарке Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ Јасна Чанковић, Наташа Дакић и Сунчица Глишић у заједничком раду о приступу специфичној и рукописној грађи легата Војислава Јовановића Марамбоа писале су и о обради *адмисија*, тј. „заједно повезаних дела“. Циљ текста је објаснити како је могућа обрада и претраживост адмисија, било да су они дело приватног власника грађе или библиотекара. У тексту „Образовна функција јавних библиотека“ библиотекарке Наташе Васиљевић описани су случајеви мењања функција, намена, чак и локација библиотеке, па и базичних правила понашања у библиотеци – све са циљем да се привуку грађани и створи институција која би имала јасну образовну функцију (BPI у Паризу, Vitane у Сантјаго де Чилеу, Idea Store у Лондону, BiblioRed у Београду). У рубрици „Документи“ објављени су „Стандарди за јавне библиотеке у Републици Србији“, „Смернице за специјалне библиотеке у Републици Србији“ и „Стандарди у уметничким и музејским библиотекама у Немачкој“. Поред овде наведених, у броју се налазе и бројни други прилози који, пратећи овдашњу библиотечку теорију и праксу, испишу живу историју нашег струковног времена. Али ја сам овде, због простора, навео само неколико за мене посебних.

Библиотечкар за 2010. годину представља се чврстим и озбиљним концептом, новом структуром и прилозима који би требало да буду подстицај, информација, упутство, смерница, понекад и опомена стручним библиотечким радницима и јавности, до следећег броја часописа. Као литаратура о могућем, *Библиотечкар* је негде између фантастичног и стварног. На терену реалности, *Библиотечкар* је стручни практикум за рад библиотекара и прецизна мапа за мењање и надгледање професионалне стварности. Иако читање о идеалима библиотечног света понекад производи депресију и једак смех (нпр. оно о поштовању знања и оних који знају –

у земљи Србији), а понекад бес (један дуготрајући стручни часопис постаје научни, а држава укида министарство које је намењено развоју науке), иако чињенице из другог света које говоре о моћи туђих друштава да искористе своје снаге, моћи и идеје, и делују у корист себе самих (пресељење библиотека у Лондону у близину тржних центара, великих маркета, пијаца, раскрсница ...) говоре, уз то, и понешто о учмалом, пропалом и безнадежном српском друштву и руинираној српској држави, треба погледати пре свега оно позитивно што се у прилозима *Библиотекара* нуди читаоцу – размишљање, писање, пројектовање, замишљање, озакоњавање жеља, и дуго време у којем ови реликти цивилизацијског опстају, требало би да буду макар један знак оне разликовне и отмене озбиљности о којој је уредник *Библиотекара* у броју из 2010. писао.

Драгица Радетић, Народна библиотека Бор

18. број *Чиџалишџа*

ЧИТАЛИШТЕ: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства

Год. 10, бр. 18 (2011)

Нови, 18. број *Панчевачкој чиџалишџи* у десетој години излажења појављује се са скраћеним насловом, *Чиџалишџе* (по коме је и до сада иначе био препознатљив у јавности) и са новим графичким дизајном у виду логотипа на предњој корици, као декоративне одлике часописа (рад Драгана Пешића, академског уметника) и редизајном унутрашњих страница (решење Дуње Шашић, дизајнера).

Статус научног часописа из области библиотекарстава, добијен од стране Матичног научног одбора 2009. године, и овај, као и претходни број (*Панчевачкој Чиџалишџи* од 17. броја часопис добија поднаслов: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства) оправдава тиме што обједињује радове и текстове који дају научни и истраживачки допринос библиотекарству.

Главна уредница часописа др Гордана Стокић Симончић (Универзитет у Београду, Филолошки факултет – Катедра за библиотекарство и информатику), у уводнику „У трагању за историјом“ (1–2. стр.) истиче значај проучавања историје српске књиге и библиотекā, при чему посебно наглашава потребу за изучавањем историје библиотекā, која је код нас незаслужено запостављена.

Са уверењем да „[...] истражена, систематизована и синтетизована историја библиотекā јесте један од темељних стубова за промену како позиције библиотека у Србији, тако и за промену односа према знању, образовању и информисању грађана [...]“, уредница отвара „Тему“ часописа.

Рад Здравка Делетића (Филозофски факултет, Косовска Митровица), „Историјска истраживања у библиотекарству“ (3–7. стр.), намењен је свима који би желели да истраже неку историјску тему, а нису довољно упознати са методологијом истраживања. За историјско истраживање у библиотекарству, као и другим областима, потребно је како знање из струке, тако и из историје. У раду је дат опис историјског метода, од избора и формулације теме, одабира извора и утврђивања чињеница, њихове обраде и на основу њих, њихових значења и веза, до-

лазак до сазнања о предмету истраживања, са којим се на крају упознаје јавност, првенствено научна, чиме се верификује вредност рада као научног.

О историји библиотека, различитим типовима, развоју архитектуре библиотека, као и о библиотекарској професији која је хуманистичка захваљујући заслужним појединцима, библиотекарима и добротворима, чија имена истиче у тексту, говори Марија Младенова (Универзитет библиотекарства и информационих технологија, Софија) у раду „Чему нас учи историја библиотека?“ (8–14. стр.). Рад је са бугарског превела Елизабета Георгијев (Народна библиотека Димитровград).

Оспособљавање кадра за интердисциплинарни приступ дигитализованој културној баштини, њеном коришћењу, заштити и презентацији, истиче, као неминовност и захтев савременог доба, Татјана Апарац-Јелушић (Свеучилиште у Задру – Одјел за књижничарство), у раду „Иззови дигиталног доба за обликовање академских образовних програма“ (15–20. стр.). Нужност преобликовања досадашњих наставних планова и програма за образовање информацијских стручњака и потреба за установљавање нових дипломских студија – „Писана баштина у дигиталном окружењу“ - одговор је на растуће потребе за поливалентним стручњацима у области културне баштине у дигиталном добу.

Следећи рад се бави коришћењем старе и ретке грађе као незаобилазним предметом изучавања историје књиге и библиотека и најрелевантнијим извором података за истраживаче. „Стара и ретка грађа у дигитално доба: је ли повјесничарима књиге довољан библиографски опис?“ (21–24. стр.) наслов је рада Маријане Томић (Свеучилиште у Задру). Ауторка у раду настоји дати одговор на питање које поставља у наслову, пратећи развој и специфичности обраде ове врсте грађе у хрватским баштинским установама, њихов пренос са штампаног на дигитални облик, начине и стандарде обраде, записе израђене у односу на специфичне захтеве корисника... Предности дигиталног формата дате су кроз пример дигиталне библиотеке *Едисија*.

Последњи рад објављен у оквиру „Теме“ је рад Предрага Мутавцића (Универзитет у Београду, Филолошки факултет – Катедра за неохеленске студије) под насловом: „О првим штампаним преводима *Библије* на румунски, албански и аромунски језик“ (25–31. стр.). За упознавање прошлости, језика и културе једног народа аутор се опредељује за текстове писане током средњег века. Појава првих штампаних превода *Библије* на савремени румунски, албански и аромунски језик посматра се као историјски догађај у развоју ова три балканска народа, с једне стране, и као документи за изучавање развоја њиховог језика и културе, с друге стране.

У оквиру садржајне целине која се бави библиотекама и њиховим активностима објављена су четири рада. Први рад је посвећен најпознатијој ранохришћанској библиотеци коју је основао Ориген почетком 3. века. Аутор рада „Ранохришћанска библиотека у Кесарији Палестинској“ (32–39. стр.) је Ненад Идризовић (Народна библиотека Србије, Београд). Осим тога што упознаје историјске прилике у време настанка библиотеке, њеног оснивача и фонд, читалац сазнаје да су библиотеку водили стручни и искусни библиографи и библиотекари.

Занимљив је осврт Александра Радовића (Библиотека Матице Српске, Нови Сад) на историју библиотечког маркетинга на плакатима у тексту „Библиотечки маркетинг на плакатима у збирци Библиотеке Матице“ (40–43. стр.). Под утицајем искустава у развијеним земљама, у српским библиотекама се временом све већи значај придавао промоцији рада библиотека. У добро осмишљеној маркетинг-стратегији, плакати, као успешни преносиоци поруке, заузимају високо место.

Рад Владимира Арсенића (Градска народна библиотека Зрењанин) настао је као резултат запитаности над сврхом библиотека као местима на којима се чувају књиге или местима непрекидног образовања корисника и заједнице. Своје мишљење је аутор дао кроз пример Међународне омладинске библиотеке у Минхену, што је и наслов рада (44–47. стр.). Као симбол обнављања немачког друштва после Другог светског рата, ова библиотека је имала за циљ да послератној, младој генерацији обезбеди могућност прихватања и одрастања кроз повезивање деце и књига из целог света. Која су се решења код других показала веома успешна и њихова примена у нашим условима, питање је које аутор пред нама оставља отвореним.

„Организација рада и контроле квалитета у Библиотеци Дома културе ‘Студентски град’“ (48–52. стр.) заједнички је рад Иване Гавриловић и Наташе Папић (Дом културе „Студентски град“ – Библиотека, Београд). Уз основне карактеристике разматране библиотеке (простор, фонд, кадар, организација) наведено је десет својстава за остваривање квалитета рада у библиотеци, према Дејвиду А. Гарвину (у: *Managing qualiti*). С тим у вези, у раду су приказани резултати анкете којом се настојало доћи до сазнања како корисници оцењују степен квалитета рада њихове библиотеке.

У оквиру наредне садржајне целине, „Мрежа“, објављена су укупно три рада.

Савремена настојања да се створи имиџ библиотека и њихово успешно остваривање путем коришћења нових технологија, обухваћена су радом „Могућност коришћења веб 2.0 сервиса у руским библиотекама“ (53–55. стр.), Ирине Болдиреве (Руска државна библиотека у Москви), у преводу Гордане Стевић. Из рада сазнајемо да је концепција веб 2.0 постала у библи-

отекама Русије општеприхваћен и незаменљив инструмент у самоорганизовању професионалне библиотечке заједнице.

Слободан Љубић (Организација за развој и имплементацију интернет стратегија „Reload“, Београд) износи карактеристике и сагледава могућности коришћења интернета као помоћног средства у остваривању улоге библиотека у друштву, кроз примере добре праксе. Његов рад „Интернет деловање библиотека“ (56–63. стр.) настао је захваљујући истраживању које је обавио при изради мастер рада на тему „Српске библиотеке на вебу“.

„Међународна академска сарадња турских научника“ (64–69. стр.) је рад настао као резултат истраживања Селенаја Атача (Универзитет Лонг Ајланд, САД). Ово је студија која се бави анализом спољашњих и унутрашњих фактора који утичу на однос турских научника према (у) међународној сарадњи, при чему је дата кратка информација о начину прикупљања и анализи података. Из рада се може закључити да пресудну улогу за успех будуће академске сарадње (не само) турских научника има стварање мреже пословних контаката, који су раније остваривани директно на међународним конференцијама, да би се касније тај однос развијао путем доступних технологија, размени портфолија на интернету или учлањивањем у професионална међународна удружења.

На „Излогу“ 18. броја *Читалишта* налази се 11 књига из области библиотекарства издатих 2010. године, које нам представљају (препоручују за читање) колеге библиотекари. Приказ последњег броја часописа *Scandinavian Public Library Quarterly* даје Горан Траиловић, одговорни уредник *Читалишта*, а *Вјесник библиотекара Хрватске* приказује и води нас кроз домаћу стручну периодику (новембар 2010 – март 2011) Бојана Вукотић (Народна библиотека Србије).

Уз овај број *Читалишта* изашао је додатак који повезује „стари“ и „нови“ часопис, обједињујући информативне текстове и прилоге са стручних скупова организованих у 2010. години.

На двадестак страница објављени су следећи текстови: интервју Жељка Димитријевића са др Гвен Александер и Хоуп Олсон (САД), учесницама међународног скупа „Књига и језик у развоју савременог друштва“ (Београд, септембар 2010), текст „И-читачи: врућа тема“ Весне Вуксан (Библиотека града Београда), текст „Кликни ка Европи“ (радионице „ИКТ асистивне технологије“, Београд, новембар 2010) Драгане Милуновић (Народна библиотека Србије), текст „IFLA пројекат Sister Libraries“, настао на примеру добре сарадње библиотека из Инђије и Брашова (Румунија) Андрее Живковић (Народна библиотека Инђија) и текст Милице Кирићански „Стандардизација и квалитет библиотечких услуга“ поводом девете међународне научне конференције БДС (Нови Сад, новембар 2010).

Часопис *Читалиште*, у односу на часопис из којег је проистекао, доноси у много чему новине које свакако не могу за пажљивог читаоца остати незапажене. Као промотер библиотечно-информационе науке отворен је за све оне који се баве научно-истраживачким радом у овој области, подиже општи ниво свести запослених у библиотечној делатности, чији ће даљи развој засигурно зависити од степена развоја библиотечке науке, и подстиче образовани библиотечки подмладак да се ангажује и допринесе том развоју.

Драган Мрдаковић, Народна библиотека Смедерево

***Mons Aureus*: нови број**

Први број смедеревског часописа за књижевност, уметност и друштвена питања *Mons Aureus* појавио се у новембру 2003. године; 2010, осма година издажења, крунисана је малим јубилејем, изашао је 30. број, четврти у тој години. На читаоцима је да пресуде, а на нама је да се надамо да смо у тих тридесет бројева оправдали очекивања читалаца и у највећој мери успели да остваримо замишљену концепцију часописа и намере са којима је покренут. Можда је у том смислу овај број репрезентативан; блокови, теме и аутори осликавају мрежу координата чије је средиште у Смедереву, али се простиру дубоко кроз време, и широко кроз простор.

Ако се одредимо за „традиционално читање“ – што ће рећи, од корица до корица, од првог до последњег текста, „тридесетица“ ће нас повести „Орфејевим траговима“, тј. траговима словеначког песника Томажа Шаламуна и Украјинке Ане Багрјане. Издавамо и песму/поему познатог критичара и есејисте Мухарема Первића; први пут у вишедеценијској књижевној каријери, Первић објављује поезију, и то баш у *Mons Aureus*-у.

У „Скрипторијуму“, *Mons Aureus* доноси приче Милице Војиновића, Снежане Милојевић и Џејмса Лесдана. „Аристотелов дурбин“ на првом месту објављује текст Драгане Бошковић о етнографској и историјској позадини мотива вампира и Дракуле и њиховим књижевним интерпретацијама. Тања Милутиновић поставља питање аутобиографског у Нушићевој *Аутиобиографији*. Ту су и прилози Милана Р. Симића (о Б. Шулцу), Милисаве Миленковића (приказ студије Д. Стојадиновића о Живојину Павловићу), Балше Раичевића (о новој књизи Буце Мирковића, посвећеној српским градовима); Злата Коцић, Васа Павковић, Ранка Гашић представљају нове књиге смедеревских аутора – З. Коцић надахнуто тумачи *Дунавске табле* Вере Хорват, Васа Павковић истиче вредност романа *Stinky Onion* Тамаре Јеџић, док Ранка Гашић у књизи Б. Дукића види пример нових приступа у проучавању историје.

Академик Момчило Спремић за „Баштину“ пише студиозан текст о Кантакузини (Катарици) Бранковић; текст је, иначе, објављен и као сепарат. Кроз документовану биографију једне од кћери деспота Ђурђа, Спремић сагледава и збивања у Србији, на Балкану и у Европи током неколико деценија петнаестог века.

Драган Симеуновић у „Фокус“ уводи питање политичке културе и политичког стила, док Игор Живковски разматра актуелни друштвени проблем повезаности наркоманије и крими-

налитета. „Галерија“ је посвећена недавно преминулом вајару, великом уметнику Селимиру Селету Јовановићу. Градимир Стојковић је за *Mons Aureus* сачинио други део *Панџолоије српске ђелеџинирке за децу*, у којој су „заступљени“ Мошо Одаловић, Бранко Ћопић, Змај, Момчило Тешић, Мирослав Антић и др.

Корице се склапају над „Екслибрисом“, са текстом Весне Глушчевић о поклону као виду набавке библиотечке грађе.

Наравно, све може бити и другачије, ако успоставимо неки другачији принцип низања текстова пред својим читалачким оком. Можда почети од прошлости, па клизити ка савремености? Или нам оријентир за читалачки низ могу бити скокови у простору? Сродност или контрапунктирање области, тема, различитих уметности? *Mons Aureus*, имајући увек у виду читаоце, настоји да понуди више путева и могућности за креирање и налажење властитог читалачког искуства.

Пијаниста, 90 x 60 cm, акрилик

Шта се дешава

Награда „Књига године борског аутора“

Роман о „судничарским страстима и напастима“

Саопштење жирија

Народна библиотека Бор од 1996. додељује Награду „Књига године борског аутора“. Сми-сао награде је вредновање локалног књижевног стваралаштва. За награду могу конкурисати „све белетристичке књиге аутора који живе и стварају у борској општини које су објављене у претходној години на српском језику“ (члан 3 Одлуке о установљавању награде).

У шеснаест година дугој историји, ова награда додељена је 14 пута. За 2003. годину награда није додељена јер, по оцени жирија (Драгана Видојковић, Виолета Станковић, Ђурга Јанковић, Радиша Драгићевић, Горан Миленковић), књиге које су тада биле у конкуренцији нису испуниле основни критеријум за награђивање, а то је „афирмација репрезентативног стваралаштва из књижевне радионице борских писаца, а уједно и подстрек будућим ствараоцима у тежњи да оставе печат у свету књижевности“. И 2009. године награда није додељена пре свега јер су књижевну продукцију те године чинила само три остварења, те је било излишно и организовати рад жирија. Стручно веће библиотеке је закључило да те три публикације треба да буду придодате конкуренцији из 2010. године.

Завичајно одељење доставило је жирију 13 публикација (без вредносног редоследа):

1. Милен Миливојевић, *Држави није добро*, 2009.
2. Петар Алексић, *Очев сати*, 2009.
3. Владо Бојанић, *Сивидне ствари*, 2007.
4. Саша Чорболоковић, *Име и именовање*, 2010.
5. Љубиша Лу Божакићи, *Влашке песме*, 2010.
6. Радојле Радетић, *Кад има воље, има и начина*, 2010.
7. Весна Аруновић, *Зашио зашо*, 2010.
8. Момчило Милошевић и Живко Аврамовић, *Посрћу вејрови црвени*, 2009.
9. Александар Стојковић, *Не можеш много, али можеш мало*, 2010.
10. Јован Стојадиновић, *Сийно дробљење*, 2010.
11. Горан Миленковић, *Огледи о самосвесности књижевности*, 2010.
12. Радиша Драгићевић, *Кућа у српској поезији*, 2010.
13. Драги Тасић, *Жункели и Гиџињери*. 2010.

После детаљног разматрања приложених књига и имајући у виду члан 3 Одлуке, жири је одлучио да из разматрања искључи следеће публикације:

- *Очев сави* јер спада у публицистичко-мемоарску прозу;
- *Сийдне сивари* јер аутор не живи у Бору;
- *Име и именовање* пошто је студија о језику;
- *Влашке ђесме* јер нису на српском језику;
- *Ко има воље има и начина* и *Кућа у српској ђоезији* јер нису ауторска већ приређена дела;
- *Зашићо зашићо* јер публикација нема ISBN и CIP;
- *Не можеш много али можеш мало* јер аутор не живи у Бору;
- *Оледи о самосвесисти књижевности* јер није белетристика.

У конкуренцији за награду остале су 4 публикације: књиге афоризама Милена Миливојевића *Држави није добро* и Јована Г. Стојадиновића *Сийно дробљење*, поема Момчила Милошевића и Живка Аврамовића *Посрћу већрови црвени* и роман Драгог Тасића *Жункељи и Гишњери*.

Жири у саставу Тијана Живковић, Ивана Арсовска, Ана Јанковић, Горан Миленковић и Весна Тешовић (председник жирија) био је готово јединствен у својој оцени, те кад се имају у виду појединачни гласови жирија, дела су освојила:

- *Жункељи и Гишњери* – пет првих места, тј. 15 бодова;
- *Држави није добро* – два друга и три трећа места, тј. 7 бодова;
- *Посрћу већрови црвени* – два друга и два трећа места, тј. 6 бодова;
- *Сийно дробљење* – једно друго место, тј. 2 бода.

Једногласном одлуком жирија роман Драгог Тасића *Жункељи и Гишњери* (Бор, Qwerty, 2010) добија Награду „Књига године борског аутора“ за 2010. годину.

На основу образложења у писаној форми сваког члана жирија, састављено је следеће јединствено

САОПШТЕЊЕ

Роман Драгог Тасића о судничарским страстима и напастима само на први поглед јесте резултат адвокатске и судске праксе аутора. У дубљим значењским слојевима овог текста налази се трагикомична парадигма људских неслагања. Сликајући људске ситничавости, грубе сукобе, згр-

чене судбине житеља села Зриковца и Скученграда, аутор свима шаље тешку и горку опомену о последицама испразне острашћености која у потпуности обесмишљава сваки људски живот.

Прича је локална, просторно смештена у Бор и највеће село борске општине, а временски у деведесете године прошлог века. Међутим, у приповедачком ткиву присутни одблесци живота града и пропадања комбината бакра, инфлације, Аврамовог динара, грађанских забава, готово да не утичу на главни фабулативни ток романа. Главна прича заснована је на анегдотском језгру. То је прича о парници која се у селу Зриковцу води између две традиционално најјаче и најпознатије породице, Жункеља и Гигињера, а чији је предмет наводно сахрањивање претка једне породице у делу гробног поседа друге. Ова прича развијена је у 48 кратких поглавља и дата је, у првом лицу, кроз исповест младог адвокатског приправника што додатно појачава аутентичност и сугестибилност прихватања текста.

Међутим, описани догађаји и доживљаји имају и снажан општи смисао те се текст може читати на више начина: као хроника правничког света, као историја приватног живота, као летопис вероватно било ког, а не само малог балканског места, као богата галерија ликова, у којој најзначајније место припада родитељима и деци, али и прељубницима, народним мудрацима и врачарама, превејаним адвокатима, судским службеницима и лажним сведоцима, дежурним трачарама... Пред читаоцем се одвија занимљива комедија нарави и карактера у којој су описане негативне особине које човека чине и друштвеним и људским бићем. Колико страст за парничењем и решавањем проблема судским путем постаје не само трајно усмерење једне људске душе већ егзистенцијално обележје читаве средине, говоре речи једног од јунака којима исказује ужасност због помирења двеју генерацијама завађених породица: „Без спорова и кривичних суђења Зриковчани би се поразбољевали и умрли пре времена“.

Централна идеја о страсти парничења, која има покретачку егзистенцијалну, етичку и естетичку вредност, наслоњена је на сиву раскош времена, полузатворену егзотичност поднебља и чврсте тачке менталитета. Пред читаоцем је савремена трагедија једног места где људи сами себе урнишу окрећући се против својих суседа, сестара, браће и синова, све у покушају да сачувају себе у једном уређеном хаосу који влада и растрже.

Мотив својерсног проклетства – да се људи стално међусобно суде, а никад „досуђују“ у Тасићевом роману недвосмислено је разрађен – правда је спора, правда кривуда, скреће навођена лажним сведочанствима, клеветама и другим нискостима, али је достижна и непогрешива. Да ли је у стварности заиста тако, питање је на које читаоци сами треба да одговоре.

Иако у овом роману Драги Тасић пише о становницима села Зриковца и Скученграда, потпуно је јасно коме се обраћа. Просторно и временски близак читаоцу, својствен у идеји, раз-

умљив у значењском смислу и довољно интригантан, овај роман се издваја и као текст који ће на послетку потврдити једну од најпрактичнијих замисли награђивања борских аутора – да пишу о себи и својему, за своје, својим језиком, нешто што ће бити читано и широко подра-
зумевано.

Весна Тешовић, председник жирија

Шта се дешава _____

Књига године борског аутора за 2010. годину

Жункељи и Гиџињери – Драги Тасић

Одломак

Вештачење и пресуда

У пролеће треће године од покретања жункељско гигињерске парнице судија одлучи да парницу оконча. Он заказа претходне године намеравању главну расправу на гробљу. Био је јасан, вештак ће одлучити шта је чије на овом нерадо виђеном месту.

Преткишна припека и непотребно неповерење странака у вештака појачаше напетост односа међу странкама, жучно приспелим на зриковачко гробље. Присуство оба, наизглед равнодушна адвоката, мало олакша парничну атмосферу, али неко стадо оваца, које упаде на гробље међу споменике, учини је смешном. Општински геометар, вештак Паја, насмеја се од срца и неким прутом потера овце с места судског збивања. То застајкивање у послу појача нестрпљење и нервозу странака.

Хладан и достојанствен судија отвори расправу.

Дактилографкиња, која је једина седела док су остали стајали међу мермерним споменицима, окруженим коровом и цвећем, поче са грешкама да куца записник. Како и не би, села је за расклиматани сточић на столицу која је упала у траву. Била је узнемирена што је ова опрема позајмљена из гробљанске управе, смештене поред капеле у коју су увозили неког покојника за поподневну сахрану.

Обе парничне стране, Добринка и Милорад, затим и Станоје, поновише оно што су им адвокати наложили. Жункељи руком показаше Радивојев гроб и део који је ушао у Добринкино гробно место. Станоје Гиџињер показа Добринкино, по његовом објашњењу, потпуно слободно место, тврдећи да је његова породица свог човека сахранила баш ту где је за њега место закупила. Блед и нерасположен, он се обрати Милораду, уместо судији:

– Ево, мој добри друже, паралелно гробу мог оца твоја мајка може бити сахрањена одвојено, уз твог оца Драгутина. Бог ће казнити свакога ко тражи прекопавање мог мртвог оца, сахрањеног уз опело по божјој вољи. Станоје се напе, поцрвене и узрујан викну:

– Бог ће убити свакога ко пружи руку на туђу децу. Томе ће отпасти и рука и глава! Или, ја ћу му је овим рукама откинути! Станоје, домаћин човек, повређен муж и разјарен отац деце

која су одвојена од њега, раширених руку, дрхтао је целим телом. Једва се уздржавао да не скочи на свог злотвора. Чекао је да суд види истину коју он казује и да схвати неправду коју му тужилац чини.

Милорад, нервозни тужилац коме је тај несрећни Станоје отео жену и распојасао језичицу увреда и подсмеха по Зриковцу, покуша да остане прибран. Погледа супарника у лице и рече с неким саосећањем:

– Бог је нас обојицу већ казнио. Али и са одлучношћу коју је сматрао оправданом и потребном ради одбране од онога што се збива међу њима, некад добрим друговима, он осветољубиво закључи:

– Сваки нека поднесе своју казну.

Слушајући јад и гнев обојице, покушавао сам да предвидим могућ расплет њихових односа према двома, у неком смислу заједничким и неподељеним женама, ја не открих ништа.

Станоје не издржа Милорадову реч „казна“, плану и пође на њега, али судски стражар и оба адвоката поставише се између „укрштених супарника“, како су их Зриковчани прозвали.

Драган Стојменовић, Народна библиотека Бор

Прошлост од стакла

Изложба фотографија из колекције фотографа Љубе Маркова, скенираних са негатива на стакленим плочама из периода француске колонијалне управе и немачке окупације

Замислите стаклену прошлост. Сетите се, у ствари, да сте доживели прозирност свакодневице чија се атмосфера зауставља у једној слици. Заборавите да нисте способни за свесно и стварно реаговање у будућности када све постаје бескрајно и неизменљиво. Оставите фотографије будућности и запамтите: никада, заправо, нисте ухватили и никада нећете забележити саму суштину. Смисао и суштину ствара и бележи посматрач. Посматрање је процес, одговорност и обавеза свести, а свест посматрање пројектује и интерпретира на свој начин чак и несвесно, „аутоматски“ као било коју другу жељу. Фотограф, када заврши посматрање и бележење, објављивањем фотографије од посматрача ствара камеру обскуру... Тада „реченице“ постају дуже, као када се протежете рано изјутра и покушавате да се сетите шта вам је пролетело кроз сан. Време стане и поглед лута са једног детаља на други, повезујете облике и претачете сенке из једне у другу контуру, мењајући форме и догађаје на слици. Кроз заустављено време шетате, мислима додирујући околину као да сте нешто изгубили. Светлост ипак пролази и стари кроз крхко време. Осећате... у рукама држите хладно стакло са оштрим ивицама и контрастима. Црно постаје бело, бело постаје црно. Ипак, свако ће слику видети другачије, а вама остаје надање да ћете, када је поново погледате, бити другачији, други... Тако ће тај неизменљиви и неповратни приказ променити вас и ваш однос према стварности коју живите макар до буђења.

Изложба је уређена и припремљена у оквиру пројекта „Дигитализације некњижне грађе Завичајног одељења Народне библиотеке Бор“, на основу 336 негатива из колекције фотографа Љубе Маркова. Негативи су на стакленим плочама у четири формата: 10 x 15 (5), 13 x 18 (114), 18 x 24 (209), 12 x 9 (8). Ауторство негатива/фотографија још увек није разрешено; највероватније је да су настали у периоду од 1907. до 1945. Колекција је део фотодокументације Француског друштва Борских рудника, које је управљало Борским рудницима у периоду од 1904. до 1941. г. Професионалност вођења ове фотодокументације је неоспорна и показује институционалну и предузетничку свесност вредности визуелног бележења развоја рудника, металуршке индустрије, колоније и вароши. Оно што колекцију чини посебно интересантном

јесу фотографије које су настале у периоду тридесетих и четрдесетих година XX века, када су се развијале и смењивале друштвено-економске формације француске колонијалне управе и немачке окупације за време Другог светског рата. Неке фотографије из ове колекције су познате, објављиване су и излагане, али никада нису представљене као целина и посебна колекција. Ова селекција ће покушати да вам скицира вредност и озбиљност ангажовања фотографа у институцијама, као и неопходност чувања и стварања непролазних културних и историјских вредности кроз савремене институције. У оквиру пројекта „Дигитализација некњижне грађе, културне и јавне делатности” скенирано је свих 336 плоча. На Завичајном одељењу је оформљена колекција дигиталних записа и „паралелна“ колекција фотографија које су одштампане на папиру, најтрајнијем материјалу за чување фотографија.

Lilith, 40 x 50 cm, акрил

Књиге, књижевност

Бранислав Димитријевић, Бор

Из необјављеног циклуса „Брод“

КАПЕТАН

Ја нисам човек
за кога словим
ја нисам ја
капетан брода
којим пловим
истетовирани старац
са брадом и лулом
због кога безразложно
мењам правац
и губим утакмицу
против живота
ко је
капетан брода
којим пловим

ТЕТОВАЖА

Кад ступих на брод
мајицу скидох
ко сви морнари
и истог трена зачух
Ох!
како кажу
и још
Овај је нов
на њему нема знак
да је наш
да венчан је са морем

*да је довољно јак
да издржи његоважу*

И одмах иглу узех
нисам гори од њих
на чело Каина
уцртах око
да сам грешан
и да се греха не стидим
На груди
да се одмах види
изгребах прости стих
о својој љубавној моћи
На лево раме
сидро
да сам морнар
и да ћу једне ноћи
на дно отићи с њиме
На крају иглу
у срце забих
још сад из њега цури
твоје име

БРОД

Нисам ја изабрао
овај брод
јер ко би у пола ораха
кренуо на крај света

кроз муње и бескрај
 кроз шпалир страха
 ал ко сам ја да кукам
 где Бог даде
 где људи допустише
 ја сам срећан
 на палубу стао
 под плави свод
 семенка праха
 заметак сузе
 да прстом затварам рупе
 море кад жели да уђе
 сабљом да терам
 морнаре туђе
 да бежим од ајкуле и медузе
 и све што треба
 и мало више
 а сунце кад сине
 под небо легнем
 као да никад
 и као да ће увек
 као да није
 толика вода
 као да не знам
 шта ме чека
 срећан што имам
 овај орах
 блажен што орах има мене
 јер шта је човек
 без свога брода
 јер шта је брод
 без свог човека

НА ДНУ

Није то тако страшно кад тонеш
 Исто пловиш
 Само на доле
 Само ти жао скрханог брода
 Његове ране те боле
 Његове рупе су твоје
 И јарбол
 Крма
 Једра
 Даске које се ломе
 Једино ленгер је
 Свој на своје
 Ти просто седнеш на неки камен
 Размислиш мало
 Па кренеш даље
 Ходаш по дну
 Па мало плуташ
 Онда лагано
 Као у сну
 Кренеш ка површини
 Већ ти је глава изнад воде
 Дишеш
 Дружиш се с рибама
 Посматраш галеба
 Сунце и месец
 Па опет сунце
 Жену
 Пријатеље
 Звезде у роју
 Лађе у даљини како броде
 И срце већ од хладноће

Кад је престало да зебе
Опет си пронашо
Лађу своју
Или је она пронашла тебе

ЛУКА

На пловидби дугој
без наде
где често на дну бејаш
много ређе на врху
углавном време кратих
не видећ неку сврху
не видећ Божије руке
не видећ углавном ништа
и чешће плутах
него што плових са смислом
и свака жена би ми хрид
и после сваке плових
дубљим газом
све самљи
све тужнији
вођен струјом
случајном стазом
која ме носаше
од луке до луке
од којих ни једна
не беше моја

ВЕТАР

Надувај образе

напући усне
па груни
довољно нежно
довољно јако
једра да раширим
море да плусне
у раздељак цурице смерне
делфин да скочи
од радости неизмерне
о дај ми илузију среће
да идем
да се мрдам
неважно куда
ни с којом сврхом
важно је само
да сам жив
да се крећем

ДАВЉЕНИК

Никога нигде
Тек море доле
И море изнад
И привид небеског свода
Тек мрва наде
И страх од смрти
И жеља за животом
И стрепња
Шта ће бити
Шта ће бити
Шта ће бити
Потом

МАЛИ ОД ПАЛУБЕ

Немој да се стидиш
 Слободно кажи
 Знаш да ћеш једном бити
 Капетан
 Или први официр
 Или најмање трећи
 Да ћеш пити
 Виски у кабини
 С најлепшом женом
 И првом господом
 Да ћеш просто
 Владати бродом
 Као самим собом
 Не брини
 Ја ћу ти рећи
 Хоћеш
 Не бих те никад
 Ни примио овде
 Да не знам
 Да машташ о томе
 И то ће бити
 Једнога дана
 Дабоме
 Кад многа година прође

О аутору

Бранислав Бане Димитријевић, књижевник и музичар, аутор је више збирки прича и песама; пише колумне из културе и есеје о књижевности, приредио је неколико зборника блог-прича. Вла-сник је и уредник књижевног блога „Кишобран“, члан редакције *Бележнице* и сарадник у неколико штампаних и електронских часописа и портала. Рођен је, живи и ради у Бору.

И олуја триста
 А сад те чека палуба
 И знај док машташ
 О својој слави
 Да ћу те пребити
 Ко млађег брата
 Ако не буде чиста
 Да можеш
 Да једеш са пода
 Док не постанеш
 У својој глави
 Капетан или
 Власник овог брода
 То јест
 Тачно за пола сата

Итало Калвино

Зашто читати класике¹

Почнимо са неким предлозима дефиниције:

1. Класици су оне књиџе у вези са којима се обично чује:
„Ииичиџавам...“, а никада „Чиџам...“

Ово се, барем, дешава када је реч о оним особама за које се претпоставља да су „начитане“; не вреди за омладину, јер је младост доба када сусрет са светом, и са класицима као делом света, вреди управо као први сусрет.

Итеративни префикс пред глаголом „читати“ може бити и ситно лицемерје оних који се стиде да признају да нису прочитали неку чувену књиџу. Да би се такви осигурали, довољно ће бити уочити да ма колико обимна могла бити нечија „образовна“ лектира, увек остаје огroman број основних дела које није прочитао.

Нека дигне руку онај ко је прочитао читавог Херодота или Тукидида. А Сен-Симона? А кардинала Ди Реца? Чак се и велики романескни циклуси 19. века више знају по имену него зато што се читају. У Француској Балзак почињу да читају у школи, а по броју издања која циркулишу, могло би се рећи да и после тога настављају да га читају. Међутим, када би се у Италији извршило испитивање јавног мњења, бојим се да би Балзак заузео неко од последњих места. У Италији су љубитељи Дикенса малобројна елита особа које, када се сретну, одмах почињу да се присећају ликова и епизода као да их стварно познају. Пре неколико година, Мишел Битор је предавао у Америци, и уморан од тога да га запитују о Емилу Золи кога није никада читао, одлучи да прочита читав циклус о Ружон-Макаровима. Изненадио се да је штиво сасвим другачије него што је он веровао: баснословна генеалогија, митолошка и космогонијска, коју је описао у једном изванредном есеју.

Ово наводим да бих рекао како је читање неке значајне књиџе по први пут у зрелом добу изузетан ужитак: другачије (мада се не може рећи да ли веће или мање) уважавање него да се читала у младости. Младост читању као и сваком другом искуству придаје извештан укус и извештан значај; док се у зрелој доби више цене (морали би се ценити) многи детаљи, слојеви и вишезначност. Можемо сада испробати ову другу формулу дефиниције:

¹ Italo Calvino, „Italiani, vi esorto ai classici“, „L'Espresso“, 28 giugno 1981, pp. 58–68; Italo Calvino, Perché leggere i classici, Oscar Mondadori, Milano 1995.

2. Називају се класичним оне књије које *представљају бољинство* за онога ко их је *читао* и волео; али *представљају* и *ништа* мање *бољинство* за онога који се уздржава од среће да их *прочита* све док услови да се њима *наслађује* не буду бољи.

Заиста, младалачко читање може бити слабо пробитачно због нестрпљења, расејаности, неискуства са упутствима за употребу, неискуства у животу. Може бити (чак и у исто време) формативно у смислу да даје облик будућим искуствима, пружајући моделе, сасуде, поредбене термине, класификационе шеме, вредносне скале, парадигме лепоте: све оно што наставља да делује чак и када се од књиге прочитане у младости сећамо још понечег или ничег. Док се књига поново ишчитава у зрелој доби, дешава се да се пронађу оне константе које су већ постале део наших унутрашњих механизма, а којима смо одавно заборавили порекло. Дело поседује извесну снагу која успева да се у таквој мери преда заборављању, а оставља своје семе. Дефиниција коју сада можемо о томе изрећи биће:

3. Класици су оне књије које *врше извесан утицај* било *иако* *што* се *наметну* као *заборавне*, било *иако* *што* се *прикрију* у *наборима меморије* *камуфлирајући* се из *колективне* или *индивидуалне* *подсвесни*.

Због тога би у животу одрасле особе требало да постоји период посвећен поновној посети најзначајнијој лектури из младости. Чак иако су књиге остале оне исте (мада се и оне мењају, у светлу измењене историјске перспективе) ми смо се сигурно променили, и сусрет је сасвим нов догађај.

Дакле, да ли се користи глагол „читати“ или глагол „ишчитавати“ није од великог значаја. Могли бисмо уствари рећи:

4. Свако *поновно читање* једног *класика* је *читање* које *открива* као да је *прво*.

5. Свако *прво читање* једног *класика* у *ствари* је *поновно читање*.

Четврта дефиниција се може сматрати исходом ове:

6. Класик је *књија* која *никада* није *престала* да *говори* оно *што* има да *каже*.

С друге стране, дефиниција број пет упућује на експликативнију формулацију каква је:

7. Класици су оне књије које нам сјижу носећи на себи тирај чијања која су нашем чијању претходила, а за собом тирај који су оставила у култури, или у културама кроз које су прошле (или, једноставније, у језику и обичајима).

Ово важи како за античке, тако и за модерне класике. Ако читам *Одисеју*, читам Хомеров текст, али не могу да заборавим све оно што су Уликовске догдодштине означавале током векова, и не могу, а да се не питам да ли су та значења била имплицитно присутна у тексту или су она уметања, или деформације, или растезања. Читајући Кафку, не могу а да не испитујем или да сузбијам оправданост придева „кафкијански“ који нам стиже до ушију свако мало, прилепљен уздуж и попречно. Ако читам Тургењевљеве *Очеве и синове* или *Зле духе* Достојевског, не могу а да не мислим како су ликови тих романа наставили да се изнова отеловљују све до наших дана.

Читање неког класика мора да нам приреди изненађење у односу према замисли коју о њему имамо. Због тога никада неће бити доста са препоручивањем да се одмах читају изворни текстови уз максимално избегавање библиографија критика, коментара, тумачења. Школа и универзитет би морали да служе томе да се схвати како ни једна књига која говори о другој књизи не говори више од књиге које се тиче; штавише, треба да учине све да увере како је истина управо супротна. Преврнуто је раширено преокретање вредности због којег се увод, критички апарат, библиографија почињу користити као нека димна завеса да се прикрије оно што текст има да каже и што може и сам да каже, ако се пусти да говори без посредника који претендују да о њему знају више од њега самог. Можемо закључити да:

8. Класично је оно дело које нејресивно призива тирајину критичарској говора о себи, али је и непрекидно сиреса са себе.

Није неопходно да нас класик подучава нечему што већ не знамо; понекад откривамо нешто што смо одувек знали (или веровали да знамо), али не знамо да је то баш он рекао по први пут (или да се у сваком случају то са њим повезује на неки посебан начин). Притом, ово је изненађење које пружа велико задовољство, као што га увек пружа откриће порекла, односа, припадности. Из свега овога можемо да изведемо дефиницију типа:

9. Класици су оне књије које, шито се више верује да су познаје то чувењу, то се више, при истинском чијању, откривају као нове, неочекиване, необјављене.

Природно, ово се дешава када класик „функционише“ као такав, што ће рећи, када успоставља лични контакт са оним ко га чита. Ако варница не избије, ту се ништа не може: класици се не читају ни из обавезе ни из поштовања, већ једино из љубави. Сем за време школовања: школа треба да постигне да колико-толико упознаш извешан број класика, међу којима (или у односу на које) ћеш надале моћи да препознаш „своје“ класике. Школа је дужна да те опскрби средствима уз чију ћеш помоћ извршити свој избор; али, избори који се рачунају јесу они који се догађају изван и после сваке школе.

И само током незаинтересованог читања може се десити да налетиш на књигу која постаје „твоја“ књига. Знам једну изванредну историју о уметности, о човеку најначитанијем који је међу свим књигама своју најдубљу наклоност усредсредио на *Пиквиков клуб*, па је у свакој прилици наводио реплике из Дикенсове књиге, и свака га је животна ситуација асоцирала на пиквиковске епизоде. Мало-помало, он сам, читав универзум, његова истинска филозофија задобили су, једним потпуним поистовећивањем, облик *Пиквиковог клуба*. На овај начин стижемо и до једне врло смеле и захтевне идеје о класику:

10. Називамо класиком књију која се приказује као еквивалент чистијавог универзума, њојуи античкој италисмана.

Са овом дефиницијом приближавамо се идеји тоталне књиге о каквој је сањао Маларме. Али, један класик може да успостави и однос подједнако бременит супротностима, противставовима. Све што Жан-Жак Русо мисли и ради мени је на срцу, али ми и изазива, са тим несасгласну, жељу да му противречим, да га критикујем, да се с њиме препирем. То је у вези са његовом личном несклоношћу, због чега би требало да га не читам, међутим, не могу, а да га не сматрам једним од „мојих“ писаца. Рећи ћу стога:

11. „Твој“ класик је онај који те не оставља равнодушним и који ти служи да одредиш самој себе у односу, а можда чак и њо суйројносној са њим.

Верујем да не морам да се оправдавам ако назив „класик“ користим без прављења разлике између древности, стила и ауторитативности. (За историју свих ових значења овог термина, може се видети одредница „Класик“ Франка Фортинија у 3. тому *Енциклопедије Еинауди*.) Оно што разликује класика у говору који управо пишем је можда само један ефекат резонан-

це који вреди колико за неко античко дело, толико и за оно модерно које је већ стекло своје место у културном кунтинууму. Могли бисмо рећи:

12. Класик је књиџа коџа долази љре друџих класика; али онај ко је љрво љрочииџао џе друџе, а љосле чииџа ову, одмах љреџознаје њено месџо у љенеалоџиџи.

У овој тачки не могу више да одлажем одлучујући проблем који се тиче начина успостављања везе између читања класика и свих других читања. Проблем је у вези са питањима као што су ова: „Зашто читати класике уместо да се усредсредимо на читање које нам омогућава да дубље разумемо своје време?“ и „Где наћи време и доколицу за читање класика, пригњечени лавином актуелних вести које преносе медији?“

Наравно да је могуће претпоставити неког срећника који посвећује своје дневно „време – читање“ искључиво томе да чита Лукрецију, Лућана, Еразма, Кеведа, Марлоуа, *Расџраву о о меџиоди*, *Вилхелма Маџсџера*, Колриџа, Раскина, Пруста и Валерију, са по којим удаљавањем у правцу Мурасакија или исландских сага. Све ово без обавезе да пише рецензије за последња издања, да ради на зборницима радова са конкурса катедре, да ради као уредник по уговору са тесним роковима. Та благословена особа би, да би спровела своју дијету без икакве контаминације, морала да се уздражава и од читања новина, не дозвољавајући никада да је изазову ни најновији роман ни најновије социолошко истраживање. Остаје да се види колико би таква строгост могла бити праведна и пробитачна. Актуелно може бити банално или умртвљујуће, али је увек и тачка у коју се постављамо да бисмо гледали унапред или уназад. Да би могао да чита класика, човек мора да установи одакле» их чита, иначе се и књига и читалац губе у некој безвременој магли. Тако, дакле, максималан ефекат читања класика прима онај ко зна да га смењује са зналачком мером читања актуелних ствари. А ово не претпоставља нужно унутрашњи мир и равнотежу: то може бити и плод нестрпљиве нервозе, неког фркћућег незадовољства.

Можда би идеално било када би се актуелна стварност чула само као спољна бука, која нас обавештава о саобраћајној гужви и метеоролошким променама, док ми, међутим, следимо говор класика који јасно и чисто одјекује у соби. Али већ је доста и ако већина људи присуство класика примети као удаљени удјек, изван собе коју је преплављивала актуелна стварност као звук телевизора појачаног до краја. Додајмо онда:

13. Јесџе класик оно џиџо џеџи да акџуелну сџиварносџ оџџера на ниво љриџушене љраје, али у џиџо време без џе љриџушене љраје не може.

- 2 Мир, духовни мир, неузнемиреност, одсуство брига, страсти, трзавица; доколица, слободно време...
- 3 Марија Радованов-Mattioli, „Белешка“ у: Итало Калвино, Камен преко свега (Нови Сад: Светови, Арт принт, 1996), 175.

Итало Калвино (1923–1985) – италијански приповедач, романописац и есејиста, један од најзначајнијих писаца 20. в. Од њрвих њрозних њокушаја блиских неореализму [...] њреко „бајковитијој реализма [...] фанѡиасѡичне, фанѡиасѡиоричне и научнофанѡиасѡичне њрозе, до семиолошкој експериментисања и меѡаромана, Калвино се њеѡресѡиано искушава и оѡледа њред изазовима ѡроменљиве сѡварности.³ Укратко, Калвиново дело је врло разнолико, машговито, тематски и стилски увек другачије и укључује романе (трилогија *Наши ѡреци*; *романескни диптих Замак укриѡених судбина*; *Ако једне зимске ноћи недки ѡуѡиник*), збирке приповедака (*Марковалдо или ѡдиѡиња доба у ѡраду*, *Космокомике*), есеје, чланке, предавања (*Камен ѡреко свеѡа*, *Невидљиви ѡрадови*). Најпознатије и најѡтицајније од њих је, свакако, роман *Ако једне зимске ноћи неки ѡуѡиник*, роман о читању, писан у другом лицу, тако да је Чинталац који трага за крајевима прича које читате заједно са њим, истовремено и јунак приче.

14. Јесѡе класик оно ѡиѡо оѡсијаје као ѡриѡушена ѡраја чак и ѡиѡо ѡде влада њему најнесамерљивија акѡуелности.

Остаје чињеница да читати класике изгледа као да противуречи нашем ритму живота, које не познаје дуго време, дах хуманистичког *otium*-а²; да чак противуречи еклектичности наше културе која никада не би умела да редигује један каталог класике која одговара нашем случају.

Услови су се у потпуности стекли у случају Леопардија, захваљујући његовом животу у очевом „хостелу“, кулгу грчке и латинске антике и задивљујућој би-

блиотеци коју је наследио од оца Моналда, којој је прикључена читава италијанска књижевност, а затим и француска, искључујући романе и уопште издавачке новитете, који су у набољем случају отпремани на страну, да сестри служе у доколици („твој Стендал“, писао је Паолини). Чак је и своју најживљу радозналост везану за науку и историју Ђакомо задовољавао уз помоћ текстова који никада нису били сасвим *up to date*: о обичајима птица читао је код Бифона, о мумијама Федерика Риѡша код Фонтанела, о Колумбовом путу код Робертсона.

Данас је такво класично образовање какво је било образовање младог Леопардија незамисливо, а, пре свега, јер се библиотека грофа Моналда распала. Стари наслови су десетковани док су нови умногостручени множећи се у свим модерним књижевностима и културама. Преостаје само да свако од нас измисли једну идеалну библиотеку наших класика; рекао бих да би она требало да обухвати једним делом књиге које смо прочитали и које смо сами проценили као вредне, а једним делом књиге које имамо намеру да читамо и за које претпостављамо да могу да имају вредност. Остављајући један број празних места за изненађења, за повремена открића.

Примећујем да је Леопарди једино име из италијанске књижевности које сам навео. Ефекат распада библиотеке. Сада бих морао да изнова напишем читав чланак да бих учинио јас-

Термин „класик“ (classis, classicus) потиче од латинских речи *clamo* (викати, звати, дозивати) и *claro* (осветлити; прославити) (од грчког *kalèo*). Класици су били грађани првог реда, односно највише класе, по подели коју је у старом Риму установио Сервио Тулио. Такође и припадници морнарице. У облику *classicum* реч је означавала и бојни знак трубом.⁴

Касније је термин почео да означава најизвршније и најзначајније писце, писце из виших и за више друштвене слојеве, да би током историје његово значење претрпело многе промене, па и вредносни предзнак. Под класицима су се подразумевали аутори који су стварали у старој Грчкој и старом Риму, а затим и сви старији писци, а онда и они који пишу по узору на старије писце. Опозиције класично-романтично и класично-модерно имале су разне варијанте и нису се тицале само уметничких средстава и поступака, стила или тема, него и читавог погледа на свет.

Појамови класика, класично, класици стално се изнова дефинишу и одређују с обзиром на различите уже или шире категорије. И стално се изнова поставља питање односа савремености према претпостављеној класици. Почевши од овог, у неколико наредних бројева *Бележнице*, моћи ћете да прочитате преводе или прикаже текстова неких од најзначајнијих аутора из последњих неколико деценија, у којима се они одређују у погледу класике и класика.

ним да класици служе томе да схватимо ко смо и где смо стигли, за шта су Италијани неопходни баш зато да бисмо их суочили са страним писцима, а страни су неопходни баш зато да бисмо их суочили са италијанским.

А онда бих морао да га поново још једном напишем јер се не сматра да се класици читају зато што нечему „служе“. Једини разлог који се може навести јесте да је читати класике боље него не читати их.

И ако неко приговори да толики напор није вредан труда, навешћу Сиорана (који, бар за сада, није класик, већ савремени мислилац чија дела тек почињу да се преводе у Италији): „Док су му припремали кукуту, Сократ је учио неку мелодију на флаути: ‘Шта ће ти то?’ упиташе га. ‘Да бих познавао ову мелодију пре но што умрем.’“

Превела са италијанског Виолета Стојменовић

4 Јован Ђорђевић, Латинско-српски речник, (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1997), 266–267.

Самоћа, 50 x 70 cm, акрилик

На нашој стази

Драгица Радетић, Народна библиотека Бор

Сећање са поводом: 70 година од оснивања радног логора у Борским рудницима током Другог светског рата

Живот је једино што имам, а ни он не припада мени Судбина Павла Шосбергера, преживелог заточеника борских радних логора

Пре седамдесет година, тачније 13. априла 1941, Борски рудник је заузела немачка окупациона власт. Овај датум је забележен у историји Бора као почетак настајања највећег радилишта у Европи, где се у периоду од три и по године неумерено експлоатисала бакарна руда и немилосрдно користила радна снага окупиране Србије.

Доласком Националсоцијалистичке партије на власт, 1933. године Немачка је свету отворено показала спремност да ојача своју војну моћ. Напуштањем Конференције за разоружање и Друштва народа, Немачка се нагло оријентисала на ратну производњу и убрзо постала највећи потрошач, а због недостатка сопствене сировине за индустрију наоружања, и највећи увозник бакра у Европи.

За убрзано наоружавање Немачка је и пре рата увозила бакар из Борског рудника. У складу са амбициозним ратним плановима, увоз је повећавала од 1931. године, те је у години избијања рата, 1939, увоз бакра из Борског рудника достигао ниво од 4.700 тона.

Практично, и пре доласка Немаца у Бор, рудник бакра је потпао под немачку управу још у јуну 1940, са уласком Немаца у Париз, где се налазило седиште Француског друштва Борских рудника. Немци су преузели власништво од Француза и формирали немачки конзорцијум, а за генералног опуномоћеника, с неограниченим овлашћењима, именован је Франц Нојхаузен, иначе лични пријатељ Хермана Геринга. Као немачки конзул у Краљевини Југославији и представник немачких компанија у Београду, Нојхаузен је још пре рата развио широку мрежу веза са српским индустријалцима, банкарима, трговцима и политичарима, што му је било корисно у организовању и ширењу немачке обавештајне службе у Србији и на Балкану. Тако је Нојхаузен годинама пре рата припреман да буде кључни човек немачког привредног продора у Краљевину Југославију.

- 1 Душан С. Кривокапић. Сећања из Нежидерског лагера 1914–1918. године и Белешке са присилног рада у лагерима Бора 1943. године (Матарушка Бања : Д. С. Кривокапић, 1976), 83.
- 2 Творац Die Organisation Todt је инжењер др Фриц Тот, учесник у пројектовању више објеката, а нарочито ангажован на пројекту ђердапске хидроелектране. Погинуо је у авионској несрећи 8. 2. 1942. Одговоран за рад Организације Тот био је рајхминистар за наоружање и ратну производњу, др Алберт Шпер.
- 3 У Србији је, према расположивој документацији, до половине 1943. године било укупно 420.000 избеглица из разних крајева, од тога само у Зајечарском срезу 2.800.

Не губећи време, Немци су, само недељу дана након бомбардовања Београда, ушли у Борски рудник, маркиран као „немачко интересно подручје“, а сви који су ту били упућивани на рад, позивани су као мобилисана снага „за обављање задатака од посебног значаја“.

У највећем броју су то били обвезници прикупљени из Србије, захваљујући најпре Наредби о обавезном раду, коју је крајем 1941. потписао Милан Недић, председник српске владе, а онда и Уредби о организацији Службе за обнову Србије, донетој почетком 1942. године. Радној обавези су подлежали сви мушкарци рођени између 1898. и 1919. године, способни за тешке физичке послове, из свих 14 округа Србије.

Одлазак радника на обавезан рад био је најчешће организован, а понегде је чак имао форму свечаног испраћаја, уз музику, поздравни говор председника општине и исписане паролe на транспарентима: *Ми радимо за срећу Србије* и *Наш рад је наш њрилој миру и реду*.¹

Опраштали су се обвезници од својих најближих са уверењем да ће радна обавеза трајати само четири месеца, како им је и речено и било написано у упутству које су добили пред полазак на пут у Бор. Нажалост, остајале су многе куће, а понегде и цела села без мушких глава много дуже. Убрзо се показало да је четверомесечни период недовољан да се радници обуче за обављање одређених послова у Борском руднику, а због све већег обима радова и проблема због недостатка радне снаге, предвиђени рок је продужаван од стране управе логора без икаквих ограничења.

Пристигле групе обавезних и принудних радника дочекивала је у Бору прихватна служба немачке Организације Тот, грађевинске јединице у саставу оружаних снага. Као немачки државни орган, Организација Тот је за потребе Рајха била активна на свим градилиштима у окупираној Европи и користила је укупно око два милиона радника.²

Упркос упутству и обавештењу које су пре пута обвезници добијали о пословима, висини наднице, условима смештаја, исхрани, техничкој и санитарној заштити и начину дописивања и одржавања везе са породицом, радници су, доласком у радни логор, били суочени са правим стањем ствари, које је било незадовољавајуће и далеко од онога како им је представљено.

Проширење производње и отварање нових погона и постројења захтевало је све већи број радника, те је у августу 1942. године одлучено да се оснује логор за принудни рад, тако да су у Бор, осим радника који су наводно били „добровољци“, тј. оних који су имали обавезу да се одазову службеном позиву, пристизали и принудни радници – затвореници, многобројне избеглице³, разни преступници ухваћени у полицијским и војним рацијама, партизани и њихови симпатизери, те политички интернирци и ратни заробљеници.

У смештају и исхрани и обавезних и принудних радника није било разлике, али разлика је постојала у стражарском обезбеђењу и унутрашњем режиму логора. Принудни радници су били смештени у логоре ограђене бодљикавом жицом и спровођени су до радилишта под оружаном пратњом.

Рад је био изузетно напоран, исхрана лоша и недовољна, одећа и обућа оскудна и неодговарајућа за рад, а услови смештаја нехигијенски и људи недостојни. Радници су били смештени у дрвеним баракама које су биле спаваонице за пар стотина људи, непроветрене, неосветљене, без грејања зими, са дрвеним креветима на два-три спрата, сламарицама и грубим покривачима, пуних ваши и бува.

Према свим радницима, и обавезним и принудним, однос је био као према робовској радној снази, није било обзира ни ограничења ни у погледу обима, тежине и по живот опасних радова, нити у погледу одговорности за казнене мере које су на њима примењиване, често и без икаквог разлога. Све то је доприносило учесталом бежању радника, посебно крајем 1942. године, када су због хладноће услови додатно отежани. Полицијске потере за одбеглим радницима су често биле безуспешне, тако да је од 1.500 радника који су побегли у 1942, враћено на посао само 150.

Масовна бекства су утицала на смањење ионако недовољног броја радника на радилиштима, те се недостатак потребног броја радника у месечним извештајима управе рудника наводио као највећи проблем. У вези са тим била је упозната и врховна команда Трећег рајха у Берлину. Хитлер је у септембру 1942. године донео наредбу према којој се „[...] у окупираним подручјима морају предузети све мере које ће на сваки начин обезбедити организован рад за немачку ратну привреду“, а два месеца касније је Геринг, као опуномоћеник четворогодишњег ратног плана, писао Францу Нојхаузену: „Немачкој ратној привреди неопходне су веће количине металних руда важних за рат. Због тога морају бити увећане испоруке са Југоистока, а акције немачких служби, органа и фирми које се спроводе у српском, македонском и грчком простору, појачане“⁴.

Према извештајима управе рудника, у самом Бору је у априлу 1943. било близу девет хиљада радника, а у околним логорима још три хиљаде. За планирану производњу, према процени руководства Организације Тот, било је потребно још 10.000 до 12.000 радника. Није се могло очекивати да се овако велики број недостајућих радника обезбеди само са српског подручја, а разлози су наведени у Извештају о производњи и ангажованој снази у Бору, који је компанија упутила Немачком министарству привреде: „[...] због пасивног односа српског народа који пружа отпор, напушта радилишта и одлази у партизане“⁵.

4 Драган Витомировић. „Јевреји – предмет купопродајног уговора“, Развитак, 1 (1990): 18.

5 Извод из писма др Френка упућеног немачком Министарству иностраних послова, 20. фебруара 1943, Judenverfolgung in Ungarn, Политички архив у Бону, стр. 132.

Немци су се обратили мађарској влади са захтевом да се за рад у Источној Србији ангажује јеврејска радна снага коју је, иначе, Организација Тот масовно користила широм окупиране Европе. Од мађарске владе је 1942. године тражено да се 10.000 мађарских Јевреја упути на рад у Борски рудник, а сагласност је добијена у јуну 1943. од новоизабраног министра одбране, Лајоша Чатаија, који је, за разлику од свога претходника Вилмоша Нађа, без одлагања пристао на својеврсну погодбу са Немцима о предаји, односно продаји Јевреја. На основу потписаног уговора који је имао купопродајну форму, Немачка се заузврат обавезала да мађарској влади месечно испоручује сто тона тридесетпроцентног концентрата бакарне руде.

Прва група од 3.000 Јевреја из Мађарске је кренула возом ка Србији у мају 1943. године, а годину дана касније и друга група, састављена од још 3.000 јеврејских радника. За њихов долазак су у међувремену формиран нове логори, прављене дашчане бараче и прошириван простор ограђен бодљикавом жицом.

Мрежу борских логора у Источној Србији, од Бора до Костолца, чинила су, према увиду у документацију, укупно 33 логора. Ови логори су уз велики број војних, полицијских и административно-управних институција и мера били део разгранатог окупационог система принуде, који је Немачка била успоставила у другим радним и концентарционим логорима на подручју окупиране Европе.

С обзиром на то да је у периоду од 1941. до 1944. године у рудницима, у индустријским погонима и на изградњи саобраћајница у Источној Србији радио велики број људи и да је била велика флукуација радне снаге, није установљен тачан број, али се процењује да је кроз радне и казнене логоре на овом подручју у ратном периоду прошло преко 100.000 људи разних националности: Руса, Грка, Чеха, Италијана, Холанђана, Француза, Румуна, „бунтовних Срба“ и „меланхоличних Јевреја“...

Укупно је било 6.000–7.000 Јевреја који су радили у борском логору. Највећи број Јевреја постигао је из Мађарске, те из окупираних делова Румуније, Чехословачке и преко сто Јевреја из Бачке и Прекомурја.

О робовању логораша, заједничким патњама, страдању и појединачним судбинама писано је у историјским и архивским списима, бележено у дневничким записима, али и урезано у сећање преживелих логораша. Њих нажалост скоро да нема више међу живима.

Имала сам част да недавно лично упознам временшног господина, некадашњег логораша у борском логору „Берлин“.

Господина Павла Шосбергера и његову супругу Агнезу сам упознала у јануару 2011. године у њиховом стану у Новом Саду. Упознавање са човеком који је био заточеник борског ло-

гора пре скоро седамдесет година и који је засигурно у Србији једини живи сведок логорашког живота и страдања у Бору, за мене је било не само узбудљиво искуство, него сам истовремено осећала и почаст и одговорност да забележим наш разговор.

Припадник је једне од најстаријих јеврејских породица у Новом Саду. Међу њима је било много познатих личности и оних који су се истицали радом у разним пословима хуманитарне природе. Његова мајка Паула као млада, образована жена, са завршеном вишом грађевинском школом и педагогијом, била је посебно активна у културном, педагошком и добротворном раду јеврејске заједнице.⁶ Рођена у Будимпешти у породици Фајт, удајом 1919. године за Јосипа, Јоку Шосбергера, убрзо након рођења њиховог првога сина Павла 1920, прелази у Нови Сад где постаје позната по свом раду на пољу културе, уметности, социјалне и дечје заштите.

Од мајке наслеђена љубав према књижи и знању уопште, а од оца, некадашњег трговца и војног лица, способност за добру организацију, као и дисциплину духа, помогло му је да учи без тешкоћа и да брзо стекне образовање кроз основну јеврејску школу, четворогодишњу класичну гимназију, као и Педагошки институт др Ернеста Фридмана, на коме се на више језика стицало опште образовање. Захваљујући родитељском подстицању и личном занимању за учење страних језика, убрзо је постао полиглота, што му је касније у животу било веома корисно. Његово коначно професионално опредељење је била политехника, грађевински смер, као продужетак породичног занимања.

Већ као двадесетогодишњи младич био је суочен са дешавањима која су наговештавала неизбежност рата. Недељу дана након бомбардовања Београда и Новог Сада, 13. априла 1941. године, мађарска окупаторска војска је ушла у Нови Сад. Два дана касније ухапшени су виђенији Јевреји и чланови управе Јеврејске општине. Новосадски Јевреји су најпре били опљачкани јер су уценом били присиљени да припадницима мађарских окупационих снага „Добровољно“ предају новац и друге вредности (од око 50.000.000 тадашњих динара). Убрзо после тога су сви мушкарци јеврејског порекла од 18 до 60 година добили војне позиве за присилни рад у граду и околини на рашчишћавању рушевина након бомбардовања. Био је то, осим физичког изабљивања, начин застрашивања и понижавања Јевреја пред осталим делом становништва.

Био је то за многе, као и за младог Павла Шосбергера, тек почетак будућих страдања.

Највећа трагедија која је са многима и њега задесила, збила се у време када је био на присилном раду у Баји. У једном дану изгубио је своју породицу: мајку, оца и шеснаестогодишњег брата, у крвавој рацији, најмасовнијем убијању у Новом Саду, када је усмрћено 870

⁶ Једна улица у Новом Саду носи име Пауле Шосбергера.

Јевреја и око 400 Срба. У периоду од 21. до 23. јануара 1994. године, у тродневном „безумљу, страви и ужасу [...], свачији живот је углавном зависио од пијаних, примитивних жандарма и војника који су са задовољством убијали“.

Иако тада није био са својима, дуго после тих стравичних дана у којима су свирепо убијали недужни, призивао је слике беспомоћних људи, жртава погубљења и егзекуторâ, њихових крвника. У глави му је одјекивала лупа на вратима њихове куће тог кобног зимског јутра, у петак 23. јануара, бат војничких чизама и застрашујућа вика жандарма који су бахато упали у кућу тражећи документе, оружје, новац и драгоцености. Бол за изгубљенима призивао је ликове најмилијих у последњем часу њиховог живота. Видео је очево скамењено лице и мајку која, плачући без гласа, уз себе привија његовог млађег брата Додија, тешећи га да се не плаши.

У глави је чуо пуцњеве широм Новог Сада како заглушују јецаје несрећника, тихо обраћање Богу, речи јеврејске посмртне молитве „Кадиш“, које су шапутали у самртном часу многи страдалици у својим кућама и становима, на улицама, на кеју Дунава...

После трагедије у којој је остао без својих најдражих, живот као да га више ничим није могао изненадити.

Било је прошло већ неколико месеци од њихове погибије када је упућен на присилну војну вежбу на рад у прикарпатској Украјини. Пешачећи у колони, утонуо у себе и малакасао од дугог ходања са ранцем на леђима, било му је претопло, па је скинуо са главе капу „мици“, коју је отац за живота носио. У том моменту је сасвим живо осетио познат и драг очев мирис, као невидљиво присуство и близину оца који га грли, као некада. Био је то за тренутак мистични сусрет живота и смрти, тренутак преточен у охрабрење и утешну поруку ожалашћеном сину: „Ти си једини од нас преживео. Ти треба да наставиш живот породице Шосбергер“.

Помисао на то да је у тим тешким временима храброст и обавеза остати жив давала му је снаге да прихвати и преживи следеће недаће којима није могао предвидети крај. У Борски радни логор доспео је у јулу 1943. године са првом групом од три хиљаде Јевреја, која је допремана бродом најпре Тисом, затим Дунавом до Прахова, а одатле возом преко Зајечара и Метовнице до Бора. Након изласка из вагона, пешачили су до простора ограђеног жицом, изнад кога се издизало православно гробље. Био је то логор „Берлин“, централни логор за пристигле Јевреје, смештен близу данашњег насеља Брезоник.

После „регистрације“, када сви добијају логорашки број, разврстани су по радним групама за одређена градилишта. Највеће градилиште је било „Tagebau“, односно површински коп, затим „Nochwaserdamm“ где је регулисан ток Борске реке, а највећи број несрећа се дешавао на

градилиштима „Durchlass“ и „Auslauf“, на прокопавању тунела испод брда Тилва мике и Тилва роша.

Мађарска стража је имала власт унутар логора, а на радилиштима немачка Организација Тот. Главни руководицац радова за цео борски рејон био је дипломирани инжењер мајор Чајле (Tscheile), одликован за војне заслуге Гвозденим крстом првог реда још у Првом светском рату.

У складу са радним распоредом, присилни радници су се вешто и брзо обучавали за различите послове на свим градилиштима и радили су као машиновође, електричари, ложачи и мајстори на багерима и компресорима, геометри, минери, магационери... Упркос тешком физичком раду, посебно напорном интелектуалцима којих је било у великом броју, радници су прижељкивали да на радилишту остану и дужи од обавезних десет сати, јер им је живот у логору, због честог кажњавања од стране мађарске страже, био још неподношљивији. „Била је то безизлазна ситуација, где најтежи део живота није био рад, већ изолација од света, као и шиканирање и малтретирање од стране мађарске страже, која је цео дан смишљала само како да нам отежа и загорча живот.“⁷

Био је то вид тортуре коју су обесни стражари из чисте забаве примењивали и са уживањем се поигравали са измореним и глађу исцрпљеним људима, као што су вежбе склекова, жабли скокови, пливање на суво, везивање у чвор, трчање око логорског круга уз певање песама по наруџбини...

Казна која се за неки „озбиљнији“ прекршај примењивала у трајању од два до осам сати дневно, састојала се у везивању за руке и вешању о греду са кукама, справу која је направљена посебно за ту намену. Тако обешен, несрећник би се више пута онесвешћивао, а после вешања дуго није могао користити руке. Било је и оних који су због оваквог кажњавања губили разум. Тако је било и са несрећним сликарем из Будимпеште, Чилагом, који је због покушаја да пошаље писмо својима са карикатурама озлоглашеног логорског команданта Марањија, након неколико дана узастопног трпљења ове казне полудео, а после тога је био ликовидиран.

За непослушност и најмањи прекршај заседао је војни суд чије су одлуке, по својој суровости и апсурдности, углавном значиле изругивање правди. Таквом одлуком је човек могао бити осуђен од неколико месеци до неколико година затвора (робијао би и након рата), само зато што би покушао да илегално пошаље писмо родбини. Суд је изрицао и смртне казне, а њихово извршавање било је организовано као представа у гладијаторској арени за немачке официре и њихове госте, позване да присуствују спектакуларном догађају. Било је оних који су због

⁷ Павле Шосберггер, Зборник чланака (Нови Сад: П. Шосберггер, 2008), 331.

8 Случај момка из Ер-деља, који је гурнут у бетон и жив забетониран, Наведен. дело, 327.

покушаја бекства, ако нису на лицу места били стрељани, живи закопавани у јаме које су служиле као трап за кромпир.

Тешки и по живот опасни радови које су људи обављали без основне техничке заштите били су узрок честих несрећних случајева на градилиштима у којима је било не само повреда, него и погибија, али дешавало се да радници страдају и због немилосрдности немачких надзорника на градилишту⁸ или од руке мађарских стражара у кругу логора. Убрзо је настало јеврејско гробље и ширило се одмах поред православног гробља, а мртви су ту сахрањивани без икаквог обележја.

Због нељудских услова у којима су боравили, људи су пропадали не само физички него и психички, од рада, бола, глади, студи, понижења и страха, сталног и притајеног. Различитост свега што јесу и што су некада били, а разликовали су се по старосној доби, занимањима, срединама и друштвеним слојевима којима су припадали, губила се у људској маси и снази упрегнутој и мрвљеној у погону немачке ратне индустрије, убрзаваној ударцима корбача и кундака у груди и главу.

Чак су се и различити језици, као обележја идентитета, измешали и настала је мешавина јидиша, хебрејских, српских и мађарских речи и израза, као разумљиво средство споразумевања.

Због свега што им се дешавало, поједини, мада раније побожни, губили су веру у Бога и божију правду на земљи. Без вере у Бога, без наде у спас, без осећаја за време, без воље да живе, прљави, запуштени, зарасли у косу, вашљиви, прижељкивали су смрт као коначно избављење и остварење слободе.

9 Габор Толнаи, Задња деоница – стрме стазе (Бор, 1984), 14.

Слику ових људи дао је Габор Толнаи, који је са последњом групом Јевреја дошао у Бор 1944: „По простору опасаном бодљикавом жицом, ходали су тамо-амо, у рите одевени костури, који су само подсећали на људе. Било је забрањено разговарати са њима.“⁹

Упркос застрашујућим примерима који су потврђивали колики је ризик илегалног слања писма, проналазили су се, осим одобреног и строго цензурисаног начина, и тајне везе за одржавање веза са родбином, што је за ове јаднике, притиснуте близином смртне опасности и раздвојеношћу од најрођенијих, био једини и најважнији мотив за истрајавање и голи опстанак.

Животни подстицај за њих је, осим добијања поште, било и стицање немачких и лондонских вести које је повремено у логор доносио професор немачког Черхат, посиљни у немачким официрским баракама. Он је, уз још десетак од укупно 7.000 Јевреја, имао пропусницу (аусвајс) за слободно кретање по граду, у зависности од природе посла за који су задужени: кочијаш генералног директора рудника, геодетски цртач, неки лекари, писари, магационери...

Ову привилегију је имао и Павле Шосбергер који је захваљујући знању и искуству раније стеченом на грађевинским и геодетским пословима и одличном познавању српског, мађарског и немачког језика, имао срећу да буде распоређен за обављање техничких, геодетских радова и вођење администрације.

Контакти које су захваљујући пропусницама појединци могли оставарити са цивилима у граду били су од велике користи за све и нису се прекидали до краја њиховог боравка у логору. Поред изричитих наредби којима се цивилном становништву строго забрањује било какав контакт и разговор са логорашима, као и пуштање Јевреја у радње и локале и размена добара са њима, под претњом да ће сви цивили који се оглуше о наредбу бити кажњени принудним радом до три месеца¹⁰, веза између становника Бора и мађарских Јевреја одржавала се без прекида до краја окупације.

Павле Шосбергер је у свом тексту „Судбина Јевреја у логорима Борског рудника 1943–1944“¹¹ навео презимена борских породица које су биле благонаклоне према њему: Међедовиће, Јоновиче, Карајчиће и друге, који ни у тим суровим временима нису изгубили саосећање за туђу патњу, несрећу и понижење. Они су били заслужни што није сасвим изгубио веру у људе и људску самилост.

О значајној помоћи становника Бора у храни која је по народним обичајима изношена за покој души мртвима на гробље близу логора „Берлин“, о храни која је понекада за изгладнеле заточенике представљала једини спас, писао је Ђерђ Иштван у својим сећањима под насловом: „На смрт осуђени“¹².

Помоћ од цивила није била само у храни, одећи и обући, него су становници неретко били и веза за бежање из логора код четника или партизана. Бег партизана је посебно дошао до изражаја након немачких војних пораза на фронтима и службене објаве од 11. септембра 1944. о обустављању производње у свим рудницама. Тада је настала општа пометња у којој су дојучерашњи силници постали уплахириани плашљивци. Почела је брза градња бункера и ровова ради утврђивања логора, панична стрељања затворених логораша, а при повлачењу из Бора запаљен је казнени логор „Brün“. Срећом и захваљујући пожртвованости становника Бора, у пожару нико од логораша није страдао.

Са прекидом производње, од радне обавезе су били ослобођени сви осим 6.000 Јевреја и 8.000 ратних заробљеника. Планирано је да се они евакуишу у немачке логоре. Прва група од 3.600 Јевреја кренула је из Бора пешице преко Жагубице, Петровца, Мале Крсне, Београда, Панчева, Титела, Црвенке до Баје. Био је то пут дуг 180 km, у историји забележен као „Марш смрти“. Гладни и жедни, уморни, у километарској колони људи су ишли погружени, ћутке, не

¹⁰ Наредба Полицијског комесаријата у Бору бр. 1340 од 30. марта 1944.

¹¹ У: Павле Шосбергер, Зборник чланака (Нови Сад: П. Шосбергер, 2008), 321–353.

¹² Ђерђ Иштван, „На смрт осуђени“, Развистак 13, 4–5 (1973), 58.

слутећи да многи корачају ка свом губилишту. Цивилно становништво је овим јадним људима у пролазу бацало храну, али они који су се усудили да прихвате помоћ, за парче хлеба платили су главом. Убијања, најпре појединачна, а касније масовна, почела су од Смедерева и наставила се до Баје. Убијали су и Немци и мађарски војници. При повлачењу кроз Нови Сад забележен је хумани гест лекара и медицинског особља који су успели да двадесет прогоњених логораша склоне у круг новосадске болнице и да их на тај начин спасу. На том пакленом путу је укупно убијено око 2.000 људи. Међу страдалницима био је и мађарски песник Миклош Радноти. Они који су преживели Марш смрти, њих 1.500, одведени су у Немачку, у логоре.

Логораши који су остали у Бору били су ослобођени са уласком јединица 23. српске дивизије НОВЈ у град, 3. октобра 1944. године, а официри и војници мађарске страже постали су ратни заробљеници. Међу двеста болесних и изнемоглих које су партизанске јединице затекле у логорској боници и ослободиле, као илегалца је био сакривен и Павле Шосбергер. Он се у одлучујућем тренутку приклонио партизанима. Примљен је у команду места као припадник партизанског батаљона. Остао је да ради при војсци све до 1954. године.

Након рата је био веома активан у Јеврејској општини. Својим радом је знатно допринео добробити јеврејске заједнице, објавио је 15 књига, више десетина текстова у штампаним у земљи и у иностранству, био предавач на многим скуповима, бавио се проучавањем историје Јевреја, сакупљао историјску грађу, сачувао безброј докумената и фотографија, писао о Холокаусту, јеврејској култури, традицији и обичајима и предано се залагао за решавање актуелних питања Јевреја.

За постигнуте резултате додељено му је више награда и признања; најпоноснији је на Златну менору „Јад Вашема“, добијену 1990. у Јерусалиму и Новембарску повељу града Новог Сада, која му је уручена 2001. године, а на којој пише: *За вишедеценијски самојрејоран рад на очувању јеврејске заједнице у Новом Саду и анијажовање да ѿрауме ѿишлостии забележи како не би биле заборављене. Остјавља свој ѿрај у ишторији Града, следећи захтјев својих ѿредака о ѿиштовану и вредновању средине у којој живи и ради.*

У Бор је после рата долазио три пута. Први пут 1964. године поводом ексхумације посмртних остатака јеврејских логораша и њиховог преноса са логорског гробља у заједничку гробницу на Ново борско гробље. Двадесет година касније, 1984. године, био је члан делегације приликом откривања споменика мађарском песнику др Миклошу Раднотију, подигнутог на обали Борског језера. Исте године је посетио Бор трећи пут, поводом 40 година од ослобођења овога града, када је у Музеју рударства и металургије отворио изложбу „Логори у Бору 1941–1945“.

Данас живи у Новом Саду са супругом Агнезом, рођеном Најбергер, са којом је у браку 63 године. Имају једног сина, двоје унучади и троје праунучади. Мада је напунио деведест и једну годину живота, успео је да сачува ментално и духовно здравље и радознали, истраживачки дух. Истраживачким радом на пољу јудаистике и хебраистике бавио се више од шест деценија, али његово интересовање и трагање за новим сазнањима не престаје. Тренутно пише две књиге, једна је о историји бачких Јевреја и синагогама у Бачкој, а друга је својеврстан именик новосадских Јевреја у прошлом веку.

Недавно, 3. марта 2011. године, мађарска влада у сарадњи са Савезом јеврејских општина Мађарске, уручила му је у Будимпешти Награду за животно дело „Др Шандор Шајбер“.

Том приликом, Павле Шосбергер се обратио присутнима речима:

Награда „Др Шајбер Шандор“, која ми се данас уручује, чини ми час и радост. Уручена ми је за рад на њој јудаистичке и хебраистичке, за вишедеценијски рад на очувању јеврејске заједнице, прошлости и постојања средине и толеранције, као и за објављена дела. Дошла је на крају мој живојној пути, који је био изузетно тежак, испуњен борбом за преживљавање, али и мисијом да кроз рад на прикупљању грађе, истраживању историје, културе и обичаја јеврејског народа дам свој допринос.

Надам се да сам у њојме успео и да ће будући нарашћајући моћи на њим њемељима да насћаве рад.

Све што сам чула од господина Шосбергера, а касније и читала у текстовима који су објављени о Борском радном логору, оставило је снажан утисак на мене. Потресне приче о страдању логораша и злоделима која су чињена над њима, потврдиле су, нажалост, као и много пута у људској историји, тријумф зла у којем поједини сасвим изгубе људски лик.

Срећом, помињање људи који су и у злим временима остали људи, који су и у најтежим часовима показали саосећање, пожртвованост и спремност да помогну другима, покреће охрабрујућу мисао да ипак постоји „светло у тами“. Несебична помоћ обичних људи у ратно време, када су и сами били у опасности, сиромашни и уплашени, прави је херојски подвиг.

Чинити добро независно од околности, чинити „мицву“, како кажу Јевреји, значи сачувати људско у себи, значи засветлети у људској историји. Реченица из *Талмуда* то потврђује: „Онај ко спасе једног човека, спасава читав свет“.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Витомировић, Драган. „Јевреји – предмет купопродајног уговора“. *Развитак* 30, 1 (1990): 16–38.
2. Иштван, Ђерђ. „На смрт осуђени“, *Развитак* 13, 4–5 (1973): 52–59.

3. Кривокапић, Душан С. Сећања из Нежидерског логора 1914–1918. године и Белешке са присилног рада у логорима Бора 1943. године. Матарушка Бања: Д. С. Кривокапић, 1976.
4. Пајић, Томислав. Терор окупатора у логорима у Бору 1942–1944. Бор: ШРИФ: СО Бор, 1982.
5. Пајић, Томислав. Принудни рад и отпор у логорима Борског рудника 1941–1944. Београд: Институт за савремену историју, 1989.
6. Шосбергер, Павле. Зборник чланака. Нови Сад: П. Шосбергер, 2008.

Стеван Молнар, Бор

Лекари у борским логорима

ОД 1943. ДО 1944.

Током Другог светског рата, у Бору је радило око 6.000 принудних радника из Мађарске, углавном Јевреја. Радовима су руководили припадници немачке радне Организације Тот (Die Organisation Todt), док су чуварску службу обављали припадници мађарских оружаних снага. Тих година у Бору и околини је на принудном раду било око 50.000 осуђеника, Срба, Грка, Пољака, Италијана, Белгијанаца и политичких затвореника. Били су размештени у 35 радних логора.

Међу Јеврејима који су доспели у борске логоре, било је и оних који су по струци били дипломирани лекари, фармацеути, зубари, зубни техничари или ветеринари. Један број оних у млађим годинама били су студенти медицине, који су студије прекинули зато што су одведени на принудни рад. Једну групу су чинили људи без медицинског образовања, али вични пословима лекарских помоћника.

Многи од несвршених студената који су преживели страхоте принудног рада, касније су наставили студије и дипломирали у Мађарској, Сједињеним Америчким Државама, Канади, Аустралији и Израелу.

У централном логору „Берлин“, по систему војне хијерархије, распоређивани су већ свршени лекари (у неким случајевима специјалисти хирурзи) – на пример др Пал Рубањи (Rúbányi Pál) и др Ласло Золтан (Zoltán László).

Немачка команда је имала своју лекарску и медицинску службу, али искључиво за потребе својих официра, војника и припадника ОТ. За те потребе су имали посебне, квалитетно опремљене баракe.

И при мађарској команди је постојала лекарска служба. До лета 1944. године, њу је водио др Молнар (Molnár). Ђерђ Иштван у својој књизи *Лојор Берлин*, наводи да је др Молнар сматран за доброг човека и лекара, због чега је и смењен. Уместо њега је на то место постављен поднаредник др Иштван Беде (Bedő István). Он је имао „мрљу“ у свом пореклу – није био чист аријевац, па је то надокнађивао свирепим односом према себи потчињенима. За лекара у пракси одредио је принудног радника др Ласла Кона (Kon Ladislav), рођеног Суботичанина. Др Кон је у болници водио све послове, а течно је говорио српски, немачки и мађарски.

У мају 1944. године, у болницу у логору „Берлин“ стигао је др Пал Рубањи, четрдесетогодишњи хирург. Нешто касније њему се придружио и др Золтан. У логорској болници радио је и Ласло Левендел (Levendel László), двадесеттродогодишњи студент медицине са одређеним искуствима у тим пословима. Поред ове тројице, спомињу се још два несвршена лекара: Золтан Штраус (Straus Zoltán) и Ласло Клеин (Klein László).

У току експлоатације борског рудника од стране француских компанија у Бору је сазидана болница. Познато је да је 1927. године у њој почео да ради први хирург, др Георгије Прванов, који је у овој болници провео готово 20 година, а од 1930. године био је директор ове здравствене установе. Касније, као принудни радник, у болницу је дошао и др Винко Арнери, као и проф. Богосав Драгојевић. Прилике у болници током рата описао је у својим студијама др Томислав Пајић, наводећи да је у Бор депортовани др Винко Арнери, после рата радио на Војномедицинској академији у Београду као пластични хирург.

У градској болници у Бору радио је и један лекар, принудни радник из Мађарске. То је био др Артур Фејер (Fejér Artur). Он је у Бор стигао још 1943. године, са првом групом депортованих принудних радника.

Међу принудним радницима, осим лекара, било је и студената медицине који су радили у логору „Берлин“, а било је и оних који су били распоређени по логорима дуж трасе градилишта железничке пруге од Бора до Костолца.

У логорима у којима су били распоређени осуђеници из Мађарске било је неколико оних који су у датим околностима обављали здравствене услуге. Познато је да су током депортовања у Бор, у истом теретном вагону били и познати песник Миклош Радноти и др Јожеф Бардош (Bárdos József), који је 1941. године на Медицинском факултету у Будимпешти стекао лекарску диплому. Током пута, они су се и упознали.

Постоје подаци и сведочења да је песнику у неколико случајева помогао сомборски лекар др Ласло Спитцер (Spitcer László). Исто тако, поред осталих принудних радника, Раднотију су здравствену помоћ пружали и студент медицине Иштван Рајна (Rajna István) и др Золтан Вечеи (Vécsei Zoltán).

Забележен је и случај да је у суседном логору Röhn, у близини логора „Хајденау“, Раднотију у два маха лекарску помоћ пружао др Бела Марија (Márija Béla), касније познати неуропсихијатар. У првом случају се радило о стомачним грчевима које је песник добио конзумирањем шумских плодова, а други пут због зубобоље. Чиме су лекари, у тим околностима, помагали болесницима, остаје загонетка, с обзиром на хроничан недостатак медикамената и прибора за такве интервенције. Занимљив је и случај студента медицине Ђорђа Фишера, родом из Ти-

тела у Бачкој. Он је сврстан у прву групу повратника из Бора, у којој је био и Миклош Радноти. Ноћ између 1. и 2. октобра 1944. године су провели у дрвари Антона Бека у Тителу. Са Фишером је био и син Антона Бека, Иван. Међутим, те ноћи нису покушали бекство. Тек када је колона пролазила поред Покрајинске болнице у Новом Саду, двадесеторица њих је прескочила ограду, а особље болнице их је сакрило у подруме и на тај начин им спасило живот. Међу њима је био и Ђорђе Фишер. О тим догађајима су у емисији „Átjáró“ Првог програма Мађарске телевизије, сведочили др Душан Јовановић, педијатар у пензији из Новог Сада и писац ових редова. Ђорђе Фишер је касније завршио медицину и постао специјалиста за ухо, грло и нос. Умро је 1989. године у Новом Саду.

Од Бора до Лазнице, било је укупно тринаест логора у којима су били осуђени на принудни рад, доведени из Мађарске. Места не којима су некада постојали ти својеврсни казамати, нису обележена, изузев два: на месту где је некада био злогласни логор „Берлин“, 9. маја 1982. године је постављен импозантан споменик, рад архитеката Лидије Поповић и Мирослава Ковачевића; а тамо где је некада био логор „Хајденау“, 5. маја 2009. године је постављена стена са натписом на српском и мађарском језику. На плочи пише:

„... пример да буде снажно стабло...“

На овом месту је, са хиљадама других, током лета 1944. године, био заробљен и мађарски песник Миклош Радноти (1909–1944).

Поводом стогодишњице рођења песника, споменик је поставила Експериментална гимназија „Миклош Радноти“ из Сегедина.

НАПОМЕНА:

*Подаци коришћени у овом чланку потичу из објављених радова др Тамаша Чаподија, сарадника Самосталног института при Универзитету „Семелвајс“ („Szemelweis“) у Будимпешти.

Серенада, 90 x 60 см, акрилик

**Прикази, читања,
расветљења**

Димитрије Ђорђевић, Бор

Неореализам у италијанском филму и књижевности

Зашто баш италијански неореализам? Видим зачуђено лице читаоца. Припадам старијој генерацији читалаца. Пре шест месеци, док сам ишчитавао историју италијанске књижевности, дошао сам и до епохе неореализма (трајала је од 1943. до 1954. године). Одједном, у мени се покренула лавина емоција, успомена из младићких дана, прорадио је заувек утиснути печат јединственог и непоновљивог доживљаја. А било је то крајем 50-их година прошлог века.

Кућа у којој сам се родио налазила се преко пута хотела „Национал“ у Пироту. У хотелу је била и једина градска биоскопска сала. Ми, клинци, скоро сваког дана посећивали смо биоскоп који је у оно време представљао главну забаву за омладину. Сваке вечери испред биоскопа тискали смо се у згуснутом реду да се дочепамо сале. У биоскопу сам се осећао као краљ. Са великим задовољством сам гледао каубојске филмове, а онда је уследило једно пријатно изненађење – репертоар неореалистичких филмова. Била је то за мене права посластица. И сада, после толико година, пишући овај приказ приступам овој епохи крајње субјективно, користећи сећање на дивне филмове и романе из тог доба, оне који су потпуно годили мом укусу и еготистичком начину живљења.

Неореализам потпуно открива стварност после досадне сладуњавости фашистичке културе. Он представља живо ткиво егзистенције – ратне повратнике, незапослене, анализу битисања сиротиње која се једва сналази да би преживела. Људе окупљене око неореализма сједињавала је искреност и људска ширина поставки и тежњи, што је резултирало ширењем у САД-у, Јапану, Енглеској, Пољској, па и код нас. Најбитнија одлика неореалистичког филма је принудно снимање, на улицама, међу рушевинама, уношење камере у живу реалност, на тргове, улице, без присуства кулиса. То је био његов симбол.

Људи су на филму препознавали себе, своје ближње и пријатеље. „Рим, отворени град“ Роберта Роселинија, први у низу неореалистичких филмова, сматран је иницијацијском тачком естетске револуције. То је било прво важно остварење неореализма. Сценарио за Роселинијев филм био је написан за време герилске борбе против нациста. Манфреди, комуниста, који предводи групу, био је прогоњен од стране Гестапоа, и коначно ухваћен и убијен. Франческо-

1 Steven J. Schneider, ur., 1001 film koji moraš da vidiš pre nego što umreš (Beograd: „Filip Višnjić“ komerc, 2008), str. 205.

2 Vitorio Spinacola, „Kradljivci bicikla“, u: Neorealizam u italijanskom filmu (pripr. Serdo Turkoni), Beograd, Kultura, 1961, str. 197–202.

3 Fernaldo Di Đamateo, „Gorak pirinač“, Isto, str. 212.

ва жена Пина (изванредна Ана Мањани) и свештеник који их подржава, Дон Пиетро (Алдо Фабризи), такође су убијени у покушају да помогну Манфредију да побегне. Али, солидарност Рима као града је та која покреће коначну победу над освајачима. Недостаци у погледу техничких и финансијских средстава показали су се као врлина у „отвореном граду“ који је сниман у документаристичком стилу. Филм је унео свежину у постојећу западну кинематографију. Ослобођеност кретања камере и аутентичност ликова показали су нови пут у приказивању приче. За квалитет, откриће по себи, филм је на Канском фестивалу освојио Златну палму. Роселини посебно приступа драми сваког лика. Иако можда нагиње ка мелодраматичности, прича је подједнако дирљива и данас, као некад. И нимало не треба да нас изненади што је Ана Мањани постала једна од највећих глумица италијанског филма.¹

Понесени трептајима савремене стварности, потом се појављују Де Сика и Чезаре Цаватини. Филмом „Чистачи ципела“ започиње златна ера ове двојице филмских радника, као увод у друга значајнија и вреднија дела: „Крадљивци бицикла“, „Чудо у Милану“... Сва пажња усмерена је на свакодневну хронику. У „Крадљивцима бицикла“ (1948) Виторија де Сике, незапослени радник у послератном Риму, Антонио Ричи (Ламберто Мардиорани), запошљава се као лепилац филмских плаката, а његова жена залаже постељину не би ли купили бицикл који му је потребан за посао. Али, чим почне да ради, украду му бицикл. У пратњи свог малог сина, преврће град. Ово је кључни филм и ремек-дело италијанског нео-реализма. Филм је добио Награду „Оскар“, за најбољи филм, 1949. године. Топло је примљен у Америци.² Овај Де Сикин филм открива свет италијанског југа, учауреног у своју вековну архаичност и удаљеног од модерног света. Такође, филм садржи најбољи приказ односа између оца и сина у историји филма. Филм краси лепа наративна основа коју чврсто води режисерова рука. Најлепше сцене главних ликова Де Сикиног света доносе веру у живот и неодустајање од борбе. Изоставити из овог приказа Ђузепеа Де Сантиса било би неправедно. У филмовима „Трагичан лов“ и „Горки пиринач“ он истиче интересовање за сељака и берачице пиринча. Де Сантис прилази овим темама са страху, без скривених намера. „Слепо је веровао у своју причу, потпуно учествујући у њој, исто онако као што верује љубљеној особи“.³

Из овог филма у мене се урезала слика неоодољиве Силване Мангано, како на почетку филма игра бугивуги са Валтером (Викторио Гасман). Представљајући игру у безгласју, у присуству осталих радница са пиринчаних поља, ова секвенца ствара огроман еротски набој и једна је од најлепших. И физички изглед Силване Мангано искоришћен је до крајњих граница, а Валтерова личност је мало истакнута због његових мана. Сви његови негативни квалитети

Прикази, читања, расветљења

имају тежину. Де Сантис је можда, по мени, један од најснажнијих приповедача у италијанском филму. Финале филма доноси крађу пиринча и поплаву поља.

Следи низ бриљантних филмова: Де Сикин „Умберто Д.“, серија угодних филмова: „Хлеб љубав и ...“ Марија Моничелија (Ружичасти филмови) са незаборавним Тотоом у главној улози, који је својом појавом одушевљавао гледаоце.

Од 1954. године, па надаље, неорелизам је показао очевидне симптоме замора. Дела ће бити све ређа и све усамљенија, али неореализам није мртав, он још представља снагу и инспирацију уметничког ангажовања у оквирима савременог италијанског филма.

Заједнички именитељ несумњиво је филм, али истовремено се неорелизам појављује и у књижевности. Веома је незахвалан задатак прецизно одредити трајање неорелизма у књижевности. Овај „правац“ (или „школа“) није имао истакнутог вођу, манифест или нешто слично што одликује друге „изме“. Нико није наметао никаква правила. Чак и аутори који су сматрани неорелистима, као што су Васко Пратолини, Алберто Моравија и Чезаро Павезе, нису у потпуности прихватили тај назив. Заједничка црта романа ових аутора су њихови рурални ликови, оно људско, оно чисто и искрено у особинама људског бића, људи који су увређени у односу на свет. Психолошка стварност се не приказује аналитички, већ је сведена на образац понашања, тако да се осећања личности изражавају објективним описом њихових поступака, тј. коришћењем технике северноамеричких романа (Хемингвеј, Фокнер). Али, одлучујући утицај на скоро све неореалисте на романсијерском плану извршила је кинематографија.

Алберто Моравија (1907–1990) се сматра једним од стубова италијанске књижевности. Брзо је признат преко океана. Први његов роман *Равнодушни људи*, претходи неореализму. Објављен је 1929. године. Моравија је мајстор новеле, кратких наратива. Пре је приповедач него романописац. У складу са традицијом, прича у прошлом времену, држи се линеарне технике, темпо му је успорен и изазива одређени психолошки набој. У *Римским њричама* наилазимо на Фројдове трагове. Сексуална стварност без комплекса је главни покретач, потом самозадовољење жеље, ослобођање од моралних и религиозних стега. Радња у *Равнодушним људима* дешава се у Риму, у богатом декадентном друштву. Старија удовица Марија Грација има младог љубавника Леа, шпекуланта, ћерку Клару која из досаде постаје Леова љубавница. Син Микеле је помало абнормалан и потпуно равнодушан. Радња романа траје три дана. Микеле се удружује са Леом. Лео се жени Кларом, Микеловом сестром, а оставља мајку љубавницу. То је Моравијин изванредан мајсторски роман, лишен моралисања. Велики је опус његових дела: *Ајосиино* (1944); *Римљанка* (1947), *Ђоћара* (1947), *Презир* (1954) и *Римске њриче*

(1954), *Конформисти* (1957). Чезаре Павезе (1908–1952) описује најшире проблеме људског живљења. Овај писац, који је стекао светску славу, приказао је живот у својим сасвим кратким романима: *Лейо лейо*, *Месећ и кресови*, *Тамница*, *Кућа на брежуљку*, или нпр. у есеју „Уметност живљења“. Ретко који писац тако дубоко осећа вредност ћутања, а одбојност према испразном причању. У свом тексту „Уметност живљења“, који је заправо његов дневник, и у коме је приказан његов живот десет дана пре самоубиства, 1952. године, писац осуђује речитост. Протагонисти његових романа нису много разговорни: Клелија, Оитана, Роза, Стефано, Елена су пријатељи. Њихово основно расположење је досада и туробност на којима почива тежња причања. Они су ликови без страсти, чије се суштине не прожимају, већ представљају прости збир. Њихов живот сведен је на физичке радње, баналну речитост, сексуални чин, реагују на осете, топлоту, хладноћу, задовољење глади, потребе за сном. Клелија сматра да би живот био бесмислен без топле купке и цигарета. Стефано повремено проведе ноћ са Еленом без страсти и емоционалног ангажовања, а онда бежи у самоћу. Он радо води љубав са више жена, а не воли ниједну. Сви се они налазе у стању бунта и не осећају ни бол ни срећу. Розета Мола се не мири с тим и самоуништењем налази излаз из дехуманизованог света. На исти начин је и Павезе завршио са животом.

У богатом опусу Пратолинијевих дела (1913–1991) издвајају се описи радничких четврти Фиренце: *Предграђе*, *Улицама мајаза*, *Хроника сиромашних љубавника* и најснажније његово дело *Метело* (1955), које одише популистичким правцем у тематици. То је прича о Метелу, раднику, прожета историјом италијанског пролетеријата од 1895. до 1945. године. Пратолини потанко описује класну борбу против богаташа, штрајкове, конгресе, борбу за веће наднице. Али, таква тема само је позадина. Протелини убацује хуманизам преко ликова Метела и његове девојке, касније жене, Ерсиле, и љубавнице Идине. Уносећи емотивне елементе и поетско у роман, чини да он не буде сувопарна хроника.

Елза Моранте (1918–1983) дала је збирку приповедака *Тајна ијра* (1941), романе *Лаж и чаролија* и *Ариурово острво* (1959), за који је добила Награду „Стрега“. Роман *Ариурово острво*, ремек-дело о пубертету једног дечака и његовом мукотрпном сазревању, пројектује ауторкину неостварену жељу да буде дечак, а острво је симбол детињства. Снимљен је и филм по овом роману. Прича је веома топла и занимљива.

Дино Буцати (1906–1972) је најзначајнији италијански писац за оне који су се опирали чврстој традицији италијанског веризма, реализма и неореализма. Најпознатија дела *Таиарска џусишња* (1946), *Сирах у скали* (1940), *Једна љубав* (1943), *Тешке ноћи* (1991). Буцати је покренуо струју књижевне фантастике.

Прикази, читања, расветљења

Итало Калвино (1923–1985) је оригиналан по томе што је међу најмлађом генерацијом италијанских стваралаца учврстио стил спекулативне фантастике. Романи: *Наши ђреци* (1956), *Марио Валдо* (1958), *Невидљиви градови* (1972), *Улица Сан Ђованија* (1990).

Са ове временске дистанце, пишући овај приказ схватам да носталгично чезнем за прошлим светом једноставних и добрих осећања, а поред тога постоји бол кад мора да се констатије да је такав свет данас изгубљени сан.

Соња Ђоровић, Бајина Башта

Кад огледало искриви стварност

(Звонко Карановић, *Три слике победе*, Београд, Лагуна 2009)

Утицај музике на композицију књижевних дела изражен је у свим епохама. Читање Тома-са Мана, рецимо, изискује додатна објашњења музиколога и слушање Бетовена, Шенберга и других композитора ради потпунијег разумевања ауторових дела. Музика је, као бекграунд или елемент структуре, присутна и у делима модерних писаца.

Опсесија музиком Звонка Карановића огледа се у свим аспектима романа трилогије *Днев-ник дезершера*. Хаус, фанк и други модерни музички правци обликују духовни свет протаго-ниста, а неким је музика и ухљебљење (Корто). Завршни део трилогије, роман *Три слике по-беде*, кулминира и расплиће све покренуте теме користећи средства набројаних музичких пра-ваца: отвореност за нове утицаје, истицање једног гласа као пандан електричној гитари у хаус песмама, критику политичке сцене, иронију и меланхолију.

Први део романа насловљен као „Блато“ слика, масовним сценама, позадину радње: по-слеђи у низу „ослободилачких“ ратова, овог пута на Косову. Набацине групе сцене страже, опијања резервиста, пљачке, колективне апатије као и безнађа у које тоне главни лик, Ђорђе Узелац, подвлаче апсурдност ратовања. Прва слика победе сажета је у, наизглед логичном, ре-лативно безазленом закључку: „Био сам жив, што је већ по себи била победа“. Радња се одвија у руралном миљеу косовског села и у градском амбијенту. Догађаји који покрећу збивања на-бацани су попут изолованих видео-записа и фотографија ратних и мирнодопских призора. Фрагментарност у приказивању стварности карактеристична је за модерни књижевни израз и илуструје конфузију у менталном животу протагониста. Главни јунак свој живот види као „низ разбацаних успомена са изостанком главне нити која би га водила ка конкретном циљу“. Вечити студент, препродавац маркиране одеће, Ђорђе Узелац, војује личну битку за слободу: „Трудио сам се да останем шарени папагај у смрдљивом кокошињцу изолованом од света, во-дећи рачуна о својој непостојећој репутацији“. У репресивној атмосфери и морално изопаченом окружењу, урбани ликови изложени су као колекција ретких инсеката (Татула), јуна-ци стрипа (Корто), библијски актери (Гаврило, Михајло). Издвајајући се из малограђанског окружења начином мишљења и живота, надимцима и именима, Узелац и његови познаници очајнички бране свој свет од поплаве кича. Надирући примитивизам угрожава њихов, ионако

Прикази, читања, расветљења

скучен, животни простор и они сањају о бекству. Нина се иселила, Крто одлази у Америку и враћа се да доврши лични рат са режимом, а Ђорђе очајнички тражи холандску визу. Њихови гласови бележе и тумаче време као издвојени гитарски рифови. Важан протагониста другог дела, „У престоници ништавила“, јесте град Ниш. Духовно и физички измењен, услед најезде дошљака, Ниш губи душу што учесници радње, са сетом и горчином, непрестано истичу. Урбани дух сачуван је у малобројним кафићима, клубовима и Кртовој музичкој продавници, док је већи део града изобличен менталитетом и навикама придошлица. Назадак града и синовљеву смрт Татулина мајка тумачи легендом о проклетству града из времена цара Константина. У трећем делу трилогије, Ниш је, затрованим пипцима, на перфидан начин заробио своје најбоље житеље не дајући им довољно кисеоника нити простора за бекство. Попут хаус микса, амбијентални звуци и осећајни гласови сликају свакодневицу пропалог индустријског центра јужне Србије која, овако или онако, утиче на животе становника. Превара око општинског тендера, разрачунавање са хранитељима и биолошким родитељима, дете из инстант везе са Кртовом женом, увлаче Ђорђа Узелца у глиб баналности, неспоразума, сплетки и лажи. Излаз се, као из живог блата, не указује. Борац против малограђанског менталитета и сâм постаје жртва истог. Завршни део романа, „На путу“, гротескна је варијација бит идеала. Ненамерна колатерална штета сплета трагикомичних околности, Крто, опијен победничким слављем, узвикује: „Какав дан! Људи! Какав дан!“ Последња слика победе је искривљена слика обманутог човека у огледалу извитоперене стварности.

Три слике њобеле заокружује трилогију *Дневник дезертера* у Карановићевом маниру модерног и духовитог сведока времена. Бунт, неприлагођеност, урбана естетика у оштрој колизији са тоталитарном атмосфером и званичном идеологијом изнедрили су дело модерног сензибилитета захваљујући пишчевом неспорном таленту и добром познавању савремене уметности.

Маријана Николајевић, Београд

Провокација у улози катарзе

(Владан Матијевић, *Часови радости : авантуре Маце Аксентијевић : крајњи виђешки роман*, Народна књига, Београд, 2006)

Ероџизам је ђре свеђа веома дирљив, али ђо му не смеђа да истовремено буде и неђиђо најсрамниђе.

Жорж Батај

Појам еротског у уметности има за циљ да пробуди успавану емпиријску свест, али не само емпиријску, већ и свест о себи као бићу. Бити жив – јесте оно чега се свака јединка, као и друштво, плаши! Ерос нас увек прожима, покреће и тера на размишљање – било о нашим сопственим предрасудама, било о ослобођењу. Ерос, онај мали голишави дечкић, како је представљен у грчкој митологији, тесно је повезан са Танатосом, богом смрти. У суштини, то су два краја једне нити, оне што чини живот. Одсуство еротизма у нама чини да се не осећамо живим. Присуство Танатоса и размишљања о њему чини нас деструктивним. Ерос је бујица живота, његова набрекlost и она може бити толико снажна да прелази с оне стране, све ближе и ближе Танатосу, деструкцији, крају, ништавилу.

Данас је мало тема у књижевности које се баве еротизмом у правом смислу речи. „Мало“, условно речено, јер се данас већина писаца управо бави овом темом! Но, колико „дубоко“ иде, колико су дубоко „загребали“ биће или су само мало начели површни слој, јесу питања која ћу оставити по страни. Владан Матијевић је, у овом пикарском роману, на самој граници између порнографског и еротичног, управо „загребао“ до саме дубине бића, и каже, на самом крају романа: „Морао сам да је нађем, да је створим. Нисам имао избора... Нисам био задовољан, нисам могао да се опустим, био сам у грчу... Полумртав сам тумарао светом, све док нисам схватио да је у маци решење проблема. Авај, без маце све је ништа, и зато сам морао по мери своје жеље да је смислим, да је створим, да је нађем, да је заведем, да је узем, да је за тело и душу имам.“¹

Кратак, провокативан двосмислен „витешки роман о авантурама Маце Аксентијевић“, или *Часови радости* Владана Матијевића, јесте експеримент: постмодернистичка проза представљена у форми поезије.

Владан Матијевић, у улози савременог Сервантеса, дарива друго тело и нови живот „старом добром“ Дон Кихоту, он постаје Маца Аксентијевић.

¹ Владан Матијевић, *Часови радости* (Београд: Народна књига, 2006), 156.

Прикази, читања, расветљења

Наиме, реч је о пикарском штиву написаном тако да представља две противуречне равни – прво, Матијевић експериментире са традиционалним поступком грађења сижеа и форме. Прича не тече епски као што се од витешког романа очекује, већ лирским темпом, где је честа употреба паралелизма и понављања: „Били су задихана тренога звер што сама себе ждере и лоче... Били су задихана тренога звер чија стопала тону... Били су задихана тренога звер слатке крви и леденог зноја...“²

Писац се игра правилима класичне поетике, „претвара“ главе романа у песме – без форме песме. Класична поетика захтева да роман има фабулу, песма форму стиха. Док читамо Матијевићев „роман“, копка нас питање, како да га интерпретирамо – као песме или кратке приче или роман? Не задовољава у потпуности ниједну дату форму.

Други парадокс је да приповедач – непоправљиви романтик, са јефтиним фразама као „неке ноћи, једноствено, није могуће заборавити“ и патетичним мотивима: састанак двоје љубавника у напуштеној кући; поређење њене косе са месечевим зраком – користи и толико пута виђене изразе: „Зима је вукла своје кофере...“, „Могу да отпусте хиљаду радника..., али њему је вечерас најтеже.“³ да би, постепено, „излизане“ фразе „спустио на земљу“ – „Може да падне киша, а може и да не падне, може и помрачење Месеца жутог да буде, свеједно, она је ушла у туђи ауто, и полако се губи у даљини.“⁴

Читалац се налази у некаквом процепу клишеа у новом руху и бруталног језика који описује сцене жестоког секса и уз обиље псовки.

Језик без цензуре, без добро познатих резова до крајњих граница, где се еротско граничи са порнографским („Сатирање“), где се тек пронађен смисао доводи до апсурда, подсећа на Чарлса Буковског у *Блудном сину*. Ликови су у вечитом пролећу, проживљавају „мирне дане на Клишију“, Хенрија Милера. Улице којима хода Маца Аксентијевић, попрштене су раздраганости, блуда, весеља и екстравагантне авантуре. Самим тим што је опис Маце Аксентијевић дат кратко – описом органа и наглашавањем празнине у пределу груди, она је дата само као физичко биће, оно што је њој потребно је више живости, пластичности. Она је у поређењу са природним светлом неонска сијалица. Мртва природа. Клон главне јунакиње конвенционалног романа. Писац, као да сталним понављањем њеног имена и презимена, Маца Аксентијевић, потврђује њено постојање. Али она као физичко тело проговара једним посве другачијим језиком, како каже Иван Чоловић: „то је тело које говори својим гласом (ослобођено наслага знакова, симбола, метафора) [...] у идеалном случају, језик више не би сликао, интерпретирао тело, него би га остварио [...] Тело које говори о својим насадама, ритмовима, дисању.“⁵

² Владан Матијевић, *Часови радости* (Београд: Народна књига, 2006).

³ Исто.

⁴ Исто.

⁵ Ivan Čolović, *Erotizam i književnost* (Beograd: Narodna knjiga, 1990), 379

И тело, које, чини се, својом краткоћом постојања, распадањем и смртношћу, поручује: *vita brevis!*

Матијевић овде посебно истиче ефекат супротности. Дато је једно емотивно закржљало биће ослобођено било каквог смисла, плана, циља, иритира својом равнодушношћу, док је са друге стране дат живи организам саткан од крви и меса, сплета чула и речи...

Лик Маце Аксентијевић грађен је сложенем техником. Као при љуштењу слојева црног лука. Слој по слој. Прво сазнање о њој је у уводном делу, где сазнајемо да је нечија муза, затим, она је нечији страх (Стојка Ђукавца), нечија љубавница, али још увек не знамо ништа конкретно о њој, сем сазнања из „Описа Маце Аксентијевић“, још увек није стварна. Понекад се може поредити са каквим механичким стројем у фабрици, који испуњава своју квоту (као таква је приказана у „Дневнику Маце Аксентијевић“).

Опсцене авантуре Маце Аксентијевић јесу повремене екстазе које се граниче са смрћу („Оргазам“), као и старомодни пасажи укалупљеног романтичарског погледа на свет у необичном контрасту са цинизмом саме приче: „Поезија је чудо, помислила је Маца Аксентијевић, и дирнута лепотом заплакала. Много су јој се свиделе песме Радета Пруста, и било јој је драго што се сетила да њима у част пусти коју сузу. У тим тренуцима се поносила испољеном емотивношћу, и игнорисала свој карактер који јој је говорио: не претеруј. Чинило јој се да сузама оверава потврду да има душу. Морам чешће вежбати да плачем, закључила је Маца Аксентијевић...“⁶

Да бисмо, на крају, отклонили последњи слој и открили њену рањивост!

Све то одаје посебан призив подругљивости, човечје беде и духовног сиромаштва. Она је изван конвенционалности, изван правила, изопштеник, у сталној побуни са светом. Јер, чак и рањивост Маце Аксентијевић је провокација.

У причи „Маца Аксентијевић и млади ђакон“, представљена је на дубоко људски начин: од велике еротске глади ка канибализму: „толико те желим да бих могао да те поједем“, често спомињана фраза у животу, али нимало безазлена. Јер када се пажљивије промисли о томе, као да се тиме жели допрети до саме суштине, бити. Проникнути до самог смисла жеље, као да њено путено задовољење није довољно.

Оно што читалац очекује од саме приче само је узгред поменуто, стављено у други план, као и код Матијевића у „Маца Аксентијевић и смрт“; дато је само у грубим цртама, то колико је Маца Аксентијевић одлучила да живи, и како би волела да живи, тј. да искористи живот што је више могуће, али није дат њен однос према самој смрти, њено размишљање, јер њу чуди помисао да ће и после ње постојати свет.

⁶ Владан Матијевић, Часови радости (Београд: Народна књига, 2006).

Прикази, читања, расветљења

Савремена еротска прича не може да се ослободи утицаја Фројдове психоанализе. Данас, иза еротског доживљаја, крије се посве нешто друго: покреће се мноштво питања о смислу, трагању за сопственим идентитетом, односима са светом споља и унутар бића, архетипским односима између полова, говори о рањивости и крхкости бића... Таква је и јунакиња Маца Аксентијевић.

Поетика Владана Матијевића има за циљ да просечног читаоца „прочисти“, ослободи предрасуда. Његов клон жене огољен је до саме људскости. Клон, јер упркос свему, пошто Матијевић није допрео до саме суштине женскости, већ оне замишљене, како и сам каже на крају књиге, у „Белешци нађеној међу папирима писца...“ (о чему је већ било речи на почетку овог приказа) – онакве жене какву мушкарац замишља, жене са ослобођеним либидом без икакве границе и предрасуде, али и површности, несвесности било чега другог осим сексуалне жеље и испуњења исте.

Поетика која рађа несаницу, делује као хладан туш, шокантно... Она је настојање да се ту и тамо иронијом, а понегде и сарказмом и хумором, опише велика авантура Маце Аксентијевић, тј. покушај да кроз женско искуство, женску свест и подсвест (али не и на женски начин!), проповеда о једном виду слободе. Код Матијевића, ликови су задовољни и са неколико „часова радости“, изнова тражећи још, у неутољивој жеђи за свеукупним буђењем чула.

Штефан Маус

Мадмоазел од 100.000 волти

Францускиња Изабел Жефроа, алијас Заз, одушевљава својом мешавином попа, шансоне и ципси цеза. Некадашња улична музичарка сада осваја топ-листе и у Немачкој.

„Какав је ово добар групњак!“

У берлинском хотелу „Естрел“ једна млада Францускиња стоји испред уља на платну величине једног квадратног метра, на коме се извијају испреплетана тела. Заз!

Ма дај, каква Француска, помислиће понеко. Цела земља је изједена корупцијом, подмићивањем и доушњиштвом: Саркози, краљ Сунце, клизи из једне афере у другу. Једном вређа новинаре називајући их педофилима, други пут им одузима рачунаре зато што би могли да садрже нови компромитујући материјал. Сваке недеље по један нови скандал за Сарка. И увек поред њега: Карла Бруни.

А колико смо само снова проћердали на бивши модел и њене одшапутане шансоне, само да би се она на крају бацила том скоројевићу око врата. О Француско, слатка Француско, да ли је све на теби само опсена? Касноримска декаденција је две хиљаде година након Версингеторикса* данас коначно освојила и галску. Стање ствари је као под Берлусконијем. Изгледа да је пало и последње гнездо отпора и велики јефтини сензационализам држи целу земљу без даха. Целу земљу? Да, али не и Заз!

Прво звучно „з“, па дуго „а“, па опет „з“. И ако јој неко персира, она одмах прелази на двоструко ти: „Дајте ми апартман у Рицу/ не желим га/ дајте ми Шанелов накит/ не желим га“, пева ова живахна персона, која се у стварном животу зове Изабел Жефроа. Сасвим је јасно: овог врапца из Париза Саркози није могао да ухвати. Изабел Жефроа се изјаснила – *liberté, liberté toujours*, што је у Француској прошле године постигло изненађујући успех. Њен динамични антидепресивни свинг „Je veux“ („Хоћу“) је постао хит лета 2010. у Француској.

Заз је отелотворење антисензационализма и једне окрепљујуће наивности. Стотине хиљада одушевљених Француза је досад купило њен први албум под називом „Zaz“ (у Немачкој је издавач „Sony Music“). Баш као и анонимни манифест „Предстојећа побуна“ и памфлет пун беса „Побуните се!“ деведесетрогодишњег француског члана Покрета отпора Стефана Хесела (објављен у издавачкој кући „Ullstein“), Заз даје израз незадовољству у једној држави потонулој у жабокречину. И док Саркози налаже да се Роми депортују назад у Румунију, Заз ин-

* Vercingetorix – галски поглавица из 1. века п. н. е, који је покушао да уједини сва галска племена како би одбранили своју независност у ратовима против Јулија Цезара.

Прикази, читања, расветљења

тегрише виртуозне циганске гитаре у традицији једног Ђанга Рајнхарта у своје цезичне шансоне, трубећи притом луцкасто у своју песницу.

Заз је спас за све оне којима је доста вештачких суперстарова створених кастингом и фељтон дебата о клонираном попу. Свако ко просто више не жели да филозофира о томе да ли Лејди Гага својом хаљином од шницли на један рафиниран начин деконструише цео поп циркус или је на неком трећем метанивоу ипак његова добровољна жртва, може сада једноставно да њише уморну главу уз Заз и њен свинг-грув-цез-ципси-поп, жонглирајући притом именима: Едит Пјаф на витаминском шоку? Били Холидеј на некој циганској свадби? Ела Фиццералд након поподнева проведеног на јужној трибини фудбалског стадиона? Дакле, напослету један глас који може да се пробије и кроз тунел неког метроа. Једини ефикасни програм који има Изабел Жефроа је сам њен живот. Бурно детињство и младост су оставили трагове и у њеном гласу, јер – Заз је била проблематично дете.

„Француски систем образовања ми није одговарао“, каже Изабел у интервјуу, врполећи се на хотелској софи. Смириће се тек кад је будемо замолили да за време фотографисања покуша ипак мало да импровизује. Онда Заз у купатилу седа на ивицу каде и обавија главу тоалет-папиром. И тако минутима, удубљена као неко дете које је најзад открило једну занимљиву игру: превијање главе.

„Хтела сам да школа развије моје способности“, каже, „а не да ми усађује неки програм који ме не занима“. Тако почиње да бежи из школе и то сваки пут изнова. Заз зато данас не говори француски који се говори у гимназијама, већ француски поправних домова, у којима је на крају завршила. У то време је очајна, не може да нађе себе. Притом је још као дете ипак одувек знала ко је у ствари. Негде сасвим дубоко у себи, постојано и сигурно. Где је све то било тада?

Заз потом почиње да скита по граду. Не ради ништа или ради гарантовано погрешне ствари. Једном себи пробада пупак шприцем пошто нема новац да оде у студио за пирсинг. Не мари ништа, јер за анестезију стомака могу да послуже и коцкице леда. Тако се ожиљак упалио. „Као што можеш да приметиш, била сам луда“, каже. После пупка, на ред долази језик, али овог пута ипак у једном правом студију за пирсинг. Језик се свеједно ипак упалио. „Одвратно“, каже данас са гађењем. „Све време сам чачкала ту рану. Бљак! Имала сам један нездрав однос према свом телу.“

Смрт једне блиске особе је била тачка преокрета. Из таквих криза човек не излази уз помоћ компликоване филозофије, већ уз помоћ једноставних одлука. Када је имала двадесет једну годину, Заз одлучује да буде срећна. *Voilà*. И то функционише још од тад. „Схватила сам да имам право да се осећам лоше. Да имам право да будем уморна. Да се блесавим. Ја сам увек

она иста, али сваки дан има неки други зачин.“ Начин на који Заз то каже не звучи као неки сладуњави его-трип, већ као пркосни и самосвесни реп једне младе жене која више нема воље да буде депресивна. Једноставне речи и једна заносна динамика, што је управо одлика и њене музике. Дуго времена Заз испробава дејство своје музике. Као дете измишља један фиктивни енглески језик и на том језику компоњује своје прве песме. Кад данас отпева неку од тих првих песама, то још увек звучи боље него већина онога што се чује на радију. На конзерваторијуму Заз потом студира клавир и виолину. Касније са једним баскијским плесним оркестром путује две године кроз села. Сећа се тога:

„То је било први пут у животу да сам носила хаљине са шљокицама. Изгледало ми је невероватно да ми неко плаћа да певам. На почетку сам падала у несвест од узбуђења. Сеоска славља су једна добра, али и сурова школа, јер се након неког времена мушкарци увек напију и почну да ти довикују: 'скидај гаћице, дрољо!' Тада сам научила како да управљам својим гласом и да не дајем одмах све од себе. И научила сам да живим у групи, и то у време кад нисам баш била претерано дружељубива.“

Заз сакупља музичко искуство десет година, где год може. У различитим бендовима учи како да пусти свој глас и да га поврати таман у тренутку кад почне да се претвара у грубо шкрипање. Тад и репује уз будаласти *fun-hip-hop*. Касније, кад је постала успешна, покушавају да јој од тога намакну омчу. Њој је то сасвим свеједно. Заз се не каје ни због чега, *non, je ne regrette rien*, јер и то је за њу само једно искуство више. Осим тога, сви ти репери су и прилично добри пајташи. Заз сакупља успут све жанрове: фламенко, салсу, етно музику, тешки рок и дез. Битно је само да је музика.

У Паризу се довија као улични музикант. То су добра времена. Понекад њен трио добија и четиристопедесет евра по сату. Зими басиста и гитариста морају да стављају топле облоге на прсте. Након тога почиње да наступа у париском кабареу „Les Trois Maillets“. То је један скучени подрум од природног камена, сцена је мала, а публика надохват руке. Ту пева од једанаест сати увече до пет ујутру, увек без микрофона. Међутим, после извесног времена стално исти шоу почиње да је замара. Кад год постоји опасност да се претвори у робота, она побегне, каже Заз, уз упозоравајући осмех. И тако поново почиње да пева на улици. Понекад је клише можда у ствари само друга реч за слободу.

Један функционер у култури открива тада двадесетшестогодишњу Заз у четврти Монмартр и шаље је у Сибир, где Заз пева шансоне Едит Пјаф. Године 2007. Заз се јавља на један оглас: „Тражи се певачица грубог, помало напуклог гласа“. Напукли глас, да, то би могло да јој одговара. Иза огласа стоји продуцент Кередин Золтани и Заз је управо оно што он тражи. Он је

Прикази, читања, расветљења

тај који компонује њен летњи хит „Хоћу“. Заз се потом 2009. из шале пријављује на једно такмичење за таленте, које расписује локални радио, у легендарној концертној хали Олимпија, у којој су некад наступали и Жак Брел и Едит Пјаф. То је прилика која се не пропушта. У то време Заз има двадесет девет година и већ десет година живи од музике. На том такмичењу побеђује, а о наставку приче говори статистика о продаји њеног албума.

Заз је недељама била у врху најпродаванијих албума у Француској. Французи је воле због њене природности, баш као што ми волимо нашу Лену национале. Недавно је једна анкета показала да су Французи најпесимистичнији народ на свету, још несрећнији од Авганистанаца или Сомалијаца. Једна таква ињекција оптимизма која има дејства у Француској не би онда ни нама Немцима, оптерећеним страхом, могла да шкоди.

(Преузето из немачког недељника *Stern*, бр. 9 од 24. 2. 2011)

Превела са немачког Јелена Радовановић

Траї, 100 x 80 см, акрил

Избор Бележнице

Драган Стојменовић, Народна библиотека Бор

Дејан Вукићевић: Завичајни фондови

(Београд : Службени гласник, Инђија : Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић“, 2011)

Уводни цитати осенчени луталаштвом, носталгијом, сетом, песимизмом... између осталог и жељом да се разуме „до дна и краја“, артикулишу границе завичаја очекиваном поетиком. Свакако би границе завичаја требало да остану у поетици „жеље“, која са обода шешира прави сенку на лицу завичајца, спремног да скине шешир и усмери пажњу ка централној, конкретної теми и проблему, а то је оно што је најближе, најпотребније, неизмерно дубоко и широко, а опет ту пред нама, свакодневно, уобичајено, неупадљиво. Боље би било да се овај увод у приказ студије *Завичајни фондови* др Дејана Вукићевића овде прекине и остави у поетској хладовини да подсећа на јединствене невидљиве стазе завичаја. Сада се морамо окренути библиотечарству и јавном интересу очувања културног наслеђа, без којих сигурно не бисмо били под истом сенком и ободом.

Докторска дисертација *Завичајни фондови* Дејана Вукићевића објављена је у издању Службеног гласника и Народне библиотеке „Др Ђорђе Натошевић“ из Инђије. Настала је изнутра, непосредним увидом, радом на терену, прикупљањем анкета, методичним и историјским приступом развоју идеје

проучавања завичаја и формирања завичајних фондова. У извесном смислу, логичном и природном жељом за упознавањем нас самих, која је формулисана и запамћена по запису са делфијског пророчишта – „спознај себе сама“. Ова максима транспонована је са индивидуално-психолошког на друштвени ниво и очекивања морају бити велика, у смислу активнијег односа према том „друштвеном сопству“ или, прецизније речено – јавном културном добру. Дакле, очекивања се не односе искључиво на сакупљање, таксидномију, обраду, каталогизацију, меморију, чување, коришћење, већ и на разумевање, критички однос и валоризацију. У том смислу је свест о сопственој вредности и потенцијалима (у критичком или афирмативном смислу) оно што ствара неопходну сугестивност сваког пророчишта. Тако је на првим страницама истакнут однос уметности и уметника, завичајних стваралаца који су на јединствен начин описали и рефлектовали ту релацију према свом завичају. Ту су, наравно, и сви остали друштвено-историјски услови, природне и културне разлике по којима се врши идентификација завичаја. Таква особеност и непоновљивост издвајају се и као специфична

разлика у односу на друге библиотеке и завичајне фондове. *Теоријске и практичне аспекте завичајне делатности*, које су обрађене у овој студији, а које се односе на појам завичаја, добијају адекватан проблемски ниво разматрања, који је био неопходан у српском библиотекарству. Јасно је разлучен формално-правни однос законодаваца од односа библиотекара према културном наслеђу у свакодневном послу и у том смислу је приказан јаз и потреба за прецизнијим усклађивањем међусобних обавеза и права. Историографски и аналитички приступајући теми, студија детаљно описује основе развоја завичајних фондова и стручна залагања колегиница и колега на успостављању „Стандарда...“, „Методских упутстава...“, „Смерница...“ за формирање и развијање завичајних фондова, уједно и формално правне регулативе о завичајним фондовима, које су искрсавале и нестајале из закона о библиотекарству, библиотечној делатности, и сл. У том смислу, ова докторска дисертација добија посебну вредност пре свега због компетенције аутора, дугогодишњег теренског рада и познавања ситуације у завичајним фондовима свих јавних библиотека Србије што је и поткрепљено прилозима и табелом рада завичајних фондова у Србији. Студија се развија на основама научно релевантне литературе, али су са правом истакнути: *Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским и народним библиотекама* проф.

др Десанке Стаматовић из 1982. и зборник *Стање и перспективе развоја завичајних фондова*, 2004., кључни радови који су пре тога били незаобилазни у стручној библиотечној делатности вођења завичајних фондова, поред непосредних контаката, консултација са колегиницама, колегама и праћењем излагања на стручним скуповима. Принципи сакупљања грађе су обрађени у свим могућим опцијама и са нијансама које олакшавају разумевање појма завичајни стваралац и његово разликовање од нпр. појма завичајни аутор. Приликом одређивања степена значаја појединих завичајних стваралаца назначена је тежња ка објективном приступу библиотекара, без цензуре и локалних предрасуда, без идеолошких и политичких ставова према ствараоцу и без обзира на идеолошке и политичке ставове самог претпостављено значајног завичајног ствараоца. Тако се, на пример, у овој студији може прочитати занимљиво сведочанство о постојању „интерних каталога“ седамдесетих година двадесетог века у појединим библиотекама, који су били „селективно доступни јавности“, „реакционарног карактера“... Разноврсност примера који се тичу принципа сакупљања грађе, врсте грађе, завичајних збирки, у комбинацији са детаљном дескрипцијом проблема, компарацијама, савременим формулацијама и тенденцијама у библиотекарству, свакако доприносе бољем разумевању проблематике са којом се библиотекари свакодневно срећу и која ће, прет-

постављам, увек бити актуелна у другачијим контекстима.

Делатности у завичајном фонду су детаљно описане и аналитички обрађене у истоименом поглављу и израстају из досадашње теорије, методологије и библиотечке праксе. Набавка, инвентарисање, каталожка обрада и класификација, смештај, чување и заштита основне су делатности које се морају пратити и регулисати ревизијама и статистиком корисника и позајмица. Фондови, као такви, утемељени на традицији и извесној будућности у оквиру савременог библиотекарства, отварају се ка савременим приступима односу са јавношћу, активнијим начинима популаризације грађе и сарадњом са релевантним институцијама и удружењима. *Завичајни фонд у комуникацији са друштвом*, анализом и интерпретацијом Дејана Вукићевића, добија кључну улогу у чувању локалне културне баштине и као један од основних задатака има и доступност збирки за кориснике. Активан и динамичан однос ка којем се тежи, који делом и постоји у завичајним фондovima, за разлику од музеја и архива, заснован је на могућности пријема више корисника, на доступност грађе, која се чува у више примерака, на организацији рада у библиотекама која омогућава претраживање каталога и коришћење библиографија. Библиотеке су умерено и уравнотежено једнако окре-

нуте очувању и обогаћивању својих фондова колико и корисницима и могућностима коришћења грађе, научно-истраживачком раду колико и едукативним активностима. Ова савршена равнотежа је постигнута управо отвореношћу библиотекарства – као научне дисциплине и јавне друштвене делатности – према новим медијима, комуникацији, информационим технологијама и дигитализацији, које омогућавају активнији однос према грађи, универзалну доступност информацијама, заштиту грађе, презентацију грађе и, условно, непосредан однос са корисницима.

Тема и проблематика којом се бави Дејан Вукићевић јесте неупадљива, свакодневна; неочекивано потцењен потенцијал библиотекарства (у формално правном смислу), али може се рећи и нас самих, наших свакодневних природних и културних сенки под којима живимо... Практично је немогуће сажети једну докторску дисертацију у приказ. Практичност је ипак сврха приказа објављених књига. Надам се да ће вам, у том смислу, бити од користи овај приказ као недоречена и скицирана контура ове важне књиге и проблематике којом се аутор бави, која нас усмерава на нас саме, јер без таквог усмерења не отвара се ниједан други пут. Јасно је, у том случају се не отвара пут ни према нама самим. Надам се да ће овај приказ неке ипак бити усмерење према овој књизи.

Ана Јанковић, Народна библиотека Бор

Реквијем за једну младост

(Павле Шосбергер: *Зборник чланака, Нови Сад, П. Шосбергер, 2009*)

Павле Шосбергер је потомак једне од најстаријих новосадских породица. У току Другог светског рата читава његова породица настрадала је у Новосадској рацији, када су мађарски фашисти, у јануару 1942. године у Новом Саду и Бачкој убили, а потом бацили у Дунав око 4.000 људи – Срба, Јевреја и Рома.

Ратне године провео је као заточеник радних логора у Баји и Бору, одакле имамо његово више него драгоцено сведочење. То је утолико важније уколико се зна да је Павле Шосбергер данас вероватно једини живи сведок погрома у борским радним логорима са овог подручја.

Читав свој живот посветио је истраживању прошлости Јевреја на нашим просторима и објавио је више самосталних публикација и сепарата, чланака у домаћој и иностраној штампи, везаних за историју културе Јевреја, посебно у Војводини и Новом Саду.

У књизи *Зборник чланака* сакупљени су многобројни чланци из различитих часописа, а неки се појављују и први пут. Зборник има изузетан историјски значај и представља читав историјат Јевреја у Новом Саду од 17. века до наших дана, са посебном пажњом посвећеном страдању Јевреја у Другом свет-

ском рату и њиховом учешћу у НОР-у. У књизи помиње велики број Јевреја, многе индивидуалне судбине током њихове тешке историје, те износи податке о њиховим прецима и породицама.

Зборник има неколико тематски одвојених поглавља: „Нови Сад“ је најобимније и садржи 46 прилога, од којих је највећи број објављен у новосадском „Дневнику“, о досељавању Јевреја у Нови Сад, о проблемима насталим услед дискриминације и неповерења према онима који су другачији, о стварању Јеврејске заједнице (чији је дугогодишњи председник био управо Павле Шосбергер), о новосадским синагогама и јеврејским обичајима.

Друго поглавље зборника заокружује тему Холокауста, од почетка систематског прогањања Јевреја и означавања јеврејских радњи шестокраком звездом, паљењем књига и забранама да путују и учествују у јавном животу, преко Хирибершког закона који је потпуно обесправио Јевреје, до хапшења, депортација у радне и концентрационе логоре и коначно – ликвидација. Поменуо је многа стратишта на тлу Европе и бивше Југославије, а детаљно је описао стравичан догађај у којем је настрада читава његова породица

– Рацију у Новом Саду, 21–23. јануара 1942. године, наводећи многа имена жртава, али и имена крвника, међу којима је и име недавно оптуженог Шандора Кепира, а који је, док је *Бележница* била у припреми – проглашен за невино оптуженог (!). Најстрашније је било у петак, 23. јануара 1942. године: „лупа, вика и звоњава су узнемирили већи део Ново-сађана. У зграде и станове су упали војници и жандари с перјаним капама, полицајци и неки цивили, тражећи документе и оружје, али и новац и друге вредности. Одмах су све укућане, старе, младе, децу и болесне, истеривали на улицу. За Србе и Јевреје ни најваљанији докуменат није био доста добар, па чак ни ратна одликовања из Првог светског рата. Само је од вођа патрола и њихових саветодаваца зависило да ли ће се цела породица, укључујући и малу децу, наћи на улици на мразу од -25 до -30 степени Целзијуса. Одатле су их патроле одводиле до првог сабирног места. Многи нису стигли до њих, јер су их успут војници побили. Убијали су их пред кућом, у стану, где год су стигли. Неки су ипак стигли до сабирног места, где су поделили судбину са својим суграђанима, суседима и пријатељима.“¹

У трећем поглављу „Антисемитизам“, обухвативши период од античких времена до данас, у неколико чланака говори о облицима расне, националне и верске нетрпељивости према Јеврејима. У поглављу „Јеврејска штампа“ побрзојао је не само сва јеврејска штампа-

на гласила у Војводини до 1941. године, већ и новосадске и суботичке Јевреје – издаваче, власнике, новинаре и штампаре. У кратком поглављу „Новине“ – на две стране су штампани пресклипинзи неких Шосбергерових чланака, а у „Биографијама“ је укратко описао животне путеве чланова породице Шосбергер од доласка у Нови Сад до данас, али и других познатих Јевреја из Новог Сада.

Оно што је значајно за историју борског краја, описао је у поглављу „Борски рудник“, у обимном тексту „Судбина Јевреја у логорима Борског рудника 1943–1944“. Доста тога већ је речено у тексту под називом „Живот је једино што имам, а ни он не припада мени“ Драгице Радетић, такође у овом броју *Бележнице*. Ипак занимљиво је истаћи још неке појединости значајне за проучавање нашег краја из периода Другог светског рата и постојања радних логора у Борским рудницама. Причу о свом боравку у Бору започео је погледом Тисом од Сегедина, па Дунавом поред Београда, Смедерева и Голупца, кроз пре-красне пределе Казана до Прахова, потом возом до Зајечара, а затим возом узаног колосека до Бора. „Ту нас је заплуснула специфична атмосфера: све је мирисало на сумпор. Били су то дим и магла који су нас давили.“² Ово поглавље илустровано је фотографијама из периода када је Павле Шосбергер био логораш у Бору, фотографијама градилишта, а потом и фотографијама Павла Шосбергера, партизанског официра, након што је Бор ос-

¹ Pavle Šosberger, „Hladni dani u Novom Sadu januara 1942.“, u Zbornik članaka (Novi Sad: P. Šosberger, 2009), 168.

² Pavle Šosberger, „Sudbina Jevreja u logorima Borskog rudnika 1943–1944“, u Zbornik članaka (Novi Sad: P. Šosberger, 2009), 322.

лобођен од немачке окупације, а Шосбергер се прикључио партизанима. Фотографије је израдио локални фотограф и након рата послао их Павлу Шосбергеру. У Борском руднику провео је непрекидно од 12. јула 1943. године до ослобођења, 3. октобра 1944. године. На крају овог поглавља дописао је мали „календар догађаја из последњих дана у Бору и марша смрти при повлачењу“. Посведочио је да су се прве борбе за ослобођење Бора водиле и први пуцњи топова чули 27. августа 1944. године, да би већ наредног дана били обустављени сви радови у околним логорима, а логораши повучени у логор „Берлин“. Истог дана, 17. септембра 1944. године, заповедник мађарске војне команде у Борском логору, злогласни потпуковник Марањи, антисемита и фашиста, побегао је авионом из Бора, а започело је и премештање борских логораша – Јевреја у Мађарску, што ће се завршити страдањем многих у тзв. Маршу смрти.

Павле Шосбергер је рођен 1920. године у Будимпешти, али је читав живот (изузев рат-

них година) провео у Новом Саду. Завршио је класичну гимназију, а потом је као најмлађи у класи дипломирао 1938. године на Политехничком факултету – Грађевински одсек. Ратне године провео је махом у Борским рудницама, у радном логору „Берлин“, о чему је опсежно писао. Говори српски, мађарски, немачки, енглески и француски језик. Након рата активно је учествовао у раду Јеврејске општине у Новом Саду, а бавио се и проучавањем историје Јевреја Новог Сада и Војводине, што је резултирало књигама и бројним чланцима у штампи у земљи и иностранству. Добитник је значајног признања – Златне меноре „Јад Вашема“ (1990, Јерусалим) и других признања и одликовања за свој рад на пољу јудаистике и хебраистике. Добитник је и знамените Награде „Др Шандор Шајбер“, коју у Будимпешти додељује мађарска влада у сарадњи са Савезом јеврејских општина Мађарске и Повеље Града Новог Сада – „за вишедеценијски самопрегоран рад на очувању Јеврејске заједнице у Новом Саду и ангажовање да трауме прошлости забележи, како не би биле заборављене.“

Ана Јанковић, Народна библиотека Бор

„Моје је дете српска индустрија.“ (Ђорђе Вајферт)

(Саша Илић, Соња Јерковић, Владимир Булајић: *Ђорђе Вајферт: визионар и иреџалац*, Београд, Народна банка Србије, 2010)

Обележавајући 160. годину од рођења Ђорђа Вајферта, Народна банка Србије је објавила двојезичну, српско-енглеску монографију *Ђорђе Вајферт, визионар и иреџалац*, у намери да се још једном осврне на живот и рад овог човека изузетне животне енергије и предузимљивог духа, а пре свега на вредности које је Ђорђе Вајферт неговао и оставио као наслеђе – марљивост, одговорност, доброчинство и човекољубље.

Ђорђе Вајферт, рођен 15. јуна 1850. године у Панчеву, у породици немачког порекла, у српском народу је пре свега упамћен као индустријалац и банкар, а мање као велики хуманиста, добротвор, задужбинар, страсни колекционар и једна пре свега свестрана личност, што је уистину био.

Прича о Ђорђу Вајферту почиње од досељавања његових предака на обале средњег Дунава, низводно од Београда, у првој половини 18. века, након Пожаревачког мира 1718. године и стварања Војне границе, области која је раздвајала Хабзбуршку монархију од Турске. Предузимљиви и вредни, Вајфертови су брзо напредовали, цењени и међу Србима и међу Немцима и остали упамћени као значајни привредници, виноградари, за-

натлије и трговци. Деда Ђорђа Вајферта, Георг, дошао је 1825. године из Вршца у Панчево и убрзо преузео тастову пивару. Његов најстарији син Игњат (Ђорђев отац) изучио је пиварски занат и захваљујући свом знању и предузимљивом духу, осавременио је и унапредио пивару, тако да је она постала основ на којем ће се касније темељити финансијска моћ породице Вајферт.

Пошто је успешно дипломирао на Пољопривредној академији (пиварски одсек) у Баварској, Ђорђе Вајферт се у потпуности посветио породичном послу, добио српско држављанство и временом постао власник највеће пиваре у Србији, али и на просторима Краљевине СХС – било је то акционарско друштво „Српска парна пивара“.

Оно по чему ће Ђорђе Вајферт остати упамћен су ипак рударски подухвати, за које је требало много више храбрости и истрајности. О томе је реч у поглављу „Пијук и руксак пун камења: отац савременог српског рударства“. Вајферт је много свог новца уложио у обимне истраживачке подухвате у рудницима угља и злата. Успеси и неуспеси су се смењивали, а упорност му се исплатила 1903. године, када је у Бору откривено бо-

гато бакарно рудиште, једно од најбогатијих у Европи. Крајем маја 1904. године Вајферт је са Французима закључио споразум о оснивању Француског друштва Борских рудника – Концесија Свети Ђорђе. Први директор рудника постао је његов верни сарадник Фрања Шистек. Коначно, Вајферт је осим задовољства због успеха у истраживању, добио и финансијску сатисфакцију, а у годинама које су уследиле, борски крај доживео је невероватан привредни и економски развој.

Ништа мање успешна није била ни његова делатност у српском финансијском сектору. Ђорђе Вајферт је учествовао у оснивању прве народне банке у Србији са домаћим капиталом. Почетком 1883. године, Народна скупштина је потврдила предлог Закона о Народној банци Краљевине Србије, а годину дана касније, изабран је први Управни одбор, а убрзо потом први гувернер (Алекса Спасић) и вицегувернер (Ђорђе Вајферт). Од тада, па све до смрти, трајао је Вајфертов рад у Народној банци. Дужност вицегувернера обављао је све до 1890. године, када је указом краља Александра Обреновића постављен за гувернера Привилеговане народ-

не банке Краљевине Србије (данас Народна банка Србије), што је био до пензионисања, 1926. године, а потом је именован за доживотног почасног гувернера Народне банке.

Оно што је мање познато о животу Ђорђа Вајферта, описано је у поглављу „Издашна рука колекционара и задужбинара“. Био је један од оснивача и главних финансијера добротворних друштава „Друштво Светог Саве“ и „Краљ Дечански“, и ктитор православне цркве у Бору, посвећене Св. Ђорђу, а потом и цркве посвећене Успењу Св. Ане у Глоговици. Католичку цркву Св. Ане подигао је 1923. године у родном Панчеву. Школи у Метовници, селу у околини Бора, поклонио је 1910. године велико звоно. Новчано је помагао и рад бројних женских удружења, бринуо о српским ратним инвалидима и ратној сирочади.

Као страствени колекционар, био је власник импозантне нумизматичке збирке (преко 14.000 примерака старог новца), коју је 1923. године поклонио Београдском универзитету. Збирка се данас чува у оригиналној каси у Народном музеју у Београду.

Фрида 1, 60 x 70 см, акрил

Ствари које су прошле

Радиша Драгићевић, Бор

Грета Минх, мајка без порода

У исто време кад и Борски рудник бакра, и на исти начин, случајем – рудар Паун Междинових је, упркос наредби Фрање Шистека да се радови обуставе јер је Ђорђе Вајферт остао без пара, ипак испалио последњу мину и открио бакар, исто тако случајем је у једној параћинској кафани 1901. власник штофаре Самуил Минх на Св. Тому чуо причу од Раденковића са Ртња, који се жалио да му – кад заложу ватру на ливади – гори и земља. Када је видео садржај сељачке исткане торбе коју му је, потом, Раденковић донео напуњену том „горућом“ земљом, Самуилу је било јасно да је реч о веома квалитетном каменом угљу. Наравно, Раденковић је рекао да он „нема времена за то јер мора да ради земљу“, али је ливаду дао у закуп – и 1903, кад и Борски рудник бакра, отворен је и рудник угља. Самуил је саградио постројења и зграде, те парну електричну централу, али и станове за рударе који су пристизали са свих страна, у великом броју. За потребе транспорта изграђена је и пруга, 1912. године, данас позната траса Параћин–Зајечар.

Самуил, пореклом Јеврејин из Моравске, живео је у Србији још од 1870, када је у Параћину отворио најмодернију штофару на Балкану, чувену по чоји, камгарну и гајтанима; у Србији су му одрасла и деца: кћери Ида, Регина, Грета и Августа, и синови – Јулијус (1873–1931), Адолф (1880–1941) и Александар (1893–1977). По његовом повлачењу, деца су основала а. д. „Браћа Минх“, а вођство је преузео најстарији Јулијус. Самуил је умро 1919. године у бечком санаторијуму, где је био на лечењу.

Иначе, породица Минх је у време пада Србије, 1915–1918, морала да бежи из земље, а за то време су рудник експлоатисали Немци и у повлачењу га порушили и поплавили, тако да су Минхови морали да га у потпуности обнове.

Јулијус, најстарији син је Грети, имењакињу једне од својих сестара, Јеврејку аустријског порекла, упознао у Словенији за време лечења од туберкулозе – она је била болничарка – и од тада се нису раздвајали. Грета се убрзо уклопила у породичне послове и чак у многим стварима преузела примат. Задивљујуће за оно време, за сваког радника оформила је социјалну карту. Водила је, попут брижне мајке, бригу о свакој радничкој породици у тој мери да је знала рођендан сваког детета и даривала га; свако дете, од одојчета до 14 година, примало је божићни поклон у одећи и храни, а кад би Грета чула да је неки рудар „попио“ плату, носила би

породици помоћ. Појединачна брига за децу огледала се у чињеници да је у сусретима са децом углавном шапатом говорила „Да видим да ли си сада опрао врат“ или „Ако пијеш ракије, неће за тебе бити поклона“. Сведоци оног времена говорили су како је трешње из своје баште својеручно брала и носила рударској деци. Приче о њеној хуманости и пожртвовању говоре о томе како је носила канте са млеком у параћинску болницу.

Упркос свему, Грета није имала свој пород и то је била њена велика и непроболна рана. Зато је целу рударску колонију третирали као своју велику породицу, а децу рудара као сопствену. „Ја немам деце“, говорила је, „зашто се не бих бринула за гуђу, зашто да не осете радости које им лако могу учинити. А разуме се да се мој муж са тим слаже“. Под њеним надзором отворена је основна (1922), а потом и средња школа, биоскоп, па Соколски дом (1936), фудбалско игралиште; наравно, опремљена је и модерна амбуланта која је бринула о здрављу рудара и њихових породица. Иако су већину ученика чинила деца радника других нација и вере (нарочито стручних кадрова који су довођени из иностранства), настава се одвијала на српском језику и по програму, поштовани су православни верски обреди, а школа је славила Светог Саву као школску славу. Поред школе у насељу Ртањ, изградили су и школе у два суседна села – Милову и Рујишту – одакле је био највећи број њихових радника. Најбољи ученици су стипендирани за даље школовање, а добре шегрте су упућивали на усавршавања код врхних мајстора по Србији о свом трошку. Можда из данашње перспективе и односа изгледа невероватно да су у столарској радионици рудника израђивали бесплатан намештај за усељавање породица нових рудара!

Грета је осмислила и учинила своје боравиште бајковитим: Минхови су живели у вили окруженој парком у којем је било око 150 врста украсног растиња донетог са путовања, међу којима је било и егзотичног, а ту је била и стаклена башта, прелепи ружичњак, купола, фонтана и чесма. Њена потреба за лепотом огледа се и у чињеници да је уредила да се дуж пруге у насељу засади преко 3.000 ружа, а баштован који се о њима и бринуо, Родољуб Видојевић, у Гретину част, успео је да калем и црну ружу.

И живот рудара у новим становима који су се пружали под вилом Минхових је био на високом нивоу за рударска насеља, а рудари свих нација живели су као једна породица.

Почетком тридесетих година прошлог века у свету је ескалирала економска криза, чији су се рефлекси осетили и у нашој земљи и донели непремостиве тешкоће. Истовремено, завладала је и велика суша. У намери да несебично помогне сељацима из Црног Тимока, Јулијус је дао реч да ће извести угаљ и купити и поклонити сеоским домаћинима кукуруз за стоку, како би је прехранили. Но, уместо очекиване

Ствари које су прошле _____

лађе из Мађарске (пуне кукуруза купљеног у Бечу), Јулијус је у Београду примио лажни телеграм о њеном потонућу. Скрхан овом вешћу, Јулијус се обесио у Београду 1931, оставивши рудник на управу Грети и браћи.

Наравно, вест о његовој смрти је примљена болно, не само у породици, већ у целом крају: у спомен на њега, на највишем врху Ртња, Шиљку, на 1651m надморске висине, започета је изградња камене капеле. Стотине рудара и сељака су ручно и на магарцима износили клесани камен и грађу уз врлет. Капела је освећена 1932, а Грета је знала да из свог парка сатима у предвечерје гледа одсјаје сунца на њеним зидовима упртим у само небо, док је унутар капеле горела вечна светлост кандила.

А онда је дошао нови рат и погром. Рудником је, по доласку Немаца, завладао његов тадашњи директор Јулијус Холик, тајни агент Гестапоа. Грета се сакрила у село Илино под Ртњем, код породице Раденковић (власника „ливаде која гори“, са почетка текста), а Холик је, у нади да ће присвојити рудник, пријавио Немцима Алфреда Хермана, Јулијусовог сестрића који је уз Грету био један од најагилнијих чланова породице у организовању живота насеља – и они су га као Јеврејина стрељали у Зајечару. Готово истовремено, у Београду, млађи Јулијусов брат Адолф, видећи да Гестапо прилази његовом стану, узима смртоносну пилулу. Рат је преживео једино најмлађи Александар, кријући свој идентитет и порекло у Београду.

Но, рудник није дуго радио под Немцима. У ноћи 20. августа, група партизана на челу са Добривојем Радосављевићем Бобијем, уз помоћ рудара Алојза Хиршеља и Милутина Ружића, напала је и онеспособила рудник.

По окончању рата, нова комунистичка власт је Минховима одузела рудник. Грета Минх је последње године живота провела у сеоском дворишту Раденковића у Илину, у соби направљеној под кошем за кукуруз: вода је чекала на бунару, а пољски тоалет у углу дворишта. У том је амбијенту умрла 1947. године. Горе, на Ртњу, дана када је међу рударе под новом управом (а многи су били из њеног времена) стигла жалосна вест о њеној смрти, тадашњи директор рудника, Франц Мачек, запретио је отказом сваком рудару за кога чује да је отишао на Гретину сахрану. Гретине остатке је њен млађи девер пренео и сахранио у породичном гробу Минхових; Александар је умро 1977. у Београду.

У народу, склоном причама, колају предања о металној кутији пуној новца сакривеној у шупљем дрвету (чак и од породице Раденковић која се, наводно, томе надала), у кутији коју су по Гретиној смрти открили и у Израел однели њени рођаци, о чему им је, пре смрти, наводно, дојавила писмом.

У намери да се докопају блага, вандали су минирали и рушили капелу у више наврата, од 1969. до 1990. године.

На несрећу, сахрањен је и рудник, 1967: држава је проценила да је „због јефтине нафте производња угља нерентабилна и непотребна“. Некадашње насеље, које је бројило 2.000 душа, расељено је и опустело. Тек касније, много касније, ту су дошли ретки нови станари. И избеглице. У одмаралишту, свакога лета, оживе дечији весели гласови у време тзв „пољске наставе“, и можда протрче ураслим стазама и парком, док њихови родитељи остају зачуђени пред траговима некадашњег живота – траговима, о којима, бар за сада, нема записа.

На врху Ртња, на Шиљку, попут крњег зуба, боде облаке рушевина некада дичне капеле.

И није само ова прича оваква, није једина. И није ово само прича о њима.

Ово је прича и о нама.

Her Morning Elegance, 50 x 60 cm, akrilik

Летопис библиотеке

Летопис библиотеке

2010.

1. септембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке: „8. септембар, међународни Дан писмености“; оснивачка скупштина Удружења сатиричара Бор;

9. септембар: Изложба „Година књиге и језика“;

15. септембар: Изложба „120 година од рођења Агате Кристи“;

17. септембар: Жаркина креативна радионица (Дечје одељење НБ Бор);

28. септембар: Представљање књиге *Пола века информационог техника у басену Бор*;

4–8. октобар: Програми у оквиру Дечје недеље: радионице „У здравом телу, здрав дух“ (модератор Соња Киш), „Алиса у земљи књига“ (модератор Виолета Стојменовић, библиотека НБ Бор); трибина „Емоционални развој адолесцената“ (модератор проф. Јелена Тричковић); радионица „Репродуктивно здравље младих“ (модератор Драгана Недељковић, психолог);

7. октобар: Позоришна представа „Мисли зелено“, гости: чланови Дечјег одељења Народне библиотеке „Детко Петров“ из Димитровграда и Елизабета Георгиев, библиотекар;

12. и 21. октобар: Интерактивна радионица „Алиса у земљи књига“ (модератор Виолета Стојменовић, библиотекар НБ Бор);

14. октобар: Књижевно-уметнички програм поводом манифестације „Златна свадба“;

21. октобар: Стручни семинар за библиотекаре Борског и Зајечарског округа „Значај завичајних збирки у општинским библиотекама“, предавачи: др Дејан Вукићевић (Народна библиотека Србије) и Емилија Димовска (библиотекар саветник, НБ „Стефан Првовенчани“, Краљево);

28. октобар: Вече сатиричара;

29. октобар: Жаркина креативна радионица (Дечје одељење НБ Бор);

3. новембар: Циклус „Листања“: „Откривање Медитерана“ (књиге и часописе листа Горан Миленковић, виши библиотекар, НБ Бор);

10. и 17. новембар: Филмски програм Дечјег одељења;

19. новембар: Жаркина креативна радионица;

18. новембар: Трибина „Представљање могућности НВО у оквиру мисије ОЕБС-а“ гостовао је Родољуб Шабић, повереник за информације од јавног значаја;

22. новембар: Књижевно-музички програм за децу: „Бранко Празић – борској деци“; књижевно-музички програм Бранка Празића: „Поезија Душка Трифуновића“;

23. новембар: предавање „Град Бор и култура – перспективе, форме, механизми, идеали“ у оквиру циклуса „Идиом“; предавач Дарко Михајловић, општински већник за културу;

2. децембар: Семинар за школске библиотекаре Борског и Зајечарског округа

га „Књижни фондови у школским библиотекама“, предавачи: др Добрила Бегенишић (Народна библиотека Србије) и Весна Петровић (библиотекар саветник из НБ „Глигорије Возаровић“, Сремска Митровица);

3. децембар: Представљање књиге афоризама *Сијино дробљење* Јована Г. Стојадиновића;

9. децембар: Отварање изложбе Јелене Милетић, историчарке уметности, „(НЕ)видљиви дијалог“;

14. децембар: Едукативни програм упознавања са истакнутим завичајним ствараоцима *Превод са борској* – гост проф. др Зоран Пауновић, преводилац и професор на Филолошком факултету у Београду;

15. децембар: Едукативни програм упознавања са истакнутим завичајним ствараоцима *Превод са борској* – гост Владислав Бајац, књижевник и власник издавачке куће „Геополитика“ из Београда;

16. децембар: Предавање „Јога и здравље“; предавачи: инструкторка јоге Јелена Жикић, др Елизабета Рашић, пулмолог, др Драган Антић, ортопед, и Ружица Тодоровић, логопед у Здравственом центру Бор;

23. и 24. децембар: Новогодишња креативна радионица са ученицима ОШ „Душан Радовић“ (модератори – библиотекар Дечјег одељења НБ Бор);

27. децембар: Изложба књига и текстова из фонда библиотеке „Нова година и Божић“;

28. децембар: Дечји програм „Покажи шта знаш“ (модератори – библиотекар Дечјег одељења НБ Бор);

2011.

5. јануар: Представљање 22. броја *Бележнице, часописа за библиотечарство, књижевности и културу* Народне библиотеке Бор; о часопису говорили: Ана Јанковић, главни и одговорни уредник и чланови редакције;

20. јануар: Изложба књига и текстова из фонда библиотеке „Свети Сава“;

27. јануар: Свечана Светосавска академија поводом Дана Народне библиотеке Бор, у Музеју рударства и металургије, Сретен Угричић, управник Народне библиотеке Србије, отворио изложбу „Скривено благо библиотека Србије“;

28. јануар: Жаркина креативна радионица;

8. фебруар: Изложба књига и текстова из фонда библиотеке „14. фебруар, Дан заљубљених“;

11. фебруар: Жаркина креативна радионица;

16. фебруар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке „Недеља пријатељства“;

21. фебруар: Радионица за адолесценте „Који је твој матерњи језик?“, модератор: Виолета Стојменовић, библиотекар НБ Бор;

22. фебруар: Радионица за нижи и виши основношколски узраст „Волим себе, волим тебе“, модератор Јасмина Момчиловић, педагог;

23. фебруар: Интерактивна радионица и цртаоница на тему „Церонимо Стилтон“, модератори библиотекари Дечјег одељења НБ Бор;

24. фебруар: Филмски програм (анимирани филмови) „Церонимо Стилтон“;

25. фебруар: Жаркина креативна радионица;

1. март: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке поводом 8. марта, Дана жена; предавање „Књижевност на струју: како функционису интернет књижевни портали и блог-часописи“ у оквиру циклуса „Идиом“; предавач Бранислав Бане Димитријевић, уредник блог-часописа *Кишобран*;

7. март: Трибина за родитеље „Мама и тата полазе у школу“, модератор Јасмина Момчиловић, педагог;

9. март: Музичко-поетски програм „У сусрет пролећу“;

11. март: Стручни састанак школских библиотекара борских основних и средњих школа; тема: „Школски библиотекар – спона за сарадњу између школе и јавне библиотеке“;

14–18. март: „Дани италијанске културе“, програм водила Виолета Стојменовић, библиотекар НБ Бор; програм на Дечјем одељењу: ћаскаоница „Упознајмо Италију“, цртаоница и филмски програм;

19. март: Изложба публикација из фондова НБ Бор поводом Светског дана вода;

21. март: Књижевно вече поводом Светског дана поезије (организатор: Дечје одељење НБ Бор);

22. март: Представљање издавачке делатности Народне библиотеке „Вук Караџић“ из Крагујевца; гости: Нинослава Милановић (директор библиотеке) и Мирко Демић (библиотекар).

4. април: Конференција за штампу поводом доделе Награде „Књига године борског аутора“ за 2010. годину;

5. април: Дечји програм: интерактивна радионица за предшколце и ученике нижих разреда „Физичка култура и здравље“ (модератори Биљана и Александар Динић, наставници физичког васпитања);

6. април: Предавање „Јавне библиотеке и невладине организације“ у оквиру циклуса „Идиом“; предавач Милорад Грбовић, библиотекар Народне библиотеке „Доситеј Новаковић“, Неготин;

7. април: Презентација поводом Светског дана здравља и Светског дана физичког кретања за здравље; изложба публикација из фондова библиотеке;

12. април: Радионица „Како се пише кратка прича“ у оквиру пројекта „Припитомљавање књижевности“, гост проф. др Михајло Пантић са Филолошког факултета у Београду;

14. април: Представљање књиге *Жункели и Гийњери* Драгог Тасића и додела Награде „Књига године борског аутора“ за 2010. годину;

20. април: Ускршња радионица Дечјег одељења;

5. мај: Отварање изложбе фотографија и фотографских негатива из колекције Љубомира Маркова „Прошлост од стакла – Бор у фотодокументацији Француског друштва Борских рудника 1907–1945. године“; изложбу реализовало Завичајно одељење НБ Бор у оквиру пројекта „Дигитализације некњижне грађе“;

10. мај: У оквиру размене библиотечких програма, представљање књижевних стваралаца из Прокупља; гости су били песници Миливоје Крстић, Драган Борисављевић, Милена Николић; програм је водио Драган Огњановић, руководилац Завичајног одељења Народне библиотеке „Раде Драинац“ из Прокупља;

18. мај: Премијера филма Мирослава Јовановића „Драмски студио у Бору 1965–2005“; и трибина „Аматеризам у Бору – између иницијативе појединаца и подршке институција“;

19. мај: Дечја радионица „Књижевна интелектуална гимнастика за децу свих узраста“; програм је водио књижевник Урош Петровић;

25. мај: Представљање романа Весне Аруновић „Хиљаду разлога ниједан прави“; о роману говориле Весна Аруновић и Весна Тешовић;

27. мај: Трибина „Трајни час уметности“; учествовали Бранка Ђурчић, Зоран Пантелић и „Орфеус Скутелис“ из Новог сада – иницијатори пројекта и Небојша Миликић

из Културног центра „Rex“; трибину водио Драган Стојменовић, библиотекар НБ Бор;
2–13. јун: Дани књиге у Народној библиотеци Бор;

2. јун: Представљање романа Есада Пеке Лаличића *Бели лавиринт*; о роману су говорили књижевници Милан Миливојевић, Живко Аврамовић и аутор;

6–30. јун: Продајна изложба књига издавачке куће „Креативни центар“ из Београда;

6. јун: Књижевни матине за децу: ауторка Виолета Бабић представила своју *Књију за сваку девојчицу* и *Књију за сваког дечака*;

6. јун: Предавање „Функција изнад судбине: кратка историја Награде Књига године“ у оквиру циклуса „Идиом“; предавач Ана Јанковић, виши библиотекар НБ Бор;

9. јун: Представљена публикација *Ђорђе Вајферџи, визионар и ђрејалац* (издавач Народна банка Србије); о књизи су оговорили Гордана Петковић, генерални секретар Народне банке Србије (представник издавача) и Саша Илић, један од аутора;

13. јун: Представљени романи *Незнаном јунаку* Сретена Угричића и *Паг Колумбије* Саше Илића; о књигама и књижевности уопште са ауторима је разговарала Виолета Стојменовић, библиотекар Народне библиотеке Бор;

15–30. јун: Продајна изложба књига издавачке куће „Лагуна“ из Београда;

Сїари їрад Ровињ, 40 x 60 см, акрилик

Белешка

Слађана Ђурђекановић Мирић*, Музеј рударства и металургије, Бор

Сликачество Снежане Чукић

Основна знања из области сликарства Снежана Чукић стицала је током школовања у Бору код ликовних педагога Зорице Марковић и Слађане Предојевић. Након завршетка школовања, у жељи да сазна још, да научи више и да покаже боље, Снежана је имала привилегију да јој консултант буде и академски сликар Братислав Петровић, који је несебично одавао „тајне“ сликарског заната и умећа, а Снежана их усвојила и доследно применила у свом стваралаштву. Од 2004. године Снежана Чукић постаје члан Удружења ликовних уметника „Ване Живадиновић Бор“, са којим редовно излаже на годишњим изложбама, Мајском салону и Октобарској изложби. Више пута њене слике представљале су стваралаштво борских самоуких уметника на државним изложбама у разним градовима Србије. Учествовала је и на традиционалној међународној изложби „Жене сликари“ у Мајданпеку и Жагубици, као и на колективним изложбама Удружења у другим градовима. Редовни је учесник ликовних атељеа у организацији борског музеја, али и већег броја ликовних колонија, у којима су за њу незаобилазне оне које се организују у хуманитарне сврхе. Њене слике оплеменењу више јавних простора у граду, а налазе се и у

приватним колекцијама од Европе до Новог Зеланда. До сада је организовала једну самосталну изложбу.

Иако је у сликарство ушла преко аутопортрета, за теме својих слика Снежана бира урбане просторе, било да је реч о окружењу или су то предели које је као сликарске мотиве препознала на летовањима. Подједнаки сликарски изазов за њу су и стара врата или порушени улаз, степениште, као и улица, црква или панорамски приказ града. Некада је то поглед из ентеријера ка празној улици.

Други део тематског интересовања Снежане Чукић је људска фигура у егзотичним или мистичним просторима, пуним боја, светлости и ритмова, који се на њеним сликама чују и виде.

Слика „Лилит“ разликује се и литерарном подлогом као инспирацијом, и колоритом, у којем користи комплементарне боје, сликарским поступком којим се боја гребе, а свежина постиже симболом, знаком и лазурном бојом, без досликавања и дорађивања.

У сликарству Снежане Чукић нема случајности. Композиције су до детаља прорачунате и, углавном, централно организоване. Понекад композицију чини игра дијагоналама, вертикалама и хоризонталама. Сваки део

НАПОМЕНА:

* Ауторка текста је историчар уметности, виши кустос.

слике је целина за себе, слика у малом, и као што је мотив део целине, њен сегмент, тако и Снежана гради своје слике, своје целине, из делова.

На првим сликама Снежана користи пастелне боје које наноси ритмичким потезима четке, да би касније потпуно променила колорит, прешавши на сликање интензивним бојама. Изузетак представља слика с погледом на улицу из ентеријера, на којој Снежана постиже топлину и прозрачност колорита старих мајстора.

Мада крхког изгледа, сликарка не бежи од великих формата и белину платна већих димензија савладава зналачки баратајући шпахлом. У адаптираном атељеу, уз штафелај и наспрам платна, Снежана покушава да реши и нађе одговоре на нека друга питања: шта када се дође до зида, ограде или испред

затворених врата? Да ли су то врата која воде у неке нове животне просторе, или врата иза којих се налазе нека нова уметничка надахнућа, неки нови изрази? Као и увек, време разрешава све дилеме и, углавном, долазимо до одговора.

За почетак, слике Снежане Чукић су пред нама у свој својој лепоти и разноликости. На њима су насликани мотиви много више од представе, они су новостворени облик сликаркиног интересовања, њена поетска визија живота и света. Отуда проструји и чудан флуид при сусрету са сликама Снежане Чукић, што појачава наше убеђење у посебност и вредност њеног сликарства које, иако још увек у фази новог и истраживачког, има заједничку и у атрибуисању аутора препознатљиву линију.

Miroslav Pelikan, Zagreb

Nekoliko riječi o slikarstvu Snežane Čukić

Dvoje ispod mitskog ili mističnog drveta, portret koji šuti ili će jednom, možda progovoriti, bešumni prostori naših življenja u kojima će ipak netko za trenutak nešto nejasno predosjetiti, vidjeti, začuti buku promjena i vjerojatno učiniti prvi sudbinski pokret, ako već ne i iskorak iz volumena kojim je omeđen, intimni kvadranti čekanja i nade, očekivanja i neizvjesnosti prožeti su glazbom i figurama obuzetih instrumentima i zvukovima koji se tajanstveno obavijaju oko njih.

Da, to je nekoliko signifikantnih tema koje se mogu uočiti na slikama suvremene slikarice Snežane Čukić, motivi koji elegantno i suvereno vladaju na platnu, ideje koje oživljavaju i postaju stvarnost u odrazima svijeta u kratkom slikarevom pogledu, svijeta, koji nas okružuje, u neprestanom dijalogu između zamišljanja i stvarnosti, možda samo naizgled suprotstavljeni, jedni nasuprot drugih.

Kroz simbole ili je preciznije reći, uz njihovu pomoć, autor strasno gradi svoju jedinstvenu, zaštićenu, zasebnu oazu življenja, neprestano nadograđujući, šireći i podižući sve više svoju gracilnu, ali ipak otpornu konstrukciju.

No, slijedi pitanje što je primarno, što je središte ovoga opusa?

Naravno, odnos, na slikama suočenih simbola, može preciznije odgovoriti zašto naravi autora odgovora tišina, otmjena tišina velikih trgova ili razigrani instrumentalisti (gotovo da se s tih slika može začuti glazba, čini mi se jazz) ili pak neobična, tajanstvena šutnja ženskih likova sa lijepim cvjetovima upletenim u kosu.

Doista, što je temeljni simbol, što krasi prepoznatljivu znakovitost?

Kako pomiriti različito, kako istom paletom slikati zvuk i tišinu, ljepotu ženskih lica i tugu praznine?

Slikarica bi rekla, odmjerenom gestom i nenametljivom paletom, nježno i pažljivo, jer boja nosi neprikrivenu simboliku, jasan i nedvosmišlen odnos slikarice prema svakoj gesti, sa svakim slojem nanesenog materijala.

Odnos prema rafiniranim strukturama boje Snežane Čukić je vrlo racionalan, discipliniran, nema nepotrebnih, iznenadnih bljeskova, nema izrazitih kontrasta, paleta je skladna, ali i istodobno, i slikarski svijet Snežane Čukić obiluje kolorom, no, on je pozorno, s mjerom prisutan kao produkt precizne geste.

Snežana Čukić slikar je harmoničnih, tihih djela, pomalo prikrivenih emocija, možda i prigušenih osjećanja, a sve kako se ne bi poreme-

tila izrazita krhka senzibilnost slikarske imaginacije.

Svaki je slikarski svijet uvijek izdvojen i jedinstven iako temeljen na često ponavljanim, na istim ili vrlo sličnim motivima, rakursima, slojevima boja, veličinama platna, a svoju originalnost postiže samo ako je jednostavno iskren, otvoren, nastao kao silovita unutarnja potreba za progovaranje jasnim likovnim jezikom.

Slikarstvo Snežane Čukić nedvojbeno govori i svjedoči o artistskim mogućnostima, o možebitnim, naslućujućim dostignućima.

Moguće je da je slikarica u stanovitoj dilemi, možda je ponijela glazba duhača i klavira, pa je u nedoumici koliko se posvetiti samotnim treptavim prostorima stisnutim između fasada i zidova, jer oba motiva snažno je zovu, naravno ukoliko će se moći oduprijeti pustolovini što je obećavaju tajanstveni portreti?

Doista, što nosi novi dan umjetniku, što je već donijela večer?

Potragu, novu potragu za imaginacijom, ništa drugo, stalno, neprestano i svakim danom biti sve više uvjeren kako se gotovo i ne može pomaknuti s mjesta, osim zanemarivih milimetarskih pomaka koji u slikarskom smislu bez ikakve sumnje označavaju ozbiljne korake.

Песник и писац Мирослав Пеликан је рођен 1950. године у Дежановцу. У Загребу је завршио основну школу и апсолвирao на Филозофском факултету. Од средине седамдесетих ради као слободни новинар на плану културе (ликовна уметност и издаваштво). У истом периоду објављује поезију и прозу у низу књижевних часописа, у дневној штампи и посебно на Трећем програму Хрватског радија (низ ауторских емисија у циклусима „Поезија на глас“ и „Хрватска проза“).

Запослен је у Лексикографском заводу „Мирослав Крлежа“ у Загребу.

Упутство ауторима, преводиоцима и приређивачима

Да бисмо избегли извесне недоумице на које наилази редакција приликом приређивања текстова за штампу, али и ради једнообразности текстова, поготово када је реч о навођењу литературе и фуснота, молимо ауторе, преводиоце и приређиваче да се придржавају следећих упутстава:

- За *Бележницу* се пријављују радови чији садржај није објављиван;
- Радови (и други прилози) треба да буду достављени редакцији ИСКЉУЧИВО у дигиталној форми и-мејлом, са назнаком „За Бележницу“, написани у програму Microsoft Word;
- Све остале прилоге који иду уз текст (односи се само на рубрику „Живот библиотеке“ – у осталим рубрикама неће бити штампано ништа осим самог текста) – илустрације: шеме, дијаграми, табеле и сл – треба доставити одвојено од текста, такође у атачменту, јасно обележене и са назнаком у ком делу текста треба да буду штампане, најбоље што је могуће ближе тексту где се први пут помињу;
- Илустрације уз текстове за прву рубрику „Живот библиотеке“, треба да буду

у одговарајућим форматима, а не Word document.

- Стране свих текстова треба да буду формата А4, текст у једној колони;
- Текст мора бити ћириличан (изузев неопходних термина и скраћеница који морају да буду на страном језику и ако је матерњи језик аутора – хрватски или бошњачки) – style: Normal + Justified, font: Times New Roman (Serbian Cyrillic), font size 12, без прореда;
- Текст треба организовати следећим редоследом: у истом реду – (титула) име и презиме аутора, (назив установе у којој је запослен), место, испод – јасно одвојени (наднаслов), наслов и (поднаслов), текст рада (са фуснотама), напослетку – (литература);
- За писање наслова књига и часописа у самом тексту треба користити *курзив (italic)*; за наслове песама, приповедака, текстова у часописима или књигама, филмова, позоришних представа, изложби и сл. користити наводнике као у примеру: „Искрена песма“, а у оквиру цитата, уколико је потребно – полунаводнике (апострофе): ‘Искрена песма’;

- У раду се могу користити искључиво фусноте обележене основним бројевима;
- Списак коришћене литературе је на крају текста; извори се наводе језиком и писмом коришћене публикације;
- Стил цитирања у фуснотама и литератури је Chicago Style (Humanities) и молимо ауторе, уколико их текст садржи, да се овог правила придржавају;

Упутство како се овај стил користи можеће пронаћи:

- у тексту мр Драгане Сабовљев у рубрици „Одраз“ у *Панчевачком чиниалишту* број 13 (новембар 2008),
- на сајту www.citaliste.com
- на веб адресама:
- http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html
- http://www.citaliste.com/pdf_stamp/cikago_zajt.pdf

Молимо све ауторе да уз текст пошаљу следеће податке:

- ако је текст за рубрику „Живот библиотеке“, осим имена и презимена треба написати титулу (ако је има), тачан назив установе и место;
- уз текстове за остале рубрике уз име и презиме треба написати само место (назив пребивалишта);
- пожељно је да сви аутори прилога доставе личну и-мејл адресу ради евентуалног контакта и консултација у вези са послатим текстом (и-мејл адреса неће бити објављена);

Списак литературе треба саставити по азбучном реду (ако је текст писан ћирилицом) или абецедном реду (уз рад писан латиницом), узимајући у обзир прво слово презимена аутора или наслова анонимног дела; на крају списка иду URL адресе.

Редакција *Бележнице* ради лектуру и коректуру текстова и задржава право да у договору са аутором измени наднаслов, наслов или поднаслов текста, као и дискреционо право да рад процени и не објави уколико не одговара утврђеним критеријумима, квалитативним, садржинским и формалним.

Објављени радови ни на који начин не смеју повредити ауторска права других појединаца или организација. За право објављивања, оригиналност и квалитет радова одговарају сâми аутори. Аутори су одговорни и за чињенице, податке и ставове изнете у тексту, који не морају бити у складу са ставовима редакције.

„Е-Набавка“ – информациони систем за спровођење поступака јавних набавки

„Е-Набавка“ је плод сарадње „Вихора“ и консултантске куће DCG (Development Consulting Group) из Београда. Осмишљена је на основу вишегодишње размене искустава са преко стотину локалних самоуправа и јавних предузећа у Србији. То је прво и најкомплетније електронско решење у Србији које лако и ефикасно прати поступак јавне набавке – од годишњег планирања до извршења уговора.

Информациони систем „е-Набавка“, у потпуности задовољава потребе јавног сектора из угла наручиоца и у великој мери олакшава рад службе за јавне набавке.

Софтвер обухвата све сегменте поступка јавне набавке – од годишњег планирања буџета до реализације уговора (успешне испоруке добара, услуга или радова одговарајућег квалитета). У складу је са Законом о јавним набавкама Републике Србије и одговарајућим подзаконским актима. Омогућава аутоматско извештавање на прописаним форматима извештаја у штампаној и електронској форми.

Кључне карактеристике овог пословног решења су:

1. Уштеде у времену и новцу:

- јасно дефинисани кораци у процесу,
- једноставан унос података,
- извештавање на прописаним обрасцима Управе за јавне набавке – брзо и лако,
- јединствена база података - ефикасан систем претраге,
- аутоматско генерисање свих потребних докумената и формата,
- комплетна евиденција јавних набавки на једном месту,
- директна веза са службом за финансије,
- непосредно праћење извршења буџета по контима,
- електронска библиотека свих закона и прописа од значаја.

2. Бољи квалитет добара, услуга и радова:

- објављивање годишњег плана на интернет презентацији наручиоца омогућава понуђачима да се унапред припреме за учешће на тендеру и давање бољих понуда,
- информације су доступне већем броју понуђача без територијалног ограничења,
- већи број понуђача – бољи квалитет и ниже цене,
- служба за јавне набавке прати и контролише квалитет испоручених добара, услуга и радова до извршења уговора.

3. Једнакост понуђача:

- поштено надметање на основу јасно дефинисаних спецификација и критеријума,
- могућност праћења јавног отварања понуда путем видео-бима, као и штампање и подела записника свим понуђачима на лицу места,
- аутоматско израчунавање пондера према задатим критеријумима – могућност грешке не постоји.

Софтвер је предвиђен за рад у локалној рачунарској мрежи, уз могућност повезивања и удаљених организационих јединица наручиоца – клијента, како би се организација са сложеном организационом структуром поједноставила.

Пилот установи – бесплатно

Средином јуна ове године Народна библиотека Бор је, као пилот установа културе, од компанија „Вихор“ (VIHOR – Visual Horizons) из Ниша и „DCG“ из Београда, добила на коришћење информациони систем „е-Набавка“, тј. систем за спровођење јавних набавки и тиме постала прва јавна установа у Србији која за ове послове користи ово електронско решење.

